

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

339.923(497.4:4)(063)(082)
339.923:061.1EU

POGOVORI o prihodnosti Slovenije. Pogovor 5, Slovenija in Evropska unija :
Ljubljana, 19. marec 2004. - Ljubljana : Urad Predsednika Republike
Slovenije, 2004

ISBN 961-91263-8-6

215602944

V. pogovor

**SLOVENIJA IN
EVROPSKA UNIJA**

Ljubljana, 19. marec 2004

*P*red vami je peti zbornik z naslovom *Slovenija in Evropska unija*, ki je nastal na podlagi pogovorov o prihodnosti Slovenije pri predsedniku republike dr. Janezu Drnovšku. Pogovori so bili posvečeni vprašanju, povezanim z vstopanjem Slovenije v Evropsko unijo, in so potekali v Ljubljani marca 2004.

Pogovori so potekali dober mesec pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo, zato so sodelujoči izmenjali poglede, predstavili razmišljanja in ugotovitve o prihodnjem razvoju Evropske unije in vlogi Slovenije v razširjeni Evropski uniji. Pogovor je potekal v obliki štirih tematskih sklopov: predlog finančne perspektive Evropske unije, predlog ustavne pogodbe, "Evropa dveh hitrosti" in Slovenija v razširjeni Evropi. Med vabljenimi so bili predstavniki vlade, državnega zbora in državnega sveta, predstavniki strank, gospodarstva, nevladnih organizacij in univerz ter akademiki.

Njihove misli, ugotovitve in koristni predlogi so zbrani v pričujočem zborniku. V prvem delu zbornika objavljamo dobesedni zapis razprave. Poleg zapisa razprave so v zbornik vključeni tudi pisni prispevki, ki so jih pripravili sodelujoči v razpravi.

Pred vami je torej zbir različnih pogledov, razmišljanj in ugotovitev, za katere upamo, da bodo pomemben prispevek k nadaljnjim razmišljanjem o prihodnji vlogi Slovenije v tej integraciji.

Urad predsednika
Republike Slovenije

Kazalo

I. VABILO PREDSEDNIKA REPUBLIKE NA PETI POGOVOR O PRIHODNOSTI SLOVENIJE	9
II. POGOVOR	11
III. PISNI PRISPEVKI UDELEŽENCEV	61
Dr. France Bučar	61
Dr. Jože Krašovec	63
Dr. Jožef Kunič	65
Mag. Stanislav Raščan	71
Dr. Ciril Štokelj	78
Dr. Cirila Toplak	84
Mag. Irena Brinar	87
Mitja Brus	91
Priloga: SODELUJOČI NA POGOVORU O PRIHODNOSTI SLOVENIJE	94

I. VABILO PREDSEDNIKA REPUBLIKE NA PETI POGOVOR O PRIHODNOSTI SLOVENIJE

V Ljubljani, 4. marca 2004

Spoštovani,

vljudno Vas vabim na pogovor o aktualnih dilemah, perspektivah, razvojnih načrtih in razpotjih Evropske unije, **ki bo v petek, 19. marca 2004 ob 10. uri**, v Veliki sejni dvorani Vlade Republike Slovenije na Gregorčičevi 27 v Ljubljani.

Namen pogovora bo izmenjati poglede, predstaviti razmišljanja in ugotovitve o prihodnjem razvoju Evropske unije in o tem, kakšna stališča in kakšno vlogo naj v teh procesih zastopa Slovenija. Posvet bo potekal v obliki štirih temeljnih tematskih sklopov, in sicer:

- **predlog finančne perspektive Evropske komisije** – ocena in analiza predloga; kakšni so prvi odzivi držav članic in kandidatk na predlog, ocena verjetnega poteka pogajanj do sprejema nove finančne perspektive in kakšna stališča v teh pogovorih in pogajanjih naj zastopa Slovenija;
- **predlog Ustavne pogodbe** – kakšne so implikacije njenega nesprejema oz. odloženega sprejema za Evropsko unijo v času širitve in po njej; kakšne so možnosti in ovire za sprejem Ustavne pogodbe v letošnjem letu; ocena slovenskega položaja, kot ta izhaja iz predloga Ustavne pogodbe; kakšne bi bile dolgoročne posledice nesprejema Ustavne pogodbe za prihodnji razvoj Evropske unije;
- **»Evropa dveh hitrosti«** – kakšne bi bile praktične posledice uveljavitve te zamisli, kaj ta zamisel pomeni za proces nadaljnje integracije Evropske unije, kakšna stališča naj v razpravah o omenjeni zamisli zastopa Slovenija;
- **Slovenija v razširjeni EU** – kako se naj Slovenija pozicionira v razširjeni EU, tako v formalnih institucijah Unije kot v široki evropski mreži uradnih kot neuradnih povezav, stikov, izmenjav in sodelovanj? Kakšne so slovenske možnosti, priložnosti in konkretni interesi, ki naj jih pri svojem delovanju tako države kot nevladnih organizacij zasleduje? Kako se naj za tovrstne nastope organizira doma?

Vaše izkušnje, spoznanja in predlogi bodo pomemben prispevek k razmišljanjem o prihodnosti Evropske unije in o prihodnji vlogi Slovenije v tej integraciji. V upanju, da se boste ob številnih delovnih obveznostih lahko odzvali mojemu vabilu, se Vam vnaprej zahvaljujem. Nekaj možnih pogledov in izhodišč za razpravo boste prejeli naknadno, priporočamo pa se tudi za Vaše morebitne pisne teze in poglede.

S spoštovanjem,

Dr. Janez Drnovšek,
predsednik Republike Slovenije

II. POGOVOR

Dr. Janez Drnovšek: Spoštovane gospe in gospodje, tema petega pogovora o prihodnosti Slovenije je zelo aktualna, saj se hitro bližamo 1. maju, dnevu našega vstopa v Evropsko unijo. Slovenski vstop v EU je zgodovinski dan, vendar glavnina naših misli ni usmerjena k praznovanju, ampak k dejanskemu življenju v tej evropski združbi. V priprave za članstvo in pogajanja za vstop v Evropsko unijo smo vložili veliko dela. Zdaj smo na točki, ko se uresničuje glavni cilj, ki smo mu sledili od samostojnosti dalje.

V tem trenutku se že srečujemo s številnimi vprašanji, lahko rečem kar s problemi našega delovanja v razširjeni Evropi. Nikoli si nismo delali pretiranih iluzij o tem, da nas v Evropi čakata samo med in mleko. Zavedali smo se, da vsako skupno življenje prinaša veliko izzivov in vprašanj. Težko bi predpostavili, da bo naše skupno življenje v Evropi samo harmonična, idealna združba, v kateri ne bo nikoli preprirov in težav. Težave se kažejo že v tem trenutku in s 1. majem bomo neposredno začeli razreševati številna vprašanja, ki so pred Evropsko unijo. V zadnjem času se je precej zapletlo pri sprejemanju evropske ustave. Prišlo je do zastoja pri sprejemanju ustavne pogodbe, ki je bila pripravljena v veliki želji, da Evropa naredi velik korak naprej pri svojem povezoivanju. Razlike so izraz položaja, v kateri je evropska družba. Usklajevanje nacionalnih interesov bo vedno zelo zahtevno. Ob tem se pojavljajo tudi bolj črnogleda gledanja na to, ali bo Evropa zmogla premostiti razlike v pogledih, interesih, premostiti svoje nacionalne razlike, ko pride do blokad. Postavlja se vprašanje, ali bo nova razširjena Evropa z desetimi novimi člani zmožna učinkovito delovati. Zadeve se zapletajo že pri prvem koraku – sprejemanju ustave. Pred nami je novo veliko vprašanje, vprašanje finančne perspektive do leta 2013. Predvsem države neto plačnice želijo omejiti izdatke za evropski proračun na en odstotek družbenega proizvoda. V Evropski uniji bo deset novih članic in povsem očitno je, da se začnejo zelo resna razprava o tem, koliko sredstev bo namenjenih za skupne evropske namene in katere so prednostne naloge Evropske unije. Ta razprava nas bo spremljala v naslednjem obdobju in v njej bomo morali dejavno sodelovati.

Ob tem se glede sprejemanja odločitev postavljajo vprašanja alternativnih pristopov. Obstajajo stališča, da bo odločanje v družbi petindvajset ali sedemindvajset zelo težko, včasih neučinkovito. Pojavljajo se koncepti o Evropi dveh hitrosti, o direktoriju in podobno. Vse to so teme današnje razprave. S temi vprašanji se vsak po svoje srečujemo na različnih ravneh in prav je, da skupaj izmenjamo naše poglede in stališča, zlasti glede vprašanja umestitve Slovenije v Evropski uniji. Kako bomo čim učinkovi-

teje ohranili svoje interese in čim bolj prispevali k skupni evropski viziji? Ali dovolj razmišljamo o vidiku našega članstva? Tukaj ne gre zgolj za vlogo slovenskega komisarja. Gre za številne druge kadrovske položaje v Evropski uniji, za katere se nove in stare članice že močno borijo. Ob formalni strukturi in formalni zasedbi položajev v Evropski uniji je še odprto področje bolj neformalnega delovanja, da bomo prisotni takrat, ko bo to potrebno, in dosegli tisto, kar je največ možno.

Številna so mnenja o tem, da bi Slovenija v Evropski uniji lahko igrala pomembno vlogo. Državniki, politiki, s katerimi se srečujemo, so nekako prepričani, da bi Slovenija lahko velikokrat odigrala konstruktivno vlogo pri iskanju rešitev in kompromisov, kadar pride do blokad v Evropski uniji. Slovenija se je očitno že uveljavila kot sorazmerno konstruktivna, recimo temu razumna država in zato je tovrstnih pričakovanj sorazmerno veliko. To praktično pomeni, da bi lahko imela Slovenija v Evropski uniji večjo težo, kot jo ima glede na število svojih prebivalcev ali višino družbenega proizvoda. Če se za takšno dejavnejšo vlogo odločimo, bi morali vzpostaviti potrebne strukture, načine usklajevanja, razmišljanja v smeri iskanja rešitev in povezovanja sorazmerno skromnih zmogljivosti, ki jih imamo glede na druge članice, da bi Evropski uniji ponudili presežek.

S temi uvodnimi besedami odpiram današnji pogovor. Uvodoma bi prosil ministra Dimitrija Rupla, zunanjega ministra, da nam pove, tako kot smo se dogovorili, nekaj misli oz. pogledov na aktualna institucionalna vprašanja, predvsem vprašanja evropske ustave, vprašanja tega trenutka v Evropski uniji, potem pa še dr. Mojmirja Mraka, da nam pove svoje poglede na finančni okvir oz. finančno perspektivno Evropske unije do leta 2013, naše dosedanje priprave, poglede in možnosti, ki jih imamo. Potem pa bi predlagal, da gremo naprej z razpravo, pri čemer bi se dotaknili teh dveh vprašanj, pa tudi tistih, ki sem jih v svojem uvodu še posebej izpostavil. Prosim, minister Rupel.

Dr. Dimitrij Rupel: Hvala lepa, gospod predsednik. Na kratko bom govoril o treh vprašanjih: o ustavni pogodbi, o že udomačenem geslu, o Evropi dveh hitrosti in nazadnje bi nekaj rekel o vlogi oz. položaju, pomenu Slovenije v razširjeni Evropski uniji.

Lani decembra smo bili presenečeni nad zastojem, ki je nastal v Bruslju v zvezi s sprejemanjem ustave oz. predlogom ustavne pogodbe Evropske unije. Pred tem je kazalo, kot da bo mogoče med italijanskim predsedovanjem priti do konca tej zgodbi, vendar očitno decembra na medvladni konferenci ni bilo pripravljenosti za kompromise, prevladala so ekskluzivna stališča, ni bilo pripravljenosti za pogajanja. Nekateri so dogodek 13. decembra v Bruslju imenovali razpad, propad, konec usta-

ve, drugi, med njimi tudi predstavniki Slovenije, mislimo, da gre za zastoj in da se bo medvladna konferenca nadaljevala. Konvencija, ki je začela razpravo o predlogu ustavne pogodbe in ki je skorajda dve leti razpravljala o njem, je bila velik intelektualni in politični napor od vrha do vseh razpravljavcev in predlagateljev amandmajev. Tudi pri nas smo imeli, kot je znano, pripravljeno posebno zaledje za spremljanje te konvencije in smo prispevali kar pomemben del k nekaterim spremembam oz. k nekaterim besedilom, k nekaterim delom besedila nove ustave. Za nas, moram reči, da tudi zame osebno, je bil izid konvencije pomemben. Zdelo se mi je, da smo dosegli pomemben skupni dogovor, in tudi potem ko se je konvencija končala, ko smo podpisali besedilo, ki je splošno znano, in ko se je začela medvladna konferenca, smo v zvezi z ustavo imeli pozitivne občutke. Spomnim naj na dogovor treh velikih držav Velike Britanije, Francije in Nemčije glede področja obrambe. Ta tristranski dogovor je bil dosežen ob koncu sestankov medvladne konference v Neaplju. Pravzaprav smo lahko rekli, da smo dali z mize okrog 80 vprašanj. Ostalo je tisto ključno vprašanje, ki ga je predsednik že omenil, vprašanje glasovalne moči in razmerij moči med članci. Spomnili se boste, da je bila to zapuščina Nice. V Nici so nekatere države, kot denimo Poljska in Španija, dobile skorajda enako glasovalno moč kot največje države, predvsem Nemčija in Francija. Ta razlika je, lahko rečem, povzročila težave in to, kar sem imenoval zastoj. Kaj se zgodi, kaj bi se lahko zgodilo, če do ustave ne bi prišli ali če do nje ne bi prišli razmeroma kmalu? Tu gre za tako imenovane »laekenske« cilje o bolj demokratični Uniji, ki bo bližja svojim državljanom. Gre za spoznanje, naj bi na temelju ustavne pogodbe Unija delovala učinkoviteje in na svetovnem prizorišču nastopala enotneje. Ti cilji, ta usmeritev bi ostali neuresničeni. Do uveljavitve ustavne pogodbe Unija ne bo imela svoje pravne osebnosti. Tristebrna struktura, ki jo poznamo od prej, ne bo odpravljena ali ne bi bila odpravljena. Postopki sprejemanja odločitev bodo še naprej nepregledni. Ne bomo imeli zunanjega ministra. Kot veste, imamo zdaj v Svetu predstavnika za skupno zunanjo politiko Solano in komisarja Pattna, njuna delitev dela pa ni jasna, da ne govorim o tem, da ne bo pravno zavezujoč dokument niti listina temeljnih pravic. To smo v konvenciji še posebej poudarjali, ker se je zdelo še zlasti pomembno. Seveda bi odločanje v Svetu še naprej potekalo v skladu z rešitvami iz Nice. Sedemindvajset glasov za Poljsko in Španijo, devetindvajset glasov za Nemčijo in Francijo, če povem preprosto. Odložitev sprejetja ustavne pogodbe je za zdaj vendarle boljša rešitev, kot če bi bil dosežen slab kompromis. To ni samo naše stališče, ampak, se mi zdi, stališče večine. Vendar je zastoj sprožil vprašanje, kako je mogoče enakopravno in učinkovito sodelovati pri projektu, pri katerem prvič enakopravno sodeluje petindvajset sedanjih in prihodnjih članic Unije. Spominjam se nekaterih incidentov oz. nekaterih razprav v Svetu za splošne zadeve, pa tudi na konvenciji, ko so nekateri predstavniki najpomembnejših držav v Evropski uniji obupavali nad načinom odločanja. Zdi se, kot da so v resnici bile čutno nazorno navzoče težave pri poslovanju tako velikega ansambla, kot je petindvajset članic. Šlo

je za petindvajset različnih govorov, vsak od govornikov je povedal svoje. Ti govori se niso dotikali, ni prišlo do sinergije in tako naprej. Torej zastoj oz. kriza tega poslovanja v krogu petindvajseterice je gotovo pomemben opomin. V kratkem se moramo dogovoriti, kako bomo rešili problem, ki je nastal zaradi povečanja števila članic na petindvajset. Vprašanje, ki se ob tem postavlja, je, ali se s tem povečuje število različnih stališč, odprtih vprašanj ali se s tem vendarle omogoča in ohranja učinkovitost pri odločanju. Gotovo pa je, da je sklepanje kompromisov med petindvajseterico težje kot sklepanje kompromisov med petnajsterico. Na neki način lahko rečemo, da je evropska politika zašla v neke vrste krizo ravno v trenutku pred zgodovinsko širitvijo, ko bi bilo stopnjevanje pozitivnega razpoloženja v Evropski uniji najbolj potrebno. Širitev članicam Evropske unije ob vseh pozitivnih učinkih namreč prinaša nekatere posledice, ki so za državljane teh držav boleče ali pa se zdijo boleče in se v medijih tudi razglasaajo kot boleče. V naših medijih je bilo precej govora in precej kritičnih besed o težavah nekaterih gospodarskih panog z ohranjanjem delovnih mest ob spopadanju s konkurenco na evropskih trgih, potem tudi o pri nas precej razširjenem in problematiziranem prehodnem obdobju za prost pretok delovne sile iz novih članic itd. To bi v nekaterih novih članicah vzbudilo manjšo naklonjenost v medijih in posledično bi to lahko pomenilo manjšo podporo ustavni pogodbi. Tudi sicer se zastavlja vprašanje, kako bi v članicah Evropske unije, ki bi lahko recimo o ustavni pogodbi izvedle referendum, daljša prekinitev medvladne konference vplivala na javno mnenje. Znano je, da so ob koncu konvencije zelo intenzivno zbirali podpise za vseevropski referendum in ob tem govorili, da bodo države članice, posebej še dosedanje članice, izvedle referendume. Morebitno negativno javno mnenje ima lahko usodne posledice. Torej, če dalj časa ne bo prišlo do dogovorov o ustavni pogodbi, bo kompromis vse težje in težje dosegljiv. Če letos ne bi končali razprave o ustavni pogodbi, bi morda že pozabili, o čem smo se sploh pogovarjali, in potem bi bilo to še mnogo težje. Navsezadnje bi se s tem še enkrat odprla vprašanja, ki so bila že tolikokrat na dnevnem redu, namreč vprašanje demokratičnega primanjkljaja, vprašanje razkoraka med Brusljem in državljani in tako naprej in tako naprej.

In tu se poraja vprašanje, ki ga je tudi predsednik že omenil: vprašanje morebitne selitve odločanja zunaj institucij Evropske unije. S tem bi se povežalo vprašanje morebitnega razvoja Evrope dveh hitrosti, oz. kot pravijo Francozi, pionirskih skupin in naprednih držav. Tak razvoj bi lahko v Evropi povzročil nove nezaželene delitve, v trenutku združevanja že tudi delitev. V zvezi s tem se porajata vprašanje morebitne krize strateškega vodenja in enotnega nastopanja razširjene Unije ter seveda vprašanje medsebojnega zaupanja. Za nas zelo pomembno vprašanje pa je vprašanje nadaljnje širitve Evropske unije. Pogodba iz Nice je predvidela institucionalne rešitve za Evropsko unijo sedemindvajsetih članic, vključno z Romunijo in Bolgarijo. Spomnite pa se, o tem smo že govorili, da želimo, da bi v Evropsko unijo čim prej prišla tudi

Hrvaška, govori se o Turčiji, govori se o državah Zahodnega Balkana in tako naprej. Vsa ta vprašanja bodo težko prišla na dnevni red, če ni ustavne pogodbe.

Kaj je Slovenija zastopala v zvezi z ustavno pogodbo nasploh, je znano in tega tukaj ni treba ponavljati. Glede vprašanj, ki ostajajo odprta, Slovenija zagovarja spoštovanje načela »ena država – en komisar«. Bojim se, da ta zahteva oz. ta politika ni povsem brez nevarnosti oz. da v zvezi s tem ni vse jasno. V pogovoru z irskim zunanjim ministrom sem ugotovil, da poleg glavnega vprašanja o moči odločanja nekatere članice ponovno odpirajo vprašanja, za katera smo mislili, da so že rešena, da so že zaprta, in med njimi je tudi vprašanje načela »ena država – en komisar«. Zdi se, da je večina članic naklonjena rešitvi, da bi morda na začetku naredili neko koncesijo novim državam, da bi, ko se Evropska unija razširi, dovolili novim članicam, da bi imele po enega komisarja, da pa bi se od tega načela oddaljili pozneje, čez nekaj let. In da bi bilo zaradi učinkovitega delovanja Evropske komisije nujno treba imeti ožjo Evropsko komisijo, morda petnajst, šestnajst članov. To je seveda vprašanje, ki nas zelo zadeva. Postavljam si vprašanje, kaj to pomeni za velike članice, če bo seveda prišlo do enakopravne rotacije pri teh petnajstih članih Komisije. To pomeni, da bi imeli Komisijo, v kateri ne bi bilo recimo v nekem primeru niti Francozov, niti Nemcev, niti Angležev. Ne predstavljam si, kako lahko dobro deluje Komisija, v kateri niso predstavljene te države.

Kot veste, je eden glavnih kamnov spotike odločanje s kvalificirano večino oz. dvojno večino. Slovenija se je zavzemala za simetrično formulo »50 % držav, 50 % evropskega prebivalstva«. Prav bi nam bilo tudi, ko bi prišlo do rešitve 60 % : 60 %, nedavno se je pojavila tudi ideja 55 % : 55 %. To idejo so pripisovali celo Nemčiji. Francozi, kot vemo, niso bili zadovoljni s temi predlogi in želijo ohraniti rešitev iz ustave, torej 50 % držav in 60 % evropskega prebivalstva. Za Slovenijo so te razlike, če mi boste oprostili, bom to rekel, razmeroma nepomembne. Pri nas je razlika med 1,2 in 1,4 % moči v celotni Evropski uniji. Za nas je seveda – bom povedal čisto preprosto – rešitev v ustavi celo nekoliko boljša kot rešitev v pogodbi iz Nice. Nekateri pravijo, da je mogoče medvladno konferenco nadaljevati po španskih volitvah vse do evropskih volitev, se pravi do junija. O tem bomo več slišali na Evropskem svetu prihodnji teden, ko bomo poslušali poročilo irskega predsedujočega. Nekateri pa že spet mislijo, da irskemu predsedstvu težav ne bo uspelo rešiti do junija, ampak da bo mogoče medvladno konferenco nadaljevati šele v drugi polovici tega leta, da bi prišli do rešitve nekako ob koncu leta. Tudi v zvezi s tem datumom so nekatere težave, pustimo se presenetiti, deloma bo najbrž na razpravo oz. medvladno konferenco in rešitve vplival tudi položaj v Španiji oz. izid volitev v tej državi¹.

---

¹ Pogovor je bil 19. marca 2004.

Evropa dveh hitrosti: morebitni razvoj Evrope dveh hitrosti je nepredvidljiv, poln neznank, formalna delitev članic Evropske unije na napredne oz. pionirske države in na druge, ki jim lahko le sledimo, bi lahko pripeljala do napetosti. Če bi šlo pri Evropi dveh hitrosti le za zagotavljanje določene mere fleksibilnosti razvoja in združevalnih procesov, kot je to danes pri Schengenu in evru, to za Slovenijo ne bi bilo problematično. Če pa bi prišlo do direktorija, kot je rekel predsednik, potem bi se odprlo vprašanje nadvlade, kdo ima več besede, kdo vlada in tako naprej. To bi bile razprave, ki združevanju Evropske unije ne bi koristile. Naj spomnim, da so o Evropi dveh hitrosti oz. o nekem trdem jedru in obrobju razpravljali že več let. Razprava se je začela v okviru nemške krščanskodemokratske unije. Spomnimo se papirja, ki sta ga podpisala Schäuble in Lammers leta 1994. Spomnimo se nazadnje tudi Fischerjevih nastopov na Humboldtovi univerzi leta 2000, spomnimo se nekaterih stališč iz lanskega leta. Ta ideja je bila ves čas navzoča. Spomnim se tudi Delorsovih izjav v zvezi s povezovanjem v Evropski uniji. To, da bi bilo treba tistim, ki so boljši, omogočiti hitrejše napredovanje in da drugi, da tako rečem, prihajajo za njimi ali pa da to štejejo kot neke vrste spodbudo, je že precej razširjeno razmišljanje. Če se spomnimo jugoslovanske zgodbe, se bomo spomnili tudi znanega Markovičevega gesla o konvoju, ki potuje s hitrostjo najpočasnejše članice. Ta ideja Sloveniji ne bi smela biti tuja. Temu ne bi smeli načelno nasprotovati, ker smo sami nekoč nasprotovali ideji, da bi najpočasnejši narekovali tempo. Francozi govorijo o »géométrie variable« – o spremenljivi geometriji. S tem teoretičnim konceptom bi se v Evropski uniji ob ekstenzivni uporabi instituta poglobljenega sodelovanja – Enhanced Cooperation – na različnih področjih oblikovale različne skupine hitreje napredujočih držav. Seveda pa bi takšno poglobljeno sodelovanje lahko privedlo v nekem primeru tudi do nepreglednosti postopkov sprejemanja in izvajanja predpisov.

Vendar naj neham s točko »Evropa dveh hitrosti« oziroma z delitvami. Opozorim naj samo še na to, da je nemški zunanji minister nedavno v svojem članku "Rekonstrukcija Zahoda" odklonil to idejo oziroma bil do nje zelo kritičen, pri čemer pa se ni odpovedal ideji centra, gravitacije, avantgardnim skupinam itd. Skratka, to so stvari, ki še niso popolnoma dorečene. Fischer je tisti, ki opozarja na vprašanje nadvlade oziroma na to, da bi se lahko nekatere države članice počutile izključene in da bi se v Evropi začeli novi spori.

Kar zadeva Slovenijo, članstvo v razširjeni Evropski uniji po mojem mnenju zahteva od države odprtost za sodelovanje z vsemi zainteresiranimi državami kot tudi drugimi akterji, institucijami, nevladnimi organizacijami itd. Kratkoročne koalicije držav ob določenih vprašanjih so v Uniji običajna praksa. To je značilno zlasti za majhne države, za majhne članice, ki se v primerjavi z večjimi državami bolj prilagajajo političnemu dogajanju. Bistvenega pomena za uspešno delovanje je, da hitro spoznamo svoj lastni interes in da tudi hitro ugotovimo, kakšni so interesi drugih. Treba je iskati skupne inte-

rese z drugimi članicami, pri čemer je za verodostojnost države in s tem za sklepanje prihodnjih koalicij pomembna neka koherentnost politike; če govorim o Sloveniji, seveda koherentnost slovenske politike. Ne glede na demografsko in geografsko majhnost od Slovenije v Evropski uniji pričakujejo vodstvene, ekspertne, posredniške in povezovalne sposobnosti.

Sklenil bom z opozorilom, da v Evropski uniji od Slovenije pričakujejo, da se bomo pospešeno ukvarjali z Jugovzhodno Evropo in Zahodnim Balkanom, da bomo poskušali delovati kot zgled in da bomo poskušali Evropsko unijo, svoje zaveznike in prijatelje verodostojno seznanjati s tem, kaj se na tem območju dogaja ter kaj bi bilo treba narediti za stabilizacijo in za druge rešitve na tem območju. Gospod predsednik, prav lepa hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Gospod Mojmir Mrak.

Dr. Mojmir Mrak: Hvala lepa. Moj prispevek bo namenjen obravnavi samo ene od točk, ki so na dnevnem redu, in to točke o novi srednjeročni finančni perspektivi Evropske unije. Govoril bom o štirih stvareh. Najprej o tem, kaj srednjeročna finančna perspektiva Evropske unije sploh je oziroma kaj to ni. V nadaljevanju bom na kratko spregovoril o tem, kako je mogoče oceniti predlog Evropske komisije o novi srednjeročni finančni perspektivi, ki ga je le-ta objavila februarja 2004. Osrednjo pozornost pa bom v svojem prispevku namenil predstavitvi ključnih izzivov, ki čakajo Slovenijo v zvezi z novo srednjeročno finančno perspektivo Evropske unije. Gre tako za izzive, s katerimi se bomo soočili v samih pogajanjih z evropskimi partnerji, kakor tudi za izzive, na katere bo morala ekonomska politika odgovoriti doma, to je v Sloveniji.

Najprej o tem, kaj to JE srednjeročna finančna perspektiva Evropske unije? Gre za ključni instrument srednjeročnega načrtovanja Evropske unije, s katerim le-ta opredeljuje vsebinske in s tem tudi proračunske prednostne naloge, ki jih bo skušala uresničiti v srednjeročnem obdobju. V srednjeročni finančni perspektivi so tudi določene zgornje meje tako skupnega obsega izdatkov proračuna Evropske unije za obdobje naslednjega srednjeročnega obdobja kakor tudi zgornje meje izdatkov po posameznih širših vsebinskih sklopih. Zelo pomembno se mi zdi tudi to, da gre pri srednjeročni finančni perspektivi Evropske unije za medinstitucionalni dogovor treh njenih ključnih institucij, to je Evropske komisije, Sveta in Evropskega parlamenta. To seveda pomeni, da gre za dogovor, ki ga je zelo težko spremeniti, kar so potrdile tudi dosežane izkušnje. In sedaj še to, kaj srednjeročna finančna perspektiva NI. Srednjeročna finančna perspektiva Evropske unije ni njen večletni proračun. Gre izključno za vsebinski okvir, ki daje vsebinske usmeritve in opredeljuje finančne omejitve, v okviru katerega pa je seveda treba vsako leto sprejemati letne proračune Evropske unije.

Če si sedaj na kratko pogledamo, kako je mogoče oceniti predlog Evropske komisije o novi srednjeročni finančni perspektivi, ki je bil predstavljen javnosti v začetku februarja 2004, potem je treba uvodoma povedati, da je bila Slovenija ena redkih držav EU 25, ki je že v letu 2003 dokaj celovito izrazila svoja pričakovanja in stališča o tem, kako vidi novo srednjeročno finančno perspektivo Evropske unije. V dokumentu, ki je bil sprejet oktobra 2003, je naša država jasno povedala, kaj vidimo kot osnovne izzive Evropske unije v naslednjem srednjeročnem obdobju in posledično kaj naj bi bile njene osnovne vsebinske prioritete v tem obdobju. Vsebinsko jedro slovenskega pristopa do bodočih pogajanj o novi srednjeročni finančni perspektivi Evropske unije – le-to temelji na natančnih finančnih izračunih vsebovanih v treh različnih scenarijih – je zavzemanje za strukturne reforme v proračunu Evropske unije in torej za spreminjanje obstoječe strukture izdatkov evropskega proračuna, saj le-ta z visokim deležem kmetijstva preprosto ne odraža več vsebinskih prednostnih nalog, ki se danes postavljajo pred razširjeno Evropsko unijo. Dokument, ki ga je objavila Evropska komisija februarja 2004, je torej mogoče zelo natančno primerjati s slovenskim dokumentom iz oktobra 2003 in ga na tej podlagi tudi oceniti.

Po mojem mnenju je dokument Evropske komisije dobra vsebinska osnova za pogajanja o novi srednjeročni finančni perspektivi Evropske unije. Dober je tem smislu, da je v veliki večini stvari skladen s stališči, za katere smo se zavzemali v našem oktobrskem dokumentu. V dokumentu Evropske komisije je tako jasno izražena težnja po spremembi strukture proračunskih izdatkov. Poudarjam besedico težnja, saj so bolj radikalne spremembe onemogočali že sprejeti dogovori držav članic Evropske unije, zlasti tisti o skupni kmetijski politiki do leta 2013 sprejet na vrhu Evropske unije v Bruslju jeseni leta 2002.

Kot izrazito pozitiven je v dokumentu Evropske komisije mogoče oceniti tudi poudarek, ki ga le-ta namenja ciljem lizbonske strategije. Ob tem pa je vendarle treba povedati, da veliko stvari na tem področju ostaja v dokumentu še nedorečenih. Tako se npr. v poglavju o lizbonski strategiji, ki zajema pet vsebinskih prednostnih nalog, postavlja vprašanje, katere od teh nalog bi resnično bilo smotrno financirati iz evropskega proračuna, katere pa naj bi tudi v bodoče financirali z nacionalnimi proračuni. Gre preprosto za oceno dodane vrednosti financiranja iz proračuna Evropske unije.

Druga pomembna vsebinska prioriteta dokumenta Evropske komisije je zmanjševanje razlik v stopnji razvitosti med posameznimi deli razširjene Evropske unije. Kohezijska politika je v dokumentu korektno zastopana, za Slovenijo pa je še zlasti pomembno to, da je v njem jasno vsebovan naš specifični problem t. i. problem statističnega učinka. V dokumentu je namreč predvideno, da bodo regije prizadete s statističnim učinkom – gre za regije, ki bodo zaradi razširitve Evropske unije presegle prag 75 %

njenega povprečnega dohodka – med katere spada tudi Slovenija – tudi v naslednji srednjeročni finančni perspektivi ohranile dostop do znatnega obsega sredstev za kohezijske namene.

Obstajajo pa v dokumentu Evropske komisije tudi deli, za katere je v tem trenutku še težko reči, ali so zastopani na tak način, kot bi si to želeli v Sloveniji. Eden takšnih je odnos do prihodnjih širitev Evropske unije, ki je v dokumentu zelo okvirno opredeljen. Tudi skupno varovanje oziroma skupno financiranje schengenske meje je sicer v dokumentu prisotno, vendar je težko reči, ali je to v zadostni meri tudi finančno podprto.

Sedaj pa prehajam na ključne izzive, ki stojijo pred Slovenijo v zvezi z novo finančno perspektivo. Kot sem že uvodoma povedal, tu ločim med izzivi, s katerimi bomo soočeni v samih pogajanjih z drugimi državami razširjene Evropske unije, in izzivi, s katerimi bo ekonomska politika soočena doma, to je v Sloveniji. Glede prve skupine izzivov se mi ključni zdijo naslednji trije:

Prvič, kaj je osnovni cilj naših pogajanj o novi srednjeročni finančni perspektivi? Po mojem mnenju bi naš osnovni cilj v teh pogajanjih moral biti zagotoviti Sloveniji ob zaključku pogajanj takšen položaj, ki bo primerljiv s položajem drugih podobno razvitih držav v razširjeni Evropski uniji. V razširjeni Evropski uniji bo Slovenija nekje na 15. do 16. mestu po stopnji svoje gospodarske razvitosti, kar pomeni, da bo država še vedno med njenimi manj razvitimi članicami. To pa nadalje pomeni, da bi temu primeren moral biti tudi naš položaj ob koncu teh pogajanj. V finančnem smislu bi torej Slovenija v obdobju nove srednjeročne finančne perspektive morala ostati neto prejemnica finančnih sredstev iz proračuna Evropske unije.

Drugič, kakšen bo dogovor o zgornji meji izdatkov proračuna Evropske unije? Znano je, da Evropska komisija podobno kot Slovenija zagovarjata, da bi ta nivo ostal nespremenjen, torej 1,24 % BND, medtem ko se šesterica neto plačnic v proračun Evropske unije zavzema za znižanje te meje na nivo 1,00 % BND. V tej diskusiji je izredno pomembno, ali so že sprejeti dogovori, zlasti tisti o kmetijstvu, dejansko dokončni ali pa je razprava o njih mogoče ponovno odpreti v kontekstu pogajanj o novi srednjeročni finančni perspektivi. V kolikor so ti dogovori dejansko dokončni, potem prednostnih nalog naše države v naslednjem srednjeročnem obdobju – gre zlasti za prioritete na področjih kohezije in lizbonske strategije – ne bo mogoče uresničiti, v kolikor bo zgornja meja izdatkov proračuna znižana na 1,00 BND %. Tej meji pa se je mogoče približati, v kolikor se sočasno ponovno odprejo pogajanja o kmetijstvu in zmanjšajo sredstva proračuna Evropske unije za ta namen. Za Slovenijo bo v pogajanjih o novi finančni perspektivi ključnega pomena, da si zagotovi primerna sredstva

za kohezijske namene in da temu strateškemu cilju prilagaja tudi svoje stališče do zgornje meje izdatkov proračuna Evropske unije. Pričakovati je namreč, da bodo v težnji po zmanjševanju skupnega obsega izdatkov proračuna Evropske unije pod velikim pritiskom prav sredstva za kohezijske namene, v tem okviru pa sredstva namenjena regijam prizadetim z že omenjenim statističnim učinkom.

Tretjič, kako zagotoviti čim večjo fleksibilnost mehanizmov za črpanje sredstev Evropske unije? To je vprašanje, s katerim se bodo srečevale vse nove članice Evropske unije in so se z njim srečevale tudi druge države članice. V dokumentu Evropske komisije je podanih nekaj predlogov, kako bi se državam članicam olajšalo črpanje sredstev, ki so jim bila odobrena, vendar pa je te predloge treba še natančno proučiti.

In za konec, še nekaj besed o tem, kaj so po mojem mnenju ključni izzivi v zvezi z novo finančno perspektivo doma, s katerimi se bomo srečevali doma, to je v Sloveniji. Zanimivo je, da so ti izzivi izredno tesno prepleteni s spremembami relativnega pomena posameznih ekonomskih politik, s katerimi se bomo srečevali po vstopu Slovenije v ERM 2 v bližnji prihodnosti. Z vstopom naše države v evropski mehanizem deviznih tečajev bo Slovenija praktično v celoti izgubila vodenje samostojne monetarne politike, ki je vse od neodvisnosti dalje predstavljala eno od ključnih makroekonomskih politik države. To pa seveda pomeni, da postajajo druge ekonomske politike, ki še naprej ostajajo v nacionalni pristojnosti, relativno bistveno bolj pomembne, kot so bi bile do sedaj. Gre zlasti za fiskalno politiko in politiko strukturnih reform. S tema dvema politikama bomo torej v prihodnje morali urejati vse tisto, kar smo do sedaj lahko urejali s tremi politikami. Manevrski prostor ekonomskih politik se torej oži. In prav ti dve politiki, ki ostajata v nacionalni pristojnosti, torej fiskalna politika in politika strukturnih reform, sta tesno povezani s porabo sredstev proračuna Evropske unije in torej tudi s pogajanji o novi srednjeročni finančni perspektivi Evropske unije. Od uspešnosti teh dveh ekonomskih politik bo v naslednjem srednjeročnem obdobju močno odvisno, kako učinkovito bomo izkoristili razpoložljiva sredstva proračuna Evropske unije, s tem pa tudi kako hitro bomo uspeli zapirati razliko med razvitostjo Slovenije in povprečno razvitostjo Evropske unije.

Za učinkovito porabo sredstev Evropske unije, ki nam bodo na razpolago, bo po mojem mnenju ključno troje.

Prvič, potrebovali bomo kakovostno programiranje in planiranje naložb. Vstop v Evropsko unijo dejansko pomeni dolgoročno vsebinsko in finančno načrtovanje. Slovenija bo do konca leta 2005 morala vedeti, kakšne so njene investicijske prioritete v obdobju 2007–2013. To, kar opredeljuje naše črpanje sredstev proračuna Evropske unije

sedaj – gre za t.i. enotni programski dokument – je dokument, ki pokriva obdobje do konca leta 2006 oziroma obdobje vsega dveh let in pol. Naslednji tovrstni dokument bo delan za obdobje sedmih let oziroma za dvakrat daljše obdobje. To pa seveda pomeni, da mora Slovenija precej natančno vedeti, ne le katere so naše prednostne usmeritve, temveč tudi kateri so investicijski projekti, s katerimi želimo doseči zastavljene cilje v okviru teh usmeritev. Morebitne napake pri planiranju bodo bistveno dražje preprosto zaradi tega, ker bo obdobje planiranja bistveno daljše. To pa konkretno pomeni, da bo Državni razvojni program, ali kakor koli se bo že imenoval ta dokument, dejansko izredno pomemben, saj bo opredeljeval vsebinske prioritete in ključne investicije v obdobju 2007–2013.

Druga stvar, ki je izrazito pomembna za učinkovito črpanje sredstev proračuna Evropske unije, je prestrukturiranje izdatkovne strani proračuna Republike Slovenije. Obseg finančnih sredstev za kohezijske namene, do katerih bo Slovenija imela dostop vsaj v prvih letih nove finančne perspektive, se bo predvidoma znatno povečal v primerjavi z obdobjem 2004–2006. To pa seveda pomeni bistveno večji pritisk na prestrukturiranje izdatkov v državnem proračunu. Zakaj? V bistvu imajo nove članice Evropske unije, ki so vse neto prejemnice sredstev iz njenega proračuna, na razpolago tri osnovne alternative. Prva alternativa je, da razpoložljiva sredstva proračuna Evropske unije črpajo in sočasno prestrukturirajo izdatke v svojem nacionalnem proračunu v zadosti veliki meri. V tem primeru je črpanje sredstev proračuna Evropske unije konsistentno s proračunskim primanjkljajem na nespremenjeni ravni. Druga alternativa je, da v državi ni možnosti in/ali pripravljenosti za prestrukturiranje izdatkovne strani proračuna. V kolikor takšna država želi črpati odobrena sredstva proračuna Evropske unije, potem je to avtomatično povezano s povečanjem proračunskega primanjkljaja. In še tretja alternativa. Država ne črpa sredstev proračuna Evropske unije, ki jih ima na razpolago. Če pogledamo proračun Slovenije za leti 2004 in 2005 potem vidimo, da se je naša država odločila za prvo alternativo, kar je nedvomno dobro. Bojim pa se, da v obdobju od leta 2007 dalje, ko se bodo prilivi iz proračuna Evropske unije predvidoma močno povečali, to preprosto ne bo več mogoče, v kolikor ne bomo izvedli znatnega prestrukturiranja izdatkov v proračun Republike Slovenije. Struktura naših proračunskih izdatkov je namreč taka, da je v njem izredno visok delež fiksno določenih izdatkov oziroma da je delež tistih izdatkov, ki jih je mogoče prestrukturirati, dokaj majhen. V Sloveniji smo pred resnim vprašanjem, koliko je politične pripravljenosti za prestrukturiranje izdatkov proračuna v smeri zmanjševanja njihovega fiksnega dela. To pa je neposredno povezano z naslednjim vprašanjem. Ali in v kolikor da, za koliko je smiselno povečati proračunski primanjkljaj in si na ta na način povečati manevrski prostor za črpanje razpoložljivih sredstev v proračunu Evropske unije? Eventualno povečanje proračunskega primanjkljaja pa je seveda treba gledati v kontekstu skladnosti s fiskalnim delom mastrichtskih meril, pri

čemer velja omeniti, da se obdobje nove finančne perspektive Evropske unije začne z letom 2007, ko bo Slovenija predvidoma že v evro območju.

Tretji sklop domačih nalog, ki so pred nami v povezavi s črpanjem sredstev proračuna Evropske unije, pa je vzpostavitev fleksibilnega sistema vsebinske in finančne implementacije sredstev za strukturne namene, ki jih dobivamo iz evropskega proračuna. Za kaj gre? Pri vseh sredstvih, ki jih država članica dobiva iz proračuna Evropske unije za strukturne namene, gre dejansko za refundacije. Država mora namreč iz svojega lastnega proračuna sredstva založiti – stroški za financiranje projektov in programov so torej nastali in so bili plačani – predložene račune za upravičene izdatke pa nato dobi refundirane iz proračuna Evropske unije, v kolikor je realizacija projekta ali programa potekala v skladu z veljavnimi pravili Evropske unije. To torej pomeni, da država nosi celotno tveganje kvalitetne priprave in realizacije projektov in programov, ki so bili predloženi v financiranje Evropski uniji. Poleg tega država prevzema tudi likvidnostno tveganje zamika med plačili iz nacionalnega proračuna in refundacijami iz proračuna Evropske unije. Kako zadovoljivo rešiti celoten sklop teh vsebinskih in finančnih problemov, bo eden od resnih izzivov za v prihodnje. Gre pa za izzive, ki nikakor niso neka naša specifičnost. Z njimi so se v preteklosti in se bodo tudi v prihodnosti soočale vse članice Evropske unije.

Naj zaključim. Po mojem mnenju je od tega, kako uspešno bomo rešili zgornje probleme, odvisno, kako učinkovito bo Slovenija uporabila sredstva, ki ji bodo na razpolago v proračunu Evropske unije v obdobju naslednje srednjeročne finančne perspektive. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Janez Potočnik, minister za evropske zadeve. Prosim.

Dr. Janez Potočnik: Hvala lepa, gospod predsednik. Zelo telegrafsko bom poskušal v kratkem času povedati čim več. Mislim, da je ključno vprašanje EU v naslednjih letih predvsem eno: ali bo EU videna kot uspešna in zelena skupnost ali bo videna kot problematična in konfliktna skupnost. To je osrednja dilema vsega, kar se bo dogajalo v naslednjih letih. Zdaj pa postopoma.

Predlog ustavne pogodbe. Predlog ustavne pogodbe je zanesljivo letošnje osrednje vprašanje. Čimprejšnje sprejetje je tudi po mojem bistveno, razlogov je več. Eden je pomemben. EU bi se morala osredotočiti na vprašanja, ki odločajo o našem življenju, o skupnem življenju in o njenem globalnem statusu. To je na ekonomska vprašanja, na vprašanja konkurenčnosti, na vprašanja rasti, na vsa vprašanja, povezana s tem, kako in kje si bo ustvarila podstat, iz katere bo potem lahko uspešno živela naprej. Čimprejšnje sprejetje bi omogočilo tudi, da bi se izognili interesnemu mešanju z vpra-

šanji nove finančne perspektive. To se že dogaja in je seveda dosti problematično in konfliktno. In to, kar je omenil že tudi Dimitrij Rupel: na noben način se ne sme že zdaj na začetku ustvariti vtis, da je širitev neuspešna. Dejstvo, da ustavna pogodba ni sprejeta, je lahko izkoriščeno kot dejstvo, da EU kot petindvajseterica težje deluje in da je v bistvu že v svojem izhodišču videna kot neuspešna. To bi lahko imelo zelo resne posledice za morebitne prihodnje širitve, tudi za širitev na Zahodni Balkan, ki je nedvomno v našem interesu. Kje vidim dva ključna problema? Eden je v referendumih, ki so napovedani praktično v polovici držav članic EU. To seveda vpliva na odločitve vseh vodilnih politikov v tistih državah. Drug problem, ki ga vidim, so številni pomembni dogodki, volitve v Evropski parlament, izbor predsednika in članov Komisije v tem letu, kar seveda posledično vpliva tudi na to, kako se bodo stvari odvijale pri dogovorih o predlogu nove ustavne pogodbe.

Evropa dveh hitrosti. Po mojem mnenju je tu izključno pomembno vprašanje to, kaj razumemo pod pojmom Evropa dveh hitrosti in kako ga tolmačimo. Če ga razumemo kot poglobljeno sodelovanje, je Evropa dveh hitrosti ne le primerna, temveč tudi nujna, sicer bo obtičala. Dosedanji primeri to kažejo, npr. Schengen ali evro. Evra ne bi nikoli imeli, če ne bi šli naprej, vendar si države, ki so zunaj tega sodelovanja, želijo vstopiti, pa zaradi različnih domačih težav ne morejo. Države, ki so notri, pa si želijo, da bi zunanje vstopile. Torej, gre za odprt sistem, ki zanesljivo vodi naprej. Če gre za problem jeder, če gre za problem pionirskih skupin, pa je seveda situacija drugačna. Tu gre dejansko za povezovanje skozi razdvajanje. Naj omenim samo dva problema, ki sta skoraj nerešljiva. Eden je institucionalno povezovanje, ker morate praktično vzporedno ustvariti še eno skupino institucij, ki se ukvarjajo s tem. Drugo je finančno vprašanje. Zamislite si novo finančno perspektivo, kako boste te stvari financirali, ker bi seveda tisti, ki so v jedru, verjetno imeli več in drugačne projekte kot tisti, ki so zunaj. Torej kako ustvariti podstat za neko skupno financiranje? Praktično nerešljivo vprašanje. Lahko bi rekel, da pravzaprav ne vidim resnega problema pri sodelovanju večjih držav. Lahko je sicer problematično, vendar mislim, da je lahko tudi zelo koristno. Dobro je, če velike države med seboj dobro sodelujejo, če se zavedajo, da je treba ohranjati status enakopravnosti v celotni EU.

Naslednja je finančna perspektiva. Kaj pomeni opredeliti politiko, ki se financira iz evropskega proračuna? To pomeni preprosto, da ni več prepuščeno posamezni državi, da neko stvar iz svojega proračuna financira ali ne in da je to prednostna naloga na evropski ravni. Če se odločite doma, da tega ne financirate, boste seveda vplačevali denar v evropski proračun, ne boste dobivali denarja nazaj in posledica je zelo preprosta, vaš neto finančni položaj v odnosu do EU bo slabši. To je v bistvu ves namen, kaj se opredeli tam kot prednostna naloga. Mislim, da je izjemno pomembno, da se poenotijo domača stališča. Za nastopanje navzven je to ključno. Vse, kar se predstav-

lja navzven na kateri koli ravni, kjer koli, mora imeti v ozadju stališče vlade, stališče države. Ne sme biti stališče posameznega ministrstva, ne sme biti parcialno stališče, ker bomo sicer na zunaj videti, kot da nimamo zelo jasnega pogleda na to, kaj pravzaprav sami želimo. Pismo šesterice, ki ga poznate, odkriva vse dileme, ki so srčika dilem, ki so danes združene v Evropi. Na eni strani gre za vprašanje javnofinančnih omejitev, problemov, ki jih imajo v gospodarstvih nekaterih največjih držav. Na drugi strani pa gre za vprašanje, katere so tiste prednostne stvari, ki jih Evropa želi financirati. Samo če gledamo ti dve vprašanji skupaj, je mogoče najti odgovor. V nobenem primeru ni mogoče najti odgovora ali skozi javnofinančne prihodke ali skozi javnofinančne odhodke evropskega proračuna. Strinjam se s tistim, kar je rekel kolega Mrak, da bo za nas verjetno največji problem pri vsem tem statistični učinek. Dejal bi samo še nekaj. Pri kohezijski politiki obstajata dva tabora, eden je tabor tistih, ki zagovarjajo renacionalizacijo politik, drugi pa tabor tistih, ki zagovarjajo v bistvu evropsko raven kohezijske politike. Nedvomno mora biti evropska raven, vprašanje pa je, kaj je merilo. Je to regija ali je to država? Pojasnil bom s primerom Italije. Ali za manj razviti jug skrbi Italija sama, ki je sicer v povprečju razvitejša kot povprečje EU, ali pa se za to skrbi skozi evropski proračun? Seveda bodo regije, ki so v teh državah manj razvite, vedno zagovarjale stališče, da se to pokriva iz evropskega proračuna, ker svojim prestolnicam ne zaupajo. Zaradi tega je to problem. Problem renacionalizacije je problem zaupanja, tj. ali se te politike na nacionalni ravni dejansko izvajajo ali ne. Kako naj se Slovenija pogaja? Tako kot je kolega Mrak omenil, primerno doseženi ravni razvitosti in pa razumevajoč tudi druge. Če ne prisluhnemo drugim, bo preprosto težko najti skupni jezik. Končujem s Slovenijo v razširjeni Uniji. Osrednje vprašanje je, kako preseči našo specifično težo, ki jo imamo s prebivalstvom, z razvitim bruto domačim proizvodom. Mislim, da je tu ključ v znanju, uspešnosti, sodelovanju, da pojem Slovenija preprosto postane odličnost. To je naša edina deviza, s katero nam po mojem mnenju lahko uspe in se zanjo dejansko moramo zavzemati. Prepričan sem, da nam lahko uspe na tak način. Jugovzhodna Evropa, Zahodni Balkan je resnično naša priložnost, priložnost za širšo uveljavitev, ne samo regionalno, tudi globalno.

In za konec: kot sem že večkrat rekel, izogibajmo se pojmu stara in nova Evropa, ker je to edina povezava, ki lahko resnično pripelje tudi do problematičnih situacij. Upam, da nas članice današnje EU ne bodo s svojim delovanjem prisilile, da bi se morali kot nove članice kakor koli povezovati na interesni podlagi. Hvala lepa.

Dr. Drnovšek: Gospod Tone Rop, predsednik vlade, prosim.

Mag. Tone Rop: Najlepša hvala, predsednik. Že dosedanja razprava je pokazala, da ko govorimo o prihodnosti EU, dilemah in položaju Slovenije v EU v prihodnje, govorimo predvsem o treh problemih in eden je povezan s širitvijo EU, s to, ki se dogaja

zdaj in katere del smo. Drug je seveda povezan z ustavno pogodbo in tretji z novo finančno perspektivo. Vsi trije so zelo pomembni. Menim, da so z vidika EU daleč najpomembnejši proces širitve in vse dileme, povezane s tem. Strinjam se z ministrom, da ni dobro govoriti o stari in novi EU, zlasti ne v tem kontekstu, da bi Evropo delili na staro in novo. Toda ne glede na to bo EU 25 precej drugačna kot EU 15. Imela bo precej in veliko drugačnih problemov na eni strani, po drugi strani pa seveda tudi različne možnosti in ne povsem enake možnosti kot zdaj, da bi se z njimi spopadala. O čem govorim? V EU 25 bodo seveda razvojne razlike med posameznimi članicami bistveno večje. Problemi, napetosti bodo večji. Na eni strani bomo imeli razmeroma večjo politično moč novih članic in bistveno manjšo gospodarsko moč, kar se seveda deloma že kaže v napetostih in razpravi o novi evropski ustavi. Kar pa je najpomembnejše, ob bistveno večjih razlikah, razvojnih napetostih bo imela EU na voljo manj instrumentov. Če pogledamo pot, ki jo je prehodila EU 15, pri Portugalski, Irski ali Grčiji vidimo, da je bila možna pomoč EU bistveno večja, kot bo pri novih članicah. Pred kratkim sem bil na Evropskem forumu. Razpravljali smo o tem, pogledali pa smo tudi konkreten primer. Na primer, v letu 2002 je bil neto finančni položaj Grčije 2,4 % BDP. To je seveda nekaj, kar je povsem neprimerljivo s tistim, kar bo zdaj. Vsi vemo, na čem temelji gospodarska rast npr. Portugalske ali pa tudi Irske. Želim povedati, da s financiranjem, proračunskimi izdatki, finančno pomočjo tega razvoja preprosto ne bo možno več nadaljevati in bo razvoj temeljil na splošni politiki. Če hočete, strukturni politiki, pa tudi v tistem delu, kjer Evropska unija lahko deluje, tudi v ekonomskem delu, tudi monetarni politiki Evropske unije. To bo temeljni motor Evropske unije, s katerim se bo soočila Evropska unija 25, in ob tem z novimi dilemami, ki so zelo pomembne ne samo za Evropsko unijo, ampak še zlasti za Evropo kot celoto, to je z dilemami novih širitiv. Ob tem, ko ima z zdajšnjo širitvijo veliko problemov, se začenja znotraj Evropske unije velika razprava o novih širitvah, ne samo o Bolgariji in Romuniji, kar je bolj ali manj nekaj samoumevnega, čeprav po nekaterih analizah tudi to ni več povsem samoumevno. Govorimo seveda tudi o Hrvaški in v tem času – to je poudaril že Dimitrij – se praktično na vseh srečanjih začenja velika razprava o naslednji širitvi. V zvezi s Turčijo so ravno v tem času tudi nekatere zelo močne pobude, da bi se pospešila pogajanja z njo. Vemo, da je Turčija izjemnega pomena za varnost, pa tudi politično stabilnost v regiji, v kateri je. Po drugi strani pa se zavedamo, da prihod Turčije v Evropsko unijo pomeni dramatično spremembo, samo v Turčiji je npr. 30 milijonov kmetov. Razsežnost skupne kmetijske politike se v takem primeru popolnoma spremeni, še zlasti, če jo gledamo z vidika nove finančne perspektive, ki je opredeljena zdaj. Po podatkih, ki jih imam, bo z vidika t. i. »commitments«, zavez, delež kmetijske politike padel s 45 % v 2006 na 35 % v 2013. Govorimo o dramatičnih zadevah. Tisto, kar je za nas izjemnega pomena, je razprava o regiji in širitvi v regiji. Vidimo, koliko težav imamo v tem trenutku na Balkanu. Z vidika demokratičnih, političnih, gospodarskih reform, pa če hočete tudi podpore političnim silam, ki so za spremembe, ki peljejo v smer evroatlant-

skih povezav, je seveda za nas izjemnega pomena, da so vrata širitve odprta za celotni Balkan. Torej naš interes, interes Slovenije je, da sodeluje v teh razpravah, da je dejavna, da prispeva k njim. Mislim, da je dejstvo, da bomo z razširitvijo okrepili svoj položaj znotraj Komisije, pomemben uspeh za Slovenijo. Slovenija bo lahko po eni strani v Komisiji odigrala določen del svoje vloge, po drugi strani pa je seveda naša vloga v regiji vse pomembnejša. To se vidi v dnevnih stikih z državami v regiji. Za nas je pa seveda ključno, da je to usmeritev Evropske unije kljub velikim problemom, s katerimi se bo srečala po dnevu razširitve in potem, ko bo začela Evropska unija 25 delovati v realnosti. To se bo najbolj kruto videlo ravno pri financah. Tu se bo videlo, kako so posamezne države pripravile in prestrukturirale svoje proračune, kako bodo začeli črpati sredstva in v kakšnem finančnem položaju se bodo znašle konec leta. Za mnoge nove članice položaj ni enostaven. Menim, da je Slovenija tukaj v daleč najboljšem položaju. Problemi v drugih državah bodo nastali. Seveda je s tem povezana tudi razprava o ustavni pogodbi. O tem ne bi posebej razpravljaj, da ne bi bil predolg. V interesu Slovenije je, da je ustavna pogodba sprejeta. Vse situacije, ki se nanašajo na glasovanje s kvalificirano večino, so za nas boljše kot ta, ki je in o kateri je bilo dogovorjeno v Nici. Moram pa reči, da sem sam precej skeptičen in ne verjamem, da bi lahko v zelo kratkem času dosegli dogovor. Nenazadnje se to vidi tudi iz programa razprav v Evropskem svetu v naslednjem tednu. Torej, ko govorimo o novi finančni perspektivi, je o tem že precej povedal dr. Mrak. Rad bi predvsem opozoril, da je ključno to – in tega se moramo zavedati – da je nova finančna perspektiva priložnost za Slovenijo. Nova finančna perspektiva tudi z vidika neto finančnega položaja potencialno prinaša bistveno več in nam omogoča, da tisti instrument, ki nam še ostaja, to pa je fiskalna politika, postane bistveno učinkovitejši in razvojno usmerjen. Ne le da je v novi finančni perspektivi po eni strani zmanjšan relativni delež zavez za kmetijsko politiko, ampak se povečuje prav tisto področje, ki je prednostno iz lizbonske strategije, to je konkurenčna rast in zaposlovanje – izdatki narastejo praktično za 100 %. To se vidi iz osnovne sheme finančne perspektive, ki je bila sprejeta in poslana. Zato je za nas ključno, da nadaljujemo prestrukturiranje proračuna, ki ga imamo. Moramo pa se zavedati, da prestrukturiranje proračuna, ki ga bomo morali izpeljati, pomeni tisto, kar je povedal dr. Mrak. Pomeni poseg na nekatera področja, na katerih govorimo o pridobljenih pravicah in na katerih bodo potrebne nove reforme. To bo seveda politično izjemno težko. Če tega ne bomo storili, se bomo znašli v položaju, ko ne bomo mogli uresničiti svojega potencialno dobrega javnofinančnega položaja in položaja nasproti Evropski uniji. To bo velik izziv za politiko, še zlasti pri prevzemanju evra. Tisti trenutek, ko bomo prevzeli evro, bomo seveda predeterminirali pomemben del svoje ekonomske politike, ne samo v tistem delu, v katerem govorimo o monetarni politiki, ampak tudi v tistem delu, v katerem govorimo o fiskalni politiki. Stopnje prostosti za primanjkljaj in deficitarno financiranje proračuna in zadolževanje bodo manjše. Če bi tukaj šli čez mejo, se bomo znašli v velikih težavah na področju inflacije in v vseh tistih teža-

vah, do katerih pride, ko prevzameš evro in imaš de facto fiksiran tečaj. To seveda pomeni, da si na tem področju ne moreš privoščiti odstopanj. Edino, kar je možno, je prestrukturiranje proračuna in zmanjševanje fiksnega dela proračuna. Naj poskušam končati. Menim, da Evropska unija doživlja zelo dramatične trenutke, zelo velike spremembe praktično na vseh področjih, ki so povezane prav s tem dejstvom, da se spreminja, da postajajo nove članice vse pomembnejše in bodo še pomembnejše in da se pojavljajo popolnoma novi problemi, ki jih morda v Sloveniji lahko bolje razumemo tudi zaradi nekaterih naših izkušenj iz preteklosti. To je ena od naših prednosti. Druga od naših prednosti je, da smo dobro prestali prilagajanje Evropski uniji, da smo se dobro pripravili in smo v prednosti pred preostalimi članicami. Naša tretja prednost je, da imamo pomembno vlogo v regiji in lahko tu v prihodnje odigramo zelo pomembno vlogo. Tisto, kar je za nas ključno, pa je, da ta rdeča nit Evropske unije ostane, da se skeptiki, ki se pojavljajo in se bodo vse bolj pojavljali, ne uveljavijo toliko, da bi se ta osrednja najpomembnejša evropska politika tudi še naprej ohranila. Hvala.

Dr. Drnovšek: Hvala. Gospod Borut Pahor, predsednik Državnega zbora.

Borut Pahor: Hvala lepa, predsednik. Namesto daljše ali celo dolgočasne razprave bom ponudil v razpravo samo eno misel oz. vprašanje: kaj je poglobitno, konceptualno vprašanje, izziv Evropske unije in kako naj nanj v skladu s svojimi možnostmi odgovori tudi naša država Slovenija. Ena od osnovnih značilnosti Evropske unije je krepitev njene nadnacionalne, če želite, naddržavne narave. Tu se tudi zastavlja vprašanje, do kje in kako naj gre to poenotenje, katerega cilj je večja učinkovitost, da ne bo ogrozilo različnosti, na spoštovanju katere je Evropska unija v primerjavi z Združenimi državami utemeljena. Zamisel o konvenciji, zamisel o ustavni pogodbi je bila gotovo poskus odgovoriti na to vprašanje, še kar posrečen poskus, seveda pa je bila otrok svojega časa. Tudi če bo ustavna pogodba morda letos ali v bližnji prihodnosti sprejeta, je po mojem mnenju samo vprašanje časa, kdaj bo dana pobuda za novo konvencijo in dopolnitev ustave. Predvidevamo namreč lahko, da se bodo pobude za nadaljevanje poenotenja nadaljevale. Za to bodo zainteresirane predvsem bolj velike in razvitejše države. Moja teza je, da se bo zaradi precejšnjih razlik v razvitosti in velikosti oz. moči držav formalno ali pa neformalno v okviru EU oblikovala neka koalicija držav, ki bodo dajale ton nadaljnjemu poenotenju Evropske unije. Glede tega imam približno enak pogled kot oba ministra. Mislim, da ne gre za vprašanje naše volje, ampak za neke stvarne procese. V družini, v kateri je petindvajset držav, so nekatere, ki so bolj velike, razvitejše, in te si želijo biti razvite tudi naprej in v tem vidijo smisel svojega članstva v Evropski uniji in bodo želele iti naprej. Zakaj to govorim? Zato ker mislim, da mora Slovenija ta proces razumeti, nanj ne more odločilno vplivati, se mu pa lahko prilagodi. Na svojo velikost ne more vplivati, lahko pa bistveno vpliva na svojo razvitost in s tem na večjo fleksibilnost in na, bi rekel, uspešnost s svojo umeščenostjo v evropsko

družino. To pa je tudi moja glavna teza. Slovenija se mora v naslednjih štirih letih najbolj posvetiti vprašanju svoje razvitosti. Moram reči, da v primerjavi z nekaterimi vidim kot zelo pozitivno dejstvo, da imamo letos volitve, evropske in državnozborske. Pokazalo se bo, ali med glavnimi političnimi silami obstoja soglasje o tem, kaj je naloga v naslednjih štirih letih. Ali je to povečanje konkurenčnosti, fleksibilizacija ekonomije in trga delovne sile, kleščenje proračuna, intenzivnejše ukvarjanje z Jugovzhodno Evropo itn., ali pa so med nami tudi konceptualne razlike, ali gre torej za vprašanje, ali se Slovenija zdaj na pragu članstva v Evropski uniji odloča med različnimi domačimi koncepti, ali pa, kar pričakujem, ima relativno podoben pogled. To se pravi bistveno pospešiti razvoj, zato da bo konkurenčna in uspešna v Evropi, in bo šlo samo za vprašanje, kdo od protagonistov je v tej politični bitki najsposobnejši, da to delo opravi. Kakšno je mesto Slovenije? Kakšen je njen dolgoročni interes? Najprej, prav gotovo kot interesi vseh preostalih, da gre EU naprej. Kot sem rekel, da pospešimo v teh štirih letih po volitvah absolutno svoje razvojne preference. Seveda je za Slovenijo bistveno, da pri združevanju ne pazi samo na gospodarske, ampak tudi, če želite, kulturne razsežnosti tega združevanja. Ta pravica do različnosti ostaja. Zelo skrbno, zelo dosledno moramo paziti na svoje attribute državnosti, suverenosti. Ne mislim samo na te institucionalne, npr. položaj komisarja ali na našo obveznost, da se skozi vzgojo in izobraževanje trudimo, da ljudje ne zaznavajo napačno perspektive, v katero gremo, da bo EU rešila vse naše težave, da je slovenskega nacionalnega vprašanja konec, da se zdaj lahko prepustimo toku zgodovine, da bo tako ali drugače za nas poskrbljeno, ker to seveda ni res. Nič tudi ne vemo, kaj se bo zgodilo. Moje osebno mnenje je, da bo dolgoročno Evropska unija enotna ali pa je ne bo. Ne vemo pa, kdaj in kako se bo eno ali drugo zgodilo. Slovenija je majhna, mora biti pragmatična, fleksibilna, mora paziti na to, da attribute svoje državnosti, suverenosti, kolikor je to le mogoče, zadrži. Tudi v aspiracijah, predvsem kratkoročnih, da pride do take institucionalne reforme, ki bi poskušala ogroziti te attribute, se je treba postaviti na svoj položaj, sicer pa razvijati prijateljstvo, sodelovanje z vsemi državami, tudi z velikimi, majhnimi. Moja zadnja pripomba pa je, kot je bilo že rečeno, paziti moramo na to, kaj je naša primerjalna prednost v nekem geopolitičnem smislu. To je Jugovzhodna Evropa. To, kar se dogaja na Kosovu, terja od slovenske politike, da ima razmeroma hitro svoje konsistentno mnenje, da ga pove partnerjem v Evropski uniji, da ima seveda to konsistentno mnenje, tako bom rekel, tudi rep in glavo. Če v kratkem času ne bi bili sposobni oblikovati nekega stališča v tem procesu, tudi odgovoriti na ključno vprašanje, kaj je status Kosova, kajti to zanima mednarodno skupnost, potem se mi zdi, da morda ne bi odigrali neke naloge, pa tudi privilegija, ki ga imamo, da se skozi to razpravo umestimo kot pomembna partnerica v Evropsko unijo. Hvala lepa, predsednik.

Dr. Drnovšek: Hvala, prosim dr. Andrej Bajuk, predsednik stranke Nova Slovenija, za njim pa gospa Vojka Ravbar.

Dr. Andrej Bajuk: Hvala lepa, gospod predsednik. Glede na časovno omejitev se bom osredotočil samo na vprašanje, ki ste ga zastavili. Gre sicer za vprašanje Evrope več hitrosti. Po 1. maju, ko bo ta razširjena Evropa zaživela, bo s svojimi 450 milijoni ljudi Evropa večja od ZDA in Ruske federacije. Uresničen bo torej veliki cilj, nastala bo združena Evropa, oziroma če upoštevamo, da v Unijo še ne bodo vključene vse evropske države, lahko rečemo, da bo uresničenje zamisli o eni in enotni Evropi s to širitvijo postalo bistveno bližje.

Zaradi razlik v političnem, ekonomskem in kulturnem izročilu ter zaradi različnega gospodarskega in finančnega položaja novih in starih članic pa je že kar nekaj časa aktualno vprašanje, ali bo razširjena Evropska unija s petindvajsetimi članicami zmožna delovati v skladu z izhodišči ustanovnih listinah, prilagojenimi seveda današnjim novim okoliščinam. Zlasti je to vprašanje postalo pomembno, potem ko so se lani članice različno odzvale na ameriški napad na Irak in ko na medvladni konferenci v Bruslju voditeljem držav in vlad ni uspelo doseči potrebnega soglasja za sprejetje evropske ustave. Tako so danes v razmišljanjih politikov, strokovnjakov in publicistov ponovno oživile ideje o Evropi več hitrosti, o jedru Evrope, pa tudi o nekakšnem direktoriju, ki pa ni nič drugega, kot nekaj dodatnega obrobni družini.

Te zamisli pravzaprav niso nič novega. V določenih oblikah so se namreč pojavljale že v preteklosti, in sicer vselej, kadar Unija ni bila zmožna učinkovite poglobitve združevalnega procesa. Danes pa so v omenjenih dveh zunanjih dejavnikih povezane z nejasnimi posledicami nove širitve. V posameznih krogih je namreč najti strah oziroma negotovost, da ne bo mogoče več uveljaviti skupnih politik v ustreznem obsegu, na ustrezni ravni ali na njim ustrezen način, tako da bi se po njihovem prepričanju izrodila komunitarna metoda, ki je temeljno določilo evropskega združevalnega procesa, ki iz Evropskih skupnosti oziroma Unije dela skupnost sui generis. Posledično bi to pripeljalo do oblikovanja zgolj prostotrgovinskega območja v Evropi in morebitne prevlade medvladne metode v sistemu odločanja. Od tod mnenja o oblikovanju Evrope več, predvsem dveh hitrosti, tako da bi se posamezne članice – običajno se omenja zlasti šest ustanovnih članic Evropskih skupnosti – na določenih področjih hitreje in globlje povezovale kot druge. Hkrati se tudi pričakuje, da bo imela dinamika njihovega povezovanja tako imenovani »spill over« učinek tudi na druge članice, tako da se bodo pobudam teh tesneje povezanih članic slej ko prej pridružile tudi preostale.

Nujno je treba poudariti, da ima izraz Evropa več hitrosti pravzaprav dva pomena, kot je to nazorno predstavil že gospod minister Potočnik. Prvič, tu gre za številne različne skupne projekte, partnerstvo, sporazume o sodelovanju in druge oblike povezovanja med različnimi državami članicami na številnih področjih, in sicer zunaj določil ustanovnih pogodb, ne pa proti njim. Takšnim pobudam bi bilo nesmiselno

nasprotovati, saj bi lahko postopoma dobile vseevropsko razsežnost in postale celo predmet pogodbe na ravni Unije, kot se je to zgodilo pri schengenskem procesu in drugih, predvsem pri uvedbi evra. Drugič, Evropo več hitrosti je mogoče razumeti tudi kot proces, ko pride do novih pobud, za katere je izhodišče dano v ustanovnih pogodbah. Gre za oblikovanje ustanov ali razvijanje projektov, na primer na področju regionalne politike, v katere niso vključene vse članice Unije, so pa rezultat določil in skupnih odločitev, pri katerih pa so sodelovale vse članice.

Formalno gledano postane torej takšno delovanje bolj problematično, ko posamezne države sklenejo sprejeti natančna določila in pravila glede tistih politik, ki so predmet ustanovnih pogodb. Že od amsterdamske pogodbe najdemo sicer v njih načelo tesnejšega oziroma poglobljenega sodelovanja. Kar to sodelovanje ločuje od drugih prostovoljnih pobud, je to, da postopki razpravljanja, sprejemanja in administrativnega izvajanja sprejetih pravnih aktov zadevajo le članice, ki se za tako sodelovanje odločijo, ne pa vseh članic Unije. Uporabljajo obstoječe evropske institucije, se pravi Svet Evropske unije, Komisijo, Evropski parlament in te institucije bi morale zato delovati na dveh ravneh, na skupni evropski za vse članice in na ravni poglobljenega sodelovanja, kar pomeni tudi ustrezno razdelitev stroškov, povezanih z administrativnimi nalogami.

Poglobljenega sodelovanja seveda kljub podobnostim ne moremo enačiti z idejo o Evropi več hitrosti. Glavni pomisleki v zvezi s slednjo so, da ni nujno, da bi prišlo do pozitivnega »spill over« učinka, ampak da bi se lahko razlike med članicami, ki so se odločile za določeno pobudo, in temi, ki se niso, še bolj poglobile. Konkretno pa gre pri teh idejah pogosto predvsem za poskuse posameznih držav – kot sem že omenil običajno ustanovnih članic Skupnosti – ki želijo oblikovati nekakšno jedro Evrope, da bi v čim večji meri določale smer razvoja Unije v skladu z lastnimi koncepti in ne nazadnje na podlagi svojih lastnih interesov, kar je pa seveda nesprijemljivo.

Zaradi velikih razlik med življenjskim standardom in gospodarsko produktivnostjo med starimi in novimi članicami bo projekt evropskega združevanja verjetno postal kompleksnejši in počasnejši. To pa vseeno ni razlog za odstopanje od skupnega evropskega projekta, projekta, katerega namen je bil in mora biti oblikovanje dejansko združene Evrope. V letih priprav za vstop je bila prav takšna Evropa cilj državljanov in državljanov Slovenije. Zato se nam zdi pomembneje – in to bi morale biti po našem mnenju stališče Slovenije – čim prej doseči soglasje o sprejetju evropske ustave. Osnutek, ki ga je pripravila Konvencija o prihodnosti Evrope, omogoča namreč kolikor toliko usklajen razvoj Unije kot entitete. Tako se nobena od novih članic ne bo znašla oziroma počutila kot v drugorazrednem položaju. Sicer ni nujno, da bi se vse članice, če tega ne želijo, povezoval na različnih področjih z enako hitrostjo. Treba pa bi bilo

predvideti ustrezne mehanizme, ki bi kljub različni hitrosti, če bi do nje vendarle prišlo, zagotovili ohranitev komunitarne metode na podlagi načela solidarnosti.

Pozivi k večjemu in hitrejšemu povezovanju ter s tem k vodilni vlogi nekaterih držav namreč pogosto vzbujajo sum, da gre za odmik od te izvirne komunitarne metode, saj je namesto načel solidarnosti in skupnega prizadevanja za skupne cilje v njih čutiti sledove nekakšnega hierarhičnega povezovanja. Tak pristop po našem mnenju ni v interesu Slovenije, prav tako pa ni v skladu z bistvenim konceptom, na katerem se je do zdaj gradila Evropska unija.

Gospod predsednik, rad bi še nekaj dodal, samo komentar glede stališča, ki ga je predstavil dr. Mrak, o nujnosti, da se v finančnem pogledu vrnemo v planiranje. V svoji obrazložitvi je sicer to drugače označil, ampak naslov kot tak me je motil. Ne gre za neko vračanje v planiranje, kot smo ga poznali v preteklosti, temveč predvsem za resnejši in toliko bolj strokoven pristop k programiranju javnih naložb. To pa bi morali na vsak način narediti ne glede na to, ali smo ali ne v Evropski zvezi, na vsak način pa ni bilo mišljeno, da se vračamo v takšno planiranje gospodarstva, kot smo ga imeli včasih. Hvala lepa.

Dr. Drnovšek: Hvala. Vojka Ravbar se ni javila, kot sem prej rekel, ampak prof. dr. Jože Krašovec, član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Dr. Jože Krašovec: Hvala lepa. Spoštovani gospod predsednik, spoštovane gospe in gospodje. Odločil sem se, da v veliki paleti vprašanj omejim svoje kratko razmišljanje na četrti temeljni tematski sklop tega pogovora, ki se glasi: Slovenija v razširjeni Evropski uniji. Vprašanja, ki sledijo, spodbujajo razmišljanje o konkretnih oblikah uradnega in neuradnega povezovanja Slovenije z Evropsko unijo. Toda poglobljeno razmišljanje o konkretnih oblikah povezovanja predpostavlja premislek o temeljnih merilih in načelih, ki usodno vplivajo na kakovost odločitev.

Kljub občutnim razlikam v nazorski usmeritvi obstaja v naši družbi vsaj približno soglasje o tem, da naše odločitve določajo tri resnice o svetu, narodih in nas samih: prosojnost kozmičnih zakonov, konstelacija družbenih odnosov in nedoumljive silnice našega osebnega okolja. Te razsežnosti v soodvisnosti določajo razmerje med možnostmi in mejami našega sodelovanja znotraj velikega sveta narodov. Organsko notranjo zvezo med kozmičnimi, družbenimi in osebnostno-duhovnimi danostmi sveta vidijo samo tisti, ki niso egocentrično, zgolj pragmatično, ideološko ali celo anarhistično usmerjeni. Uvid v strogo vzročnost v soodvisnosti teh treh vidikov resničnosti zahteva izredno visoko mero znanja, osebne integritete in etične ozaveščenosti. Zato je uspeh ali neuspeh pri iskanju in izvajanju konkretnih predlogov usodno odvi-

sen od intenzivnosti vpetosti v kozmične, družbene in osebnostno-duhovne tokove, ki določajo naše življenje.

Kljub občutnim razlikam v naši družbi na vseh področjih uradno priznavamo, da je najvišja vrednota človekovo osebno dostojanstvo, in smo torej zavezniki deklaracij o človekovih pravicah. S tem vključno priznavamo, da v hierarhiji zakonov, ki sestavljajo vesolje in naše življenjsko okolje, ne morejo imeti prednosti kozmični ali družbeni zakoni, temveč osebnostno-duhovne razsežnosti našega bitja, seveda v povezavi s kozmičnimi in družbenimi zakoni. Kozmocentrizem in kolektivizem na račun personalizma izpodkopavata ravnotežja v našem okolju, ker sta v nasprotju s celotno resnico o svetu in o nas. Kritičnost, strpnost in solidarnost so možne le tam, kjer v vpetosti v kozmične in družbene konstelacije človeška oseba kot posameznik deluje iz zavezanosti vesti in brezpogojno priznava veljavo etičnega imperativa. Tako se zavzema za ohranjanje preverjenih vrednot žlahtnega humanizma, ki je iz Evrope naredil enoten in nenadomestljiv idejno-kulturni prostor. Nerazumljivi so torej poskusi zagovornikov panteizma, determinizma, kolektivizma in fundamentalizma, da preženejo dostojanstvo duha, ki odpira neskončna obzorja, in deželo spremenijo v brezdušno puščavo.

Enotni in nenadomestljivi idejno-kulturni prostor Evrope daje podlago za upanje, da bodo konkretni predlogi v evropskih ustanovah verodostojni in bodo tvorno sooblikovali zavest solidarnosti, visokih idealov in odločnost pri preprečevanju anarhije. Pred odločitve smo postavljeni vsak trenutek znova. Resnica o svetu, narodih in nas samih nam narekuje iskanje mostov do sosedov in pospešeno gradnjo petega koridorja, da v objemu Vzhoda in Zahoda odigramo ustrezno vlogo med velikimi in malimi narodi v duhu svobode, sočutja in solidarnosti. Hvala lepa.

Dr. Drnovšek: Hvala. Gospod Janez Sušnik, predsednik Državnega sveta.

Janez Sušnik: Hvala lepa, gospod predsednik. Analiza Centra za evropske reforme je pokazala, da po vsej verjetnosti evropske države ne bodo dosegle ciljev lizbonske deklaracije, po katerih naj bi EU do leta 2010 postala najbolj dinamično svetovno gospodarstvo. Podobno je mogoče reči, da je možen tudi drugi veliki cilj: hitro povečanje standarda in hiter razvoj pristopnic. Glavna težava je predvsem ta, da proračunska poraba EU ne sledi lastnim ciljem. Tako se zdi, da bo prav dejstvo, da je struktura novega proračunskega cikla do leta 2013 pripravljena in je večina denarja iz evropskega proračuna znova usmerjena na področje, kjer so učinki slabo merljivi – s tem mislim predvsem na kmetijstvo in regionalni razvoj – odločno vplivalo na sposobnost EU, da ob širitvi na vzhod postane najbolj konkurenčno območje sveta. Pred očmi je treba imeti glavne cilje EU. To je hitrejši gospodarski in socialni razvoj. To mora veljati za vsako od članic in je mogoče doseči s povezovanjem energij v širšem

evropskem kontekstu. Prvi pogoj za to je zdravo in pregledno finančno poslovanje EU. Ocenjujem, da je predlog o omejitvi proračuna EU na 1 % BDP smiseln in da bi ga bilo treba tudi podpreti. Finančna sredstva EU je treba preusmeriti, čeprav to razumem kot proces, predvsem v tiste dejavnosti, ki so kritične za trajnostni razvoj in gospodarsko rast. Posamezne države nimajo kritične mase, da bi udeležile potrebne spremembe. Proračunska sredstva EU je treba torej usmerjati bolj razvojno. To pomeni, da jih je treba namenjati predvsem razvojnim spodbudam in manj subvencijam. Za Slovenijo je to vsekakor slabo znamenje, saj pomeni zmanjševanje možnosti za uporabo aktivne ekonomske politike, ki je bila usmerjena v podporo proučevanja konkurenčnosti narodnega gospodarstva. Zato ne more biti v neposrednem interesu Slovenije, da ocena sledi razmerjem v EU. Trdno jedro trojke, to je Nemčija, Velika Britanija in Francija, ki ima bistveno manjši interes za reformiranje evropskega proračuna in teži k ohranjanju deleža, namenjenega skupni kmetijski politiki, poleg tega pa v nekaterih primerih, denimo ob kršitvi fiskalne ureditve znotraj maastrihtskih meril, dopušča koncesije, ki dejansko ustvarjajo neuravnotežen položaj med samimi člani. Evropa bi si morala zastaviti cilj, da bi se njen evropski informacijski sistem po uspešnosti lahko kosal z ameriškim. Del sredstev za oblikovanje sistema, 15 do 20 % mora prihajati iz Bruslja, da se zagotovi evropsko povezovanje. To pa zahteva bistveno prerazporeditev zgornje omejitve proračuna EU. Skupna vlaganja v tak inovacijski sistem bi morala znašati približno 3 do 4 % BDP, da bi bili primerljivi z našimi glavnimi konkurenti. Znotraj evropskega proračuna in ekonomskih instrumentov naj Slovenija teži k politikam, ki bi pospeševale dinamiko skupnega trga predvsem pri finančnih storitvah. Tu ima Slovenija izrazito nizko stopnjo razčlenjenosti finančnih trgov, kar je velika ovira za financiranje podjetniških projektov, vlaganje v znanje, raziskave in razvoj ter večjo fleksibilnost delovne sile. Ob reformiranju evropskega proračuna bi morali vztrajati pri nadaljevanju politike graditve institucionalnega poslovnega okolja za enostavnejše črpanje tehnične in finančne pomoči EU. Če na tem področju ne bo bistvenih sprememb, bo v naslednjih letih ostal evropski proračun nespremenjen, njegova poraba pa usmerjena v vse prej kot izpolnjevanje zastavljenih lastnih ciljev. V najslabšem primeru bo to lahko imelo za posledico oblikovanje cele vrste koalicij med posameznimi evropskimi državami. Uspešen evropski informacijski sistem je prvi pogoj za naše temeljne cilje, kot sta trajnostni razvoj in več boljših delovnih mest. Evropi ne sme biti vseeno, kako se bo odrezala pri delitvi dela, ki jo bosta za seboj potegnili prehod v družbo znanja in globalizacija. To pa pomeni, da je treba delovati in ne samo odzivati se. Kadar govorimo o ustavni pogodbi, menim, da je vnema za pogajanja vsekakor potrebna. Slovenski politiki podpiramo namero, da bi bilo končno besedilo sprejeto še pred koncem tega leta. Ne smemo pa spregledati tistih, ki menijo, da se v prihodnjih šestih mesecih pogajanja ne bodo nadaljevala, nekateri pa morda celo mislijo, da jih sploh ne bo. Če kdo, potem nova država, ki si je morala prav pred kratkim napisati ustavo za svoje delovanje, razume, kako pomem-

ben je dober ustavni dokument za vsak začetek in sleherno nadaljevanje. Ustavna pogodba je najtočnejše ime za to, kar potrebujemo. Ustavna, ker gre za konstitutivni dokument, za listino, ki bo šele zares konstituirala tudi Evropsko unijo samo in ne le njeno delovanje oz. delovanje njenih institucij. Pogodba pa zato, ker se moramo v njej pogoditi vsi, ki nas kakor koli zadeva. Pogodbe, ki so sklenjene v prijateljstvu, se rade izkažejo za nepopolne, ko pride do nesoglasij. Stare članice ne želijo zgubiti prednosti, ki so jih imele, nasprotno, že ob prvem formalnem stiku z novimi bodo rade to potrdile. Nove članice ne želijo vstopati kot drugorazredne države. Vključevanje v EU je bilo zadnje desetletje in pol zanje največja motivacija in priložnost za graditev nacionalne samozavesti. Dosedanja ustavna pogodba ima več pomanjkljivosti, ki bi jih bilo treba v smislu optimalnega učinka evropskega povezovanja odpraviti. Odločitev, da se EU gradi na načelu subsidiarnosti, je pravilna in vredna vse podpore. Ni pa dovolj dosledno izpeljana. V ustavni pogodbi bi bilo treba jasneje poudariti skupne cilje in perspektivni razvoj ter manj socialne transferje. Pri iskanju ravnotežja moči posameznih članic, ki je bistvo za to, da se doseže soglasje, je treba vzpostaviti politično ravnotežje moči med majhnimi in velikimi. Drugo ravnotežje, ki je bistveno za delovanje Unije, je ravnotežje med neto plačnicami in neto prejemnicami finančnih sredstev iz Bruslja. Neto plačnice morajo imeti v organih EU dovolj moči, da dogajanja ne bodo mogla narekovati neto prejemnic. Pogajanja morajo slediti državnim in evropskim interesom. Če bodo propadla pogajanja o evropski ustavni pogodbi, bo izgubila celotna Evropska unija. Še več, tudi ideja Evropske unije. Evropska unija zdaj zares potrebuje večjo učinkovitost, enostavnejše postopke odločanja in tudi večjo vplivnost na mednarodnem prizorišču. Brez evropske ustavne pogodbe pa to ni mogoče, saj ni mogoče začeti pogovorov o nadaljnjih širitvah, pogajanjih o naslednji finančni perspektivi in s tem o izvajanju lizbonske strategije.

Evropa dveh hitrosti. Precej enotni smo v prepričanju in verjetno se bo izkazalo tudi danes, da je zamisel o Evropi dveh hitrosti, ki je po neuspehu medvladne konference decembra postala spet bolj aktualna, zgrešena in politično nevarna. Če bi se, kakor se niti ne zdi nemogoče, izrazila v dveh hitrostih tudi pri oblikovanju evropskih institucij, pa bo tudi povsem stran od duha in namena evropskega povezovanja. Takšna razlika v hitrostih bi namreč pripeljala le do hitrega ločevanja. Kje pa smo v resnici? V kateri hitrosti zožitve in v kateri hitrosti slovenskega vstopa smo? Ali se da na vse še kaj vplivati? Pred kratkim je Evrobarometer spraševal tudi po tem. Rezultati, kakor so jih povzemali tudi naši mediji, navajajo, da so Slovenci med državljani vseh petindvajsetih držav v Evropski uniji tisti, ki se jim zdi, da je Evropa dveh hitrosti najsprejemljivejša. Evropa dveh hitrosti je v nasprotju s temeljnimi koncepti EU, kot so enakopravnost vseh članic, skupni trg, prost pretok blaga in storitev, kapitala. Taki ureditvi naj se nasprotuje, ker ruši bistvo in temelje, na katerih je Unija zgrajena. Zavzemamo se za to, da EU vsako nadaljnjo širitev, če bo do nje prišlo, pripravi skrbneje in dosledneje, predvsem

pa poudarjam na gospodarskem pogledu. Prodorneje kot do zdaj pa bo morala EU graditi svoj gospodarski prostor, ki bi bil bistveno širši od Unije. S širšim gospodarskim prostorom bi si Evropa zagotovila kritično maso na svetovnih trgih in na drugi strani omogočala hitrejši gospodarski razvoj državam v širokem pasu okrog Unije. Kot velikokrat prej lahko tudi tokrat ugotovimo, da ljudje niso nerazumni, pripravljeni so na to, da je uravnotežen razvoj tisti, ki upošteva izhodišča, možnosti in zmogljivosti. Razvoja ni mogoče ustaviti na najnižjem skupnem imenovalcu in to tudi ne bi bilo prav. Če pa se tako zastavljeno vprašanje o navajanju odgovorov preimenuje v navdušenje nad Evropo dveh hitrosti, je to manipulacija, ki ji ne bi smeli nasedati. Slovenski državljani torej brez dvoma podpirajo evropsko združevanje in oblikovanje ustave, razumejo tudi različnosti pri razvoju, ne pristajajo pa na politično oblikovanje dveh Evrop. V tem bi se izgubil smisel dosedanjega oblikovanja in v tem vidim veliko priložnost za slovenske medije, za državljane bolj odprte, verodostojne in ki se ne ujemajo v past nekritičnega povzemanja drugih. Tako ocenjujem tudi možnosti za Slovenijo v razširjeni Evropi in s tem prehajam na sklepni del svojega nastopa. V pogajanjih morda ni bilo vedno mogoče v celoti uveljavljati svojih zahtev in pričakovanj, še več, tako hitro je šlo, da nismo zmogli vedno opozoriti na svoje sposobnosti, na pri nas že uveljavljene rešitve ali na dobro prakso. Zdaj bo Slovenija kot polnopravna članica razbremenjena podrejenega položaja, ki je spremljal proces približevanja, in v tem je tudi naša priložnost. Pokažimo, s čim zmoremo obogatiti novo evropsko zgradbo, postanimo njen ponosni gradnik in ne zadovoljimo se s tem, da lahko druge zgolj posnemamo in v drugi hitrosti hodimo za njimi.

Dr. Drnovšek: Dr. France Bučar, predsednik slovenskega Panevropskega gibanja.

Dr. France Bučar: Svoje stališče bom predložil tudi pisno in izkoristil to priložnost, da mogoče jasneje razložim stvari.

Trenutni neuspeh ustavne pogodbe po moji presoji v bistvu ni neuspeh. Vsekakor je neuspeh v trenutni krizi koncepta o organizaciji Evrope. S tega vidika pa ga lahko presojamo tudi kot pomembno opozorilo, da pogledi o organizaciji Evrope nikakor še niso poenoteni do tiste točke, da bi na njej zgradili za življenje sposobno politično zgradbo, ki bi moč svojega obstoja črpala iz izrazito večinske podpore vseh državljanov vseh vanjo vključenih držav. Samo taka podpora lahko zagotovi sposobnost preživetja. Te podpore pa danes še nima. Pokazalo se je, da je zamisel o vse bolj poenoteni zvezi v nasprotju z vse bolj demokratično unijo. To poudarjajo predvsem Angleži. Torej vidimo temeljno razliko v samem pojmovanju narave Evrope, zato so bili tudi odzivi takšni, da se je zdelo, kot da se je zamajalo celo prepričanje o smiselnosti in ne samo o možnosti enotne Evrope. Pokazalo se je, da obstoje razlike v ideji o notranjem jedru EU, o direktoriju vodilnih, o Evropski uniji različnih hitrosti;

pojavi so se izrazito diskriminatorni ukrepi do novih članic; na dan je prišlo izrazito prepotentno obnašanje največjih držav do sprejetih obveznosti; prišlo je do izrazitega upadanja javnomnenjske podpore širitvi itd. Posebnost Evrope je ravno njena mnogonacionalnost, ki ne prenese državnih oblik, kot jih poznamo iz preteklosti. Vse mnogonacionalne države kot enotni organizacijski okvir za skupnost več narodov so v Evropi propadle, tako da so se oblikovale v prisilne skupnosti enotne države pod vodstvom najmočnejše nacije – to je bolj ali manj model vseh zahodnoevropskih držav – ali pa so razpadle na svoje sestavine, kar je pravzaprav zgodba Srednje in Vzhodne Evrope. V današnji razpravi smo že večkrat slišali, da bi se lahko malo bolj ozirali tudi na naše pretekle izkušnje. Resnično poučna je naša lastna narodna zgodba. Federativni ustroj nekdanje Jugoslavije, tudi če odmislimo partijski centralizem, ni mogel zadovoljiti naših narodnih zahtev in pričakovanj. Ob končni krizi njenega obstoja smo govorili, da bi bili pripravljene pristati kvečjemu na neke vrste neopredeljeno meddržavno povezanost. Razlike med sestavinami federacije so bile prevelike, da bi jih lahko naselili v neki skupni tradicionalni državni tvorbi. Vidite, prav to pa je problem Evrope, v kateri danes govorijo: »vsi enotni, vsi različni«. Mi smo stali pred istim problemom, samo drugačen izraz smo mu dali: »bratstvo in enotnost«. V bistvu pa je šlo povsod za popolnoma isti problem, namreč problem, kako povezati v neko enoto tako različne sestavine. Tega problema ni bila sposobna rešiti niti stara Avstrija niti Jugoslavija in sta propadli prav zaradi tega. Pred istim problemom je danes tudi Evropska zveza, namreč, kako rešiti to v bistvu protislovno nalogo: v življenja sposobno celoto povezati sestavine, ki so zelo različne po svojih izkušnjah in interesih. Zato vse te oblike, ki so se zdaj pokazale bodisi kot provizoriji ali kot ustavni projekt, neka ne ustrezajo temu izzivu, pred katerim stoji EU. Se pravi, organizacijska oblika, ki bi zadovoljila naloge, pred katerimi stoji Evropa, je pravzaprav neka organizacija »sui generis«, ki je še ne poznamo in ki je tudi nova evropska ustava oz. projekti evropske ustave ne rešujejo, in se je sploh še niso niti lotili. Vprašanje, kako v enotnost povezati te različne konstitutivne elemente, je ostalo popolnoma nedotaknjeno. Vidite, zato je popolnoma razumljivo, če pogledamo to ustavno rešitev, ki je predložena in jo primerjamo z nekdanjo jugoslovansko ustavo iz leta 1974. Rešitve so popolnoma enake v svojem konceptu. Jasno je, da sestavljavci te konvencije ne samo, da niso imeli pred seboj jugoslovanske ustave, najbrž nihče zanjo tudi vedel ni. Problemi pa so v bistvu popolnoma isti. Pokazalo se je, da za Slovence ta ustava ni bila ustrezno izhodišče, na katerem bi lahko rešili svoje nacionalne probleme. Druge rešitve nismo videli, kot da izstopimo iz te skupnosti. Tezo postavljam malo provokativno. Če je sedanja pogodba po svojih rešitvah podobna naši, kaj torej za nas perspektivno pomeni? To so vprašanja, na katera je treba odgovoriti. Poglejte, odzivi so bili popolnoma isti kot v nekdanji Jugoslaviji: Evropa različnih oz. Jugoslavija različnih hitrosti, kdo bo dobil večji delež iz skupnega proračuna, kako bodo urejene glasovalne pravice. Skratka, kot da bi ponovno brali zgodovino izpred naših dvajsetih let. Mislim, da s tem nikakor

ne moremo zanikati potrebe po skupni Evropi, zlasti pa ne moremo pristati na to, da bi učinkovitejšo Evropo dosegli na račun izbrisanja različnosti med narodi. Ta različnost ni samo konstitutiven element Evrope, ampak je pravzaprav tudi njena prednost. Ne govorim o tem kot o frazi, ki se stalno pojavlja. To je dejansko prednost. Kako ohraniti to različnost, pa je resno vprašanje, ki v sedanji projekciji še nima ustrezne rešitve. Če bi nadaljevali s to jugoslovansko ustavno ureditvijo, smo ugotavljali takrat, ko smo se izločali iz Jugoslavije, že čez nekaj desetletij Slovenije ne bo več. Ne bi hotel dramtizirati stvari in reči, da čez nekaj desetletij Slovenije ne bo več v EU. Srečujemo pa se s procesi, ki zahtevajo rešitev, in sicer drugačno rešitev, kot smo jo imeli v stari Jugoslaviji. Mislim, da je treba o teh stvareh ponovno razmisliti. Ne zanikam dosedanjih prizadevanj, tudi ne zanikam doseženih uspehov. Ne zanikam tega, da je treba na teh uspehih graditi naprej. Moja teza je, da je treba o nekaterih stvareh ponovno in globlje razmisliti, zlasti o tej novi strukturi, ki bi bila lahko organizacijski okvir za različnost. Vidite, tu je izziv, pred katerim stoji Evropa. Zato ne moremo govoriti samo o učinkovitejši Evropi. Zdaj se pojavljajo teze, da bo širitev mogoče prizadela našo učinkovitost in tako dalje. Gospod Potočnik je omenil, da bi lahko nekateri nasprotniki širitve ravno to situacijo izkoristili, da bi rekli: ustavimo proces, saj še tega ne obvladujemo. To je seveda popolnoma res, toda kljub temu se pred tem izzivom ne smemo ustaviti in ga moramo sprejeti. Hvala lepa.

Dr. Drnovšek: Hvala, zelo zanimivo. Nadaljujemo, k razpravi vabim dr. Ivana Rozmana, rektorja Univerze v Mariboru.

Dr. Ivan Rozman: Hvala, gospod predsednik. Spoštovani, vsi vemo, da obstaja elitizem in da je prisoten tudi v svetovnem in evropskem univerzitetnem prostoru. Vemo, da prihaja iz ZDA, kjer največ pomenijo profesorji, ki so prejeli Nobelovo nagrado, pomembno merilo za razvrščanje njihovih univerz pa je npr. število citatov posameznih profesorjev v najboljših strokovnih in znanstvenih revijah (indeksi citiranosti). Podobno razmišljanje se je začelo pojavljati tudi na nekaterih evropskih univerzah, vendar mislim, da do elitizma evropskega univerzitetnega prostora po vzoru ZDA ne more priti. Razlogov za to je več, med njimi ima pomembno vlogo tudi nacionalna raznolikost Evrope – in prav tu ima lahko pomembno vlogo tudi Slovenija.

V Sloveniji imamo tri dobre univerze, vendar ne vidim možnosti, da bi bilo eni izmed njih v bližnji prihodnosti »dovoljeno« vstopiti v majhno izbrano skupino najelitnejših evropskih univerz. Kljub temu pa si moramo prizadevati tej eliti čim bolj približati, delati in se razvijati po njenih načelih in se z njo znanstveno, raziskovalno in študijsko povezovati. Pripravljati, razvijati in izvajati moramo skupne do- in podiplomske študijske programe in se vključevati v t. i. univerzitetne mreže odličnosti, v katerih bomo izmenjevali profesorje in študente ter ponujali skupne diplome, veljavne v vseh drža-

vah članicah takih mrež. Prav tako zanimiv je novi Erasmus Mundus program, ki nam odpira nove možnosti sodelovanja z neevropskim univerzitetnim prostorom, seveda spet po sistemu mrežnega povezovanja z najboljšimi evropskimi univerzami.

Pri tem ne smemo pozabiti na akreditacijo študijskih programov, ki bo imela eno izmed najpomembnejših vlog pri poenotenju in vrednotenju evropskega univerzitetnega prostora. Slovenija na tem področju ne sme zaostajati. Čim prej moramo vzpostaviti sistem akreditacije, ki bo primerljiv, usklajen in preverljiv z zahtevami ENQA. Preverjanje (in zagotavljanje) univerzitetne kakovosti po dogovorjenih merilih in sodelovanje z akreditacijskimi telesi ENQA nam bo odprlo možnosti za vstop v najboljše evropske univerzitetne mreže. Če se bodo v mreži priznavala akreditacijska telesa, lahko upravičeno pričakujemo, da bodo priznani tudi akreditivi in študijski programi, to pa pomeni, da bodo v tako vzpostavljenih mrežah veljale tudi skupne diplome.

Elitizem evropskega univerzitetnega prostora, ki je dostopen tudi slovenskim univerzam, prepoznavam torej v mrežnem povezovanju z dobrimi in najboljšimi evropskimi univerzami ter s prizadevanjem, da bodo študijski programi slovenskih univerz dobili evropsko veljavne akreditacije. Hvala lepa.

Dr. Drnovšek: Hvala, zdaj bi moderiranje, če tako rečem, prepustil dr. Rozmanu. Načelo je tako, da gremo po abecednem redu najavljenih. Najprej je na vrsti mag. Irena Brinar, FDV, za njo pa Mitja Brus, predsednik Mladih evropskih federalistov.

Dr. Ivan Rozman: Hvala lepa, predsednik. Kot je že bila napovedana, prosim mag. Irena Brinar, FDV.

Mag. Irena Brinar: Najlepša hvala, gospod predsednik. Spoštovani udeleženci posveta, najprej bi se rada zahvalila za povabilo k današnji razpravi. V svoji predstavitvi bi se dotaknila dveh vprašanj, zastavljenih v načrtu današnjega posveta: predloga ustavne pogodbe ter Evrope dveh hitrosti.

Najprej o predlogu ustavne pogodbe oz. vprašanju, kakšne bi bile posledice za razširjeno Evropsko unijo, če ustavna pogodba ne bi bila sprejeta ali bi bilo njeno sprejetje odloženo. Izhajam iz dejstva, da je evropsko povezovanje proces, katerega končni rezultat ni bil in še vedno ni vnaprej definiran, vsaj ne, kar zadeva politično integracijo, za razliko od ekonomske integracije, ki je potekala v etapah, kot jih opredeljujejo učbeniki ali teorija. Zato je vsako spremembo ustanovitvenih dokumentov mogoče razumeti kot še eno fazo na poti v »vedno tesnejšo zvezo med evropskimi narodi«. In tako je mogoče razumeti tudi ta osnutek pogodbe o ustavi za Evropo. V zadnjih dvajsetih letih, če se ozrem malo v zgodovino in vzamem za izhodišče leto 1984, ko je Evropski parlament

sprejel t. i. Osnutek pogodbe o EU, je to že peta sprememba ustanovitvenih dokumentov, na podlagi česar lahko izračunamo, da so jih v povprečju spreminjali vsake štiri leta, kar je na primer krajše obdobje od trajanja mandata Komisije. To seveda pomeni, da je to obdobje prekratko, da bi bilo mogoče celovito in objektivno oceniti vse prednosti in pomanjkljivosti reforme načrtane s posamezno revizijo ustanovitvenih dokumentov, kar bi moralo služiti kot izhodišče za presojo in utemeljitev o potrebnih nadaljnjih spremembah. Zadnja razprava o prihodnosti EU se je začela celo, še preden so stopile v veljavo spremembe prejšnje reforme, tj. Pogodba iz Nice. In ne samo to, osnutek ustavne pogodbe prinaša nove spremembe v delovanju Unije, še preden so se prejšnje spremembe sploh začele izvajati. Mene to spominja na vlak, ki se, še preden razvije največjo hitrost, ustavi na naslednji postaji in tako nikoli ne moremo ugotoviti, kakšna je njegova največja hitrost, oziroma kaj bi bilo potrebno spremeniti, da bi kar najbolj izkoristili moč njegovega motorja. Prav zato menim, da morebitna kratkoročna odložitev sprejetja ustavne pogodbe ne bi imela večjih negativnih posledic na samo delovanje razširjene EU, saj Pogodba iz Nice, ki je stopila v veljavo leta 2003, določa osnovne institucionalne parametre za njeno delovanje, čeprav njene rešitve niso optimalne in za vse akterje integracije enako sprejemljive. Nedvomno pa bi kakršnakoli odložitev sprejetja ustavne pogodbe sprožila vprašanje kredibilnosti dosedaj najširše javne razprave o prihodnjem razvoju Unije in še zlasti vprašanje kredibilnosti nacionalnih in evropskih elit, ki podpirajo ta projekt. Menim, in tu se strinjam s predgovorniki, da preveč poudarjamo vzročno povezavo med sprejetjem osnutka ustavne pogodbe in uspešnostjo procesa nadaljnje širitve Unije. Vsaka širitev, še zlasti pa širitev, s katero se bo povečalo število držav za 166 %, nedvomno predstavlja močan pritisk na države članice, da se po treh medvladnih konferencah, ki so zgolj parcialno in začasno razrešile zapleteno institucionalno vprašanje delovanja Unije, dogovorijo in sprejmejo celovit, usklajen in učinkovit institucionalni sistem integracije. Ni pa to edini ali odločilni dejavnik razvoja integracije, saj v procesu globalizacije t. i. eksogeni dejavniki integracije vedno bolj vplivajo na njen razvoj. Glede ocene slovenskega položaja se strinjam z zunanjim ministrom dr. Ruplom, ki pravi, da je v bistvu osnutek ustavne pogodbe ugodnejši za Slovenijo kot Pogodba iz Nice. Vendar to velja samo za sistem odločanja v Svetu ministrov, pri čemer pa ne smemo pozabiti, da je to še vedno osrednja zakonodajna institucija Unije. Narejeni so izračuni in številke, čeprav suhoparne in same po sebi še ničesar ne prejudicirajo, kažejo, da bi se glasovalna moč Slovenije v tej instituciji povečala. Toda to je eden od redkih t. i. merljivih elementov, ki določajo položaj Slovenije v integraciji. Na drugi strani imamo številne nemerljive dejavnike, na primer strokovnost (slovenskih) kadrov v EU, njihova prožnost, prilagodljivost, odzivnost v pravem trenutku itd., od katerih je odvisen njen celokupni položaj. Ti dejavniki so zlasti pomembni v ostalih dveh institucijah iz t. i. »svete trojice«, tj. v Evropskem parlamentu in Komisiji. In prav v teh dveh institucijah je Pogodba iz Nice mnogo bolj naklonjena malim državam kot osnutek ustavne pogodbe.

Glede Evrope dveh hitrosti bi rada omenila, da je politični diskurz 'prožne integracije' star toliko kot sama integracija. Že leta 1957 je P. H. Spaak označil države ustanoviteljice takratnih Skupnosti (v primerjavi z državami, ki so ostale 'zunaj' in so kasneje ustanovile EFTO) kot tiste, ki so se pripravljene hitreje in tesneje povezovati. Razvoj evropske integracije je potekal skozi formalno (institucionalno) in neformalno (funkcionalno) integracijo. V njenem zgodnejšem obdobju je bilo malo področij ali politik, ki so bila institucionalizirana in v pristojnosti bruseljskih institucij, zato so države članice integracije ad hoc usklajevale interese in sodelovale na tistih področjih, ki niso bila v skupnem interesu in so ostala 'zunaj' integracije. Z njenim razvojem se je večalo število področij (t. i. funkcionalna širitev integracije), ki so prehajala iz nacionalnih pristojnosti v upravljanje medvladnih ali nadnacionalnih institucij integracije. S tem se je na eni strani zoževal manevrski prostor za iskanje skupnih interesov posameznih zainteresiranih držav zunaj integracije, na drugi strani pa je bilo potrebno v okviru integracije iskati skupne rešitve ob upoštevanju vse večjih in vse bolj pogostih razlik med članicami. Z naraščanjem števila držav članic ter poglobljanjem (institucionalizacijo) integracije se je v začetku 90. let prejšnjega stoletja pojavil problem, kako uskladiti in zadovoljiti vse interese vseh držav članic v okviru integracije. Mehanizem 'prožne integracije' ali tesnejšega ali okrepljenega sodelovanja, kot se je preimenoval kasneje, naj bi ob vse bolj obsežni in kompleksni integraciji zagotovil njen obstoj. Vendar pa sedanje stopnje razvoja integracije ni mogoče primerjati z integracijo iz 90. let. Prav tako tudi ne njenih mehanizmov. Z odpravo 'stebrne' strukture Unije, z uvajanjem enotnega institucionalnega okvira delovanja in s spreminjanjem glasovalnega sistema na eni strani ter z ekonomskimi in političnimi (varnostnimi) izzivi, s katerimi se Unija sooča v zunanjem okolju, na drugi strani, se vprašanje enotnega in učinkovitega delovanja vedno bolj zaostruje. Toda v razmerah, ko skoraj ni več področja, ki ne bi bilo v večji ali manjši (posredni ali neposredni) pristojnosti osrednjih institucij integracije, se zastavlja vprašanje, katera področja (ali politike) so tista, ki naj bi bila odprta za projekt več hitrosti. To vsekakor ne morejo biti politike, ki sodijo v okvir delovanja enotnega trga Unije, oziroma so povezana z njegovih delovanjem, kot sta na primer okolje in socialna politika, kajti to bi lahko privedlo še do večjega izkrivljenja konkurence na enotnem trgu.

Drugo vprašanje je vprašanje kriterijev sodelovanja ali nesodelovanja v t. i. prvi (ali hitrejši) skupini držav, ob upoštevanju dejstva, da niso vse države na vseh področjih enako zainteresirane, usposobljene ali hitre.

Tretje vprašanje je, kako uskladiti projekt Evrope dveh hitrosti z vse bolj poenotenim procesom odločanja? Enotna struktura očitno temu ne ustreza. Četrto vprašanje se nanaša na financiranje projektov (politik ali aktivnosti) več hitrosti. Pri tem se pridružujem mnenju tistih, ki zagovarjajo stališče, da je t. i. socialna kohezija v Ev-

ropski uniji temeljni kamen obstoja te integracije in da se seveda Evropa dveh hitrosti nikakor ne more oblikovati na račun okrnjenega mehanizma socialne kohezije.

Peto vprašanje se navezuje na zagotavljanje transparentnosti delovanja integracije in njenih vse številčnejših članic v pogojih več hitrosti, zlasti na področju izvajanja enotno ali ločeno dogovorjenega in sprejetega pravnega reda. V sedanjem sistemu že spremljanje izvajanja direktiv v državah članicah predstavlja problem tako za njih same kot tudi za osrednje institucije.

In nazadnje še vprašanje, ki je povezano s posledicami projekta Evrope več hitrosti na mednarodni položaj in s tem na moč Evropske unije v svetu. Izkušnje s področja skupne zunanje in varnostne politike kažejo, da je Unija močna toliko, kolikor je enotna v svojem delovanju. Hvala lepa.

Dr. Ivan Rozman: Hvala lepa. Naslednji je Mitja Brus, predsednik Mladih evropskih federalistov, za njim pa mag. Franci But.

Mitja Brus: Hvala lepa. V čast in veselje mi je, da lahko danes tukaj sodelujem in predstavim mnenje recimo malo drugačne javnosti, kot je večinsko zastopana tukaj, se pravi mnenje mladih in mnenje civilne družbe.

Društvo Mladi evropski federalisti je organizacija, ki skupaj z več kot trideset sorodnimi organizacijami na vsej evropski celini in z več kot dvajset tisoč sorodnimi, recimo, kolegi, zagovarja podobna načela bolj demokratične in preglednejše Evropske unije. Hkrati želimo, da bi ta organizacija temeljila na federalnem načelu, kar sledi že iz imena. Verjamem, da ste vsi dobili naš prispevek, ki smo ga pripravili. Namenoma smo ga pripravili precej natančno. Sam bi pa rad poudaril nekatere stvari, ki se mi zdijo pomembne glede aktualnih vprašanj, ki ste jih zastavili v samem vabilu.

Najprej glede evropske ustave. V društvu sicer mislimo, da evropska ustava ni najpopolnejši dokument in ne ustreza najbolj naši viziji Evropske unije, vendar pa ima dve prednosti, ki ju je treba omeniti. Prvič, to je končno enoten in celovit dokument, ki povzema in se dotika vprašanj resno in celovito v EU in povzema v bistvu vse pogodbe, ki so bile sprejete. Se pravi, da državljanom Evropske unije ni več treba prelistati vseh pogodb, ki so bile sprejete do zdaj, ampak lahko dejansko pogledajo en dokument in tam izvejo v bistvu vse, kar morajo vedeti o Evropski uniji. Druga zadeva pa je, da sta bila ta evropska ustavna pogodba in njen predlog sprejeta na najbolj demokratični način, se pravi s konvencijo. Vsi so lahko povedali svoja mnenja, ki so bila tudi upoštevana. Pozivamo slovensko državo, da se zavzema za to, da se ustavna pogodba sprejme kar se da hitro, če se da še med irskim predsedovanjem, saj obstajajo možnosti za to. Ko bo sprejeta, pa

naj se ustanovi prava ustavna konvencija, ki bo sestavila evropsko ustavo. Se pravi ustavo, kot je v nacionalnih državah, kar pomeni, da bi jo sprejel Evropski parlament. Po naši viziji naj bi bil to dvodomni evropski parlament. Zgornji dom bi bil svet EU, sedanji Svet EU, spodnji dom pa dejansko sedanji Evropski parlament, ki ga edinega neposredno izvoli ljudstvo in zato je najbolj legitimen za to, da sprejme in da spreminja evropsko ustavo. To je neka vizija federalne Evrope, ko imamo oblast na vrhu, hkrati pa še vedno zadržujemo samostojnost federalnih celic znotraj le te. Moram si privoščiti komentar, da ta evropska federacija ni taka, kot je bila SFRJ. Predvsem je bolj demokratična, bolj prostovoljna in pa manj avtokratična pri svojem sprejemanju in izvajanju.

Druga zadeva, ki bi jo rad omenil, je dejansko Evropa dveh hitrosti, ki je bila tudi omenjena v vabilu. Kot je že bilo večkrat omenjeno, je treba razlikovati med dvema pojmom, in sicer Evropa dveh hitrosti v smislu nekega poglobljenega sodelovanja, ki se nam zdi dobro in bo vodilo v hitrejši napredek celotne Evropske unije. Naj pa bo to zgolj začasna rešitev, ko še vedno vse države odpirajo možnost in puščajo odprta vrata za vse druge, da se temu pridružijo. Če govorimo o Evropi dveh hitrosti v smislu ustvarjanja nekega federalnega jedra, se pravi ustvarjanja nekih paradržavnih institucij, pa tako sodelovanje strogo zavračamo. Mislim, da Slovenija takega načina Evrope dveh hitrosti ne bi smela podpirati.

Mogoče še na koncu nekaj besed o Sloveniji v razširjeni Evropski uniji. Mi zagovarjamo federalno urejeno Evropsko unijo, pri čemer subsidiarnost obstaja in se federalnim celicam dopušča precejšnja mera samostojnosti in se le tiste pristojnosti, ki so v interesu vseh, prenesejo na raven Evropske unije, na raven evropskih institucij. Taka ureditev je vsekakor primerna za Slovenijo. Tako bomo zadržali svoj vpliv, tako bomo zadržali svojo identiteto, hkrati pa se bomo še vedno lahko odločno zavzemali za skupen dom v prihodnosti. Na koncu bi rad dal namig slovenski politiki. Menimo, da je vključevanje civilne družbe vsekakor pomembno. Slovenija je edina država kandidatka, ki je med konvencijo uvedla tudi t. i. vzporedno konvencijo – slovenski forum za prihodnost Slovenije v Evropski uniji. Menimo, da je tak način sprejemanja in oblikovanja stališč vsekakor najbolj demokratičen in najpravičnejši pogoj delovanja nacionalnih držav. Zato bi morala biti Slovenija dejansko ponosna na to, kako se je lotila tega vprašanja in to strogo zagovarjati tudi pozneje v Evropski uniji, državah članicah, da bi tudi one vključile civilno družbo v splošen proces odločanja. Hvala lepa.

Dr. Rozman. Hvala lepa. Zdaj je na vrsti minister But. Prosim.

Mag. Franci But: Hvala lepa, predsedujoči. Nekaj misli bom posvetil predlogu finančne perspektive Evropske unije. Mislim, da je tukaj ključno in veliko vprašanje, kaj je glede na realnost okoliščin tega trenutka in že sprejetih dejstev interes Slovenije. Sam

postavljam nasprotno tezo od nekaterih in prepričan sem, da bi bilo gotovo moč reči, da ni interes Slovenije, da se v tem trenutku priključi šesterici s predlogom znižanja skupne porabe. To zelo konkretno in praktično utemeljujem. Namreč, Evropa dveh hitrosti, ne tista pozitivna in zaželena, kot se npr. kaže pri Schengenu ali pri evru ali morda še pri kakšni drugi skupni pobudi. Nezaželena in negativna se bo gotovo prvič zgodila konkretno po 1. maju leta 2004. Fizično in operativno se bo pokazala pri neposrednih plačilih v kmetijstvu ali subvencijah. Zakaj? Stara evropska petnajsterica si je nesporno zagotovila, da si bo v celoti vseh 100 % teh subvencij vsaj do leta 2014 v celoti izplačevala iz proračuna Evropske unije. Nova deseterica bo prvo leto deležna samo 25 % tega plačila iz skupnega proračuna, razliko bo morala plačati sama in se bo potem počasi približevala izenačitvi s staro petnajsterico, ki si je iz nerazumljivih, ampak jasno političnih in gospodarskih razlogov zagotovila možnost, da vse te pravice ohrani v enakem obsegu v breme skupnega proračuna, torej tudi slovenskega prispevka in drugih prispevkov v proračunu. Zakaj je to pomembno? Pomembno je zato, ker bi morebitni dogodek ali premik skupne porabe gotovo prizadel v prvi vrsti najprej pristopnice oziroma nove članice. Pahnili bi jih po mojem mnenju in prepričanju skupaj s Slovenijo v nesporen neto plačniški položaj v odnosu do proračuna Evropske unije. Stare države so si ohranile pravico, nove države pa bi preprosto bile tiste, v katerih bi se to nižanje najbolj poznalo in se pravzaprav izražalo. Samo ena možnost je, da bi uresničili ta makroekonomsko želeni cilj – nižanje skupne porabe, to je, če bi pred tem dosegli dogovor o izenačitvi višine plačil v breme Evropske unije do evropskega proračuna. To pomeni, da bi se npr. stara petnajsterica skupaj z Nemčijo, Francijo ali popolnoma liberalne države, ki se zavzemajo za to, hkrati pa niti slučajno ne razmišljajo o tem, od Velike Britanije, Nizozemske in Švedske naprej, skupaj z deseterico uskladile, da, ne vem, od 1. 1. 2007 70 % tega denarja, plačanega v breme proračuna EU, pripada vsem 70. Ne Sloveniji 40, Franciji in Nizozemski ali zelo liberalni Švedski pa 100. Ob tem bi morali sprejeti tudi možnost t. i. renacionalizacije. Morda nenavadno, da o tem govorim, ampak dejstvo je, da bi lahko države v tem primeru z lastnim proračunom izenačile izravnavo tam, kjer bi bilo to potrebno. To bi bil prvi pogoj. V tem primeru bi s sorazmerno majhno stopnjo tveganja Slovenija lahko podpirala take rešitve s približkom k 1 %. Je pa to praktično nerealno in se verjetno ne bo zgodilo. Tisti, ki hodimo redno tedensko v Bruselj, vemo, da sta tako vzdušje in taka realnost. Mislim, da je v tem trenutku v interesu Slovenije, da do tega nižanja ne pride, ker bi bilo v škodo makroekonomskemu položaju države. Morda je tu primerno mesto, da rečemo, da je to mnenje Slovenije in ga bo uveljavljala v naslednjih krogih in na naslednjih pogovorih, ki bodo še pred letom 2013. Dvomim, da bo to sedemletno finančno obdobje v tekmi za hoteti biti prva ekonomija zdržala brez posebnih sprememb.

Morda še z dovoljenjem dve misli o ustavni pogodbi. Danes ni še nihče omenil umeščanja Evropske unije v kulturološki ali zgodovinski ali kakršen koli prostor. Menim, da

bi Slovenija morala dejavneje in več tudi javno razpravljati o tem, kaj naj bo zapisano v preambuli ustave. Osebnostno menim, da je omemba judovsko-krščanskih izhodišč ali tradicij Evropske unije nekaj, kar bi moralo biti tudi v interesu Slovenije ali celotne Evropske unije. Ne zato, da bi metali senco dvoma na vse sodobne pridobitve človekovih pravic ali vsega, kar pomeni multikulturalnost Evrope, ki je realnost. Pa vendarle Evropska unija mora vedeti, na kakšnih načelih, v kakšni civilizaciji, v kakšnih kulturoloških ali drugih družbenih okvirih naj se ta evropski prostor razvija. To ni nekaj, kar pomeni ponovno javno uzakonjanje nekaterih dogem ali verskih resnic, daleč od tega. Mislim, da gre za nekaj čisto drugega, kar vendarle govori v prid temu, da preprosto Evropska unija potrebuje tudi izvor in nekega duha kljub vsej svoji nujni, realni in zagotovo v jutrišnjem dnevu še večji multikulturalnosti. Mislim, da je napačno, da Slovenija do tega nima stališča, ker država ne more ne imeti stališča.

In še ob koncu. Spodbudilo me je razmišljanje dr. Bučarja. Mislim, da je gotovo eno ključnih vprašanj tudi sprejemanje ustavne pogodbe, ki jo nesporno sicer podpiramo. Mislim, da to veliko pomeni in je korak naprej, vendar je ključno vprašanje, kako naj učinkovita Evropska unija, poudarjam, gospodarsko učinkovita Evropska unija, ki bo v globaliziranih ekonomijah tekmovala za prvo mesto in ugled z Združenimi državami Amerike in drugimi tekmeci, kar hkrati nujno po ekonomski logiki pomeni minimalizacijo pomena nacionalne države in njihovih interesov, v majhni nacionalni državi ohrani svojo identiteto in uresničuje neke svoje strateške, nacionalne interese? Gotovo je ta nevarnost pri velikih nacionalnih državah, če imajo petnajst ali dvajset odstotkov tujcev, še vedno imajo glavnino nekega naroda, absolutno manjša, ni tako velika. Zato je jasno, da smo države kot Slovenija in druge majhne države preprosto prisiljene v to, da se o teh stvareh bistveno več pogovarjamo, čeprav smo predani in pozitivno naravnani do Evropske unije. To je nesporno, mislim, da so bile besede dr. Bučarja vezane na to vprašanje. Gotovo je to nekaj, o čemer se moramo v Sloveniji veliko več pogovarjati. Hvala lepa.

Dr. Rozman: Hvala lepa. Prosim dr. Petra Jambreka s Fakultete za podiplomske, državne in evropske študije, sledi Janez Janša.

Dr. Peter Jambrek: Gospod predsednik, hvala za besedo, čeprav na začetku nisem obljubil, da se bom javil, ampak sem rekel, da se bom odzval, če bo kaj zanimivega rečeno in mislim, da je bilo marsikaj zanimivega rečeno. Začel bi z idejo o notranji različnosti Evrope in prednosti njene multinacionalne narave, multikulturalne narave. Gotovo je to prednost in pravilna ugotovitev s slovenskega vidika, z vidika Bohinja, Ptuja in tudi Ljubljane. Ampak to je samo ena stran medalje. Druga je, če se ozremo na Evropo z globalnega, planetarnega vidika, ko je po berlinskem zidu ta dvopolna struktura sveta dokončno razpadla. Nekateri avtorji prepričljivo dokazujejo, da se svet kristalizira okoli

petih, šestih, sedmih osrednjih civilizacijskih, gravitacijskih točk. S tega vidika je skorajda na prvi pogled očitno, da je evropska celina, še posebej pa Zahodna Evropa, ena od tistih kristalizacijskih, gravitacijskih točk in lahko razpravljam o tem, ali vključuje ta zahodni svet tudi Združene države Amerike ali pa je Zahodna Evropa že sama po sebi neka zaokrožena civilizacija, ki ima, poudarjam, neko svojo identiteto, neko istovetnost. Jasno je, da je notranje različna in multikulturna in multinacionalna, ampak tudi ima neke svoje zgodovinske korenine in svoje vrednostne razsežnosti. Drugo: sam razumem proces slovenske osamosvojitve, narodove samoodločbe kot odločitev za nacionalno državo, pa hkrati tudi priznanje evropske istovetnosti te slovenske nacije. Kar pa pomeni, da se mi zdi, da pri tej odločitvi za samostojno nacijo ne gre pripisovati odločilnega pomena samo ekonomskim integracijam. Mislim, da je tista perspektiva Evropske unije, ki je še v sedemdesetih, osemdesetih letih prejšnjega stoletja veljala za prevladujočo, da gre za interese in programske cilje evropskih korporacij, ki imajo transnacionalne in multinacionalne interese in cilje, presežena in se pridružujem tistim avtorjem, ki pravijo, da bo Evropski uniji uspelo v projektu, če bo presegla te zgolj finančno-ekonomske integracije in se bo konstituirala kot ustavnopravna in kulturnocivilizacijska skupnost. To je tudi nesporno. Rekel bi, da se srečujemo z nekim ogromnim in izrazitim primanjkljajem v slovenski naciji, to je z nesposobnostjo, avtoritarnostjo, represivnostjo slovenskih šolskih oblasti in da je ta primanjkljaj tista temeljna značilnost, ki ovira gospodarski razvoj, kajti uspešen, liberalen, učinkovit izobraževalni, šolski sistem je pogoj, glavni produkcijski faktor. Upam, da se bodo tudi ekonomisti s tem strinjali. V sodobnem svetu in sodobni Evropi in konec koncev je bolonjski proces reforme evropskih univerz motiviran z ugotovitvijo o zaostajanju evropskega šolstva za ameriškim. Zakaj? Ker je avtoritaren. Ne samo slovenski, tudi evropski. Ker je neprožen, ker je preveč reguliran, ker je za izbirni predmet, ki ga na novo vzpostavi in želi uvesti slovenska fakulteta, treba čakati eno leto zaradi birokratskih postopkov, da ga akreditirajo. Ameriška fakulteta pa nastavi profesorja in ga vpraša, kaj bi letos predaval in potem tisto predava in mu ni treba nobenih učnih programov odobriti niti na univerzi niti na kakem državnem šolskem ministrstvu. Tu je noč in dan med ameriško in evropsko kakovostjo in učinkovitostjo izobraževalnega sistema, v katerega smo Slovenci vključeni in ga bolonjski proces nekako sramežljivo in deloma poskuša nadomestiti. Če se bomo torej v Sloveniji učinkovito vključili in nobenih znamenj ni, da se ne bi poskušali učinkovito vključiti v ta skupni evropski visokošolski prostor, potem bomo tudi dosegli tiste svoje cilje, ki smo si jih z osamosvojitvijo zadali, da postanemo del uspešne evropske civilizacije. Hvala.

Dr. Rozman: Hvala lepa. Prosim Janeza Janšo, predsednika Slovenske demokratske stranke. Sledi dr. Jože Kunič. Prosim.

Janez Janša: Hvala za besedo. Ne glede na težave, o katerih je bil doslej govor in s katerimi se srečujemo ali pa se srečuje in se bo srečevala Evropska unija, moramo vendarle

ugotoviti, da smo srečna generacija, ki je še ujela zalet v Evropski uniji, ki to skupnost žene naprej, kljub temu da svežega goriva v zadostni meri že dolgo časa ni. S tega vidika je odprto tudi vprašanje, kaj bo z naslednjimi širitvami. Po prvem maju bomo tudi mi v novem, širšem, bolj raznolikem prostoru, ta prostor bo po eni strani bogatejši, po drugi strani pa tudi težavnejši in za nas je to predvsem izziv. Ta širši prostor, se pravi razširjena Evropska unija, se bo ukvarjala z mnogimi stvarmi, o katerih, glede na to, kar je napisano v predlogu nove ustave ali pa edine ustave, nič ne piše. Stara Evropska unija se je od nastanka naprej oblikovala tudi na nasprotovanju in totalitarizmu, ki je zaznamoval prvo polovico prejšnjega stoletja, in veliko truda pri izgrajevanju institucij, predvsem pa oblikovanju nekega vrednotnega sistema, je temeljilo ravno na odnosu do nekega časa, ki je prinesel Evropi veliko nesrečo. Marsikaj je bilo narejeno s ciljem, da se to prepreči. S širitvijo bo pred razširjeno Evropsko unijo na mizi vprašanje odnosa do totalitarizma, ki je zaznamoval drugo polovico prejšnjega stoletja. Ta problem s sabo prinašajo nove članice oziroma države v prehodu. Razprave, ki so se ponovno začele septembra v parlamentarni skupščini Sveta Evrope z novo vloženo resolucijo ter na kongresih nekaterih evropskih strank, to že nakazujejo. Dejstvo je namreč, da Evropa ni začela graditi svojega odnosa do človekovih pravic in drugih vrednot s padcem berlinskega zidu, ampak postopoma v stoletjih. To vprašanje bo s svojo nerazrešenostjo s to širitvijo na mizi v samem začetku. Morda je to manj pomembno. O umestitvi Slovenije mislim, da je prvo obdobje ključno iz dveh razlogov: najprej zato, ker že star slovenski pregovor pravi, da tako ležiš, kot si postelješ, in to narediš zvečer, preden greš spat, če si pameten, se pravi, na začetku. Drugi razlog pa je, da tudi Evropa oblikuje neka nova pravila igre s to širitvijo. V časih, ko se stvari premikajo, je treba biti bistveno bolj dejaven kot potem, ko so odnosi stabilni, ker lahko bolj vplivaš. S tega vidika je vprašanje, ali je primeren pristop, ki je prevladoval doslej, vsaj pri pogajanjih Slovenije z Evropsko unijo, ko smo želeli biti najboljši, predvsem v smislu tega pojma, ki je neproblematičen. Ali zagotavlja dejansko najboljše mogoče odgovore na te izzive? Po mojem mnenju tudi naprej ne smemo ravnati nevedno. Včasih je bil edini cilj, da prvi zapremo poglavje, pogajalsko temo. Taktika igrati vlogo najmanj problematičnega osebka v skupini je lahko včasih pozitivna, včasih pa je lahko negativna in je treba po mojem mnenju izbrati bistveno selektiven pristop, kajti popolna pripravljenost za sodelovanje vnaprej, v korist skupnih ciljev je dobra, če se igrajo tako igro, ampak v Evropski uniji se taka igra še ne igra in tega se je treba zavedati. Gre tudi za nekatera vprašanja, ki se nanašajo na četrti sklop, ki je naveden v tezah in se postavljajo sama po sebi. Eno od teh vprašanj je: zakaj je, bliže, ko smo Evropski uniji, nižja naša gospodarska rast, kar seveda ni splošno značilno za vse nove pristopnice. Drugo tako vprašanje, ki se samo postavlja, je: bolj ko govorimo o integraciji, počasnejša je, več problemov se pojavlja na novo. Mislim, da je povsem jasno, da je iluzija, da bo skupni trg ali evroobmočje samo po sebi tisti ključni povezovalni dejavnik nove Evropske unije, ki bo nadomestil tudi marsikaj drugega. Ta iluzija se je izkazala kot iluzija zelo omejenega dosega. Skupna valuta nikoli ne bo ključ-

ni element integracije. Če bi bilo tako, potem bi se tudi Kosovo vključilo v Nemčijo, ko so tam uporabljali marko kot plačilno sredstvo. Nekatere azijske ekonomije, ki uporabljajo ameriški dolar, tudi v Iraku je bil ameriški dolar dolgo časa plačilno sredstvo, pa to seveda nič ne govori o kakšni integraciji. Skupni trg in skupna valuta imata omejeno integracijsko moč. Tisto, kar je ključno, so vrednote – kultura, šolstvo, ... Ni slučajno, da Evropska unija najbolj zaostaja pri opredeljevanju nekih skupnih osnov; ko gre za skupno obrambno politiko, moraš imeti najprej skupne vrednote, ki si jih pripravljen tudi skupaj braniti. V izhodišču vsake uspešne obrambne politike in neke strategije v zvezi s temi, ki se pišejo, predpisujejo, ostajajo brez uresničitve ravno zaradi tega cilja. Po mojem mnenju ključna dilema Evropske unije v prihodnosti ni vprašanje Evrope več hitrosti, ampak vprašanje Evrope različnih vrednot. To je tisto vprašanje, ki je na mizi, ki bi ga bilo treba priznati, se z njim bistveno več ukvarjati kot pa z institucijami. Dokler se to ne bo priznalo, tudi rešitve ne bodo na mizi. Tu imajo Združene države velikansko prednost. Lizbonska strategija nima nikakršnih možnosti za uresničitev, ker ne temelji na realni predpostavki. Ena ključnih tem, ki je na mizi in bo v prihodnje še bolj, je npr. odnos do terorizma. To je najprej vrednostno vprašanje. S tega vidika bo zelo zanimivo spremljati, kakšen bo odgovor socialistične španske vlade na ta izziv, ali bo kaj drugačen od republikancev v Združenih državah, potem ko so se sami soočili s tem vprašanjem; ali bodo zdaj bolj vlagali v lastni represivni aparat ali v hitrejši razvoj Maroka, od koder prihaja domnevni terorist. To bo zelo zanimivo spremljati.

Vse to, kar sem dejal, po mojem mnenju nakazuje čas, katerega del bomo tudi mi sami, ko ne bo nekih hitrih rešitev. V zvezi s tem si ne bi smeli delati iluzij. Stvari se bodo premikale počasi in znotraj tega bi se morali tudi mi sami zelo jasno zavedati, da bodo mnoge rešitve v tem počasnem tempu odvisne predvsem od nas in manj od drugih in ne si delati prevelikih iluzij. Hvala lepa.

Dr. Rozman: Kot sem že omenil, je naslednji dr. Jožef Kunič z Ministrstva za zunanje zadeve, nato sledi dr. Lojze Sočan. Prosim.

Dr. Jožef Kunič: Hvala lepa za besedo. Spoštovani gospod predsednik, zahvalil bi se za povabilo na to srečanje, ki se mi zdi zelo pomembno. Predvsem se mi zdi zelo pomembno, da se uresničuje ideja, izrečena na prvem srečanju, da je namreč v Sloveniji treba čim več sodelovanja predvsem na ključnih vprašanjih. Mislim, da se to uresničuje tudi v nadaljevalnih pogovorih, ki jih organizira Slovensko društvo za mednarodne odnose, ki ga vodim. To, kar bom danes povedal, niso zgolj moje ideje, ampak je tudi plod razmišljanj, idej in razprav v okviru nadaljevalnih pogovorov.

Najprej bi se želel osredotočiti na temo, ki smo jo že tolikokrat načeli, to je Evropska unija dveh ali več hitrosti. Sprašujem se, kakšna naj bi bila Evropska unija ene hitrosti?

Kaj to pravzaprav pomeni? Kot vemo, je posebej na gospodarskem področju večina ukrepov na ravni skupne Evropske unije. Če bi imeli Evropsko unijo ene hitrosti, bi to pomenilo, da bi za vse članice, za vseh petindvajset, veljali isti ukrepi. Isti ukrepi pa imajo na različnih območjih, ki imajo različno tradicijo in predvsem različno stopnjo razvoja, izjemno različne učinke. Taka Evropska unija ene hitrosti bi peljala v Evropsko unijo velikih neenakosti. Že doslej se je to lepo pokazalo, saj je Evropska unija ene hitrosti uveljavila na gospodarskem področju iste ukrepe, ki so veljali tako v Grčiji kot, denimo, na Irskem. Pa pogledjmo: Grčijo smo tako rekoč, če smem tako reči, prehiteli celo mi, kot nečlani, Irska pa je izjemno napredovala. Učinki istih ukrepov so bili torej popolnoma različni. Ne vem, ali je res skupni evropski cilj, da pridemo s tako imenovano "Evropo ene hitrosti" v Evropsko unijo velikih neenakosti? Zdi se mi, da mora biti Evropska unija ene hitrosti naš končni cilj, ki ga lahko dosežemo zgolj tako, da se bodo počasnejši hitreje razvijali in bomo na koncu prišli do Evropske unije ene hitrosti. Seveda je zelo pomembno, kaj stoji za tem pojmom. Osredotočil sem se bolj na vprašanje gospodarskega napredka, vendar bi se dalo podobno razmišljati tudi na drugih področjih. Ne zavzemam se za poenoteno Evropsko unijo, ampak, kot je bilo že rečeno, Evropsko unijo več vrednot, to pa pomeni tudi različnih učinkov nekaterih ukrepov. Mislim, da je jasno, kam naj se Slovenija pri tem umesti. Slovenija se lahko glede na svojo stopnjo razvoja umesti ne med najrazvitejše, gotovo pa med razvitejše.

Drugo področje, o katerem bi želel nekaj povedati, je sprejemanje evropske ustave. Strinjam se s prof. Francetom Bučarjem, ki je rekel, da je dobro, da je prišlo do teh težav, saj so se začele razčiščevati. Slišali smo, da je pravzaprav to neke vrste kriza, in sicer kriza vrednot, kriza vodenja in kriza zaupanja. Mislim, da je to v precejšnji meri res in mislim tudi, da je dobro, da se to razčiščuje, čeprav sem osebno prepričan, da bo vseh petindvajset članic našlo skupno moč, da bo sprejelo ustavno pogodbo. Če ustavne pogodbe ne bo, bo taka Evropska unija sicer lepo živela, šla naprej s svojim normalnim dnevnim tokom, v svetu pa ne bo igrala nobene vidne vloge, bo torej nazadovala. Mislim pa, da je pomembno, v katero smer bo ustavna pogodba šla. Nakazujeta se dve smeri: eno je smer, ki vodi v izgradnjo močnega svetovnega pola. Ta smer, nekateri jo zagovarjajo, je seveda smer, ki vodi v nekakšno multipolarno svetovno ureditev. Nekateri bi želeli imeti zelo močno Evropsko unijo, z lastno vojsko, enotno zunanjo politiko, močnim vplivom na druge del sveta, itd. Ne vem, ali je to prava smer. Zdi se mi, da je druga pot prava. Druga pot, to je pot napram konciliarni Evropski uniji, Evropski uniji tesnega sodelovanja v smeri vzhoda in zahoda, z intenzivnim transatlantskim sodelovanjem. Mislim, da je Evropska unija v okviru Nata varna, da na tem področju sodeluje in si ne prizadeva za to, da postane močan, nov svetovni pol. Slišali smo nekatere pomembne politike, ki so to tezo zagovarjali. Osebno mislim, da lahko Slovenija kot država, ki ima ugled in hrabrost, Evropski uniji marsikdaj pove,

kam naj gre. Slovenija gotovo nima lastnih egoističnih interesov, saj je že minister dr. Rupel povedal, da pravzaprav ni velike razlike za Slovenijo samo, za Evropsko unijo pa je. Zato se mi zdi, da bi bila naša beseda na tem področju lahko slišana.

Naslednje, kar bi želel povedati, je, kaj naj pravzaprav na zunanjepolitičnem področju Slovenija dela v Evropski uniji. Večkrat slišimo, in mislim, da je to prava pot, naj bo Slovenija most z Jugovzhodno Evropo ali Zahodnim Balkanom. Vsi vemo, da velja nepisano pravilo, da igra Francija glavno vlogo na področju povezav med Evropsko unijo z nekdanjimi frankofonskimi kolonijami, da igra Združeno kraljestvo glavno vlogo na področju povezav z državami Commonwealtha, Španija s hispanofonskimi državami, itd. To je popolnoma logično, zato Slovenija lahko odigra na področju povezav Evropske unije z Zahodnim Balkanom pomembno vlogo. O tem smo razpravljali na nadaljevalnem pogovoru in na tem področju je treba še marsikaj storiti. Ugotovili smo in marsikaj resno opozarja na to, da upadeta ugled Slovenije, zaupanje v slovenska podjetja in Slovence na Zahodnem Balkanu. Zato bi se bilo treba na tem področju bolj potruditi, da bi lahko več naredili v smislu našega prispevka Evropski uniji. Mislim, da je treba okrepiti našo prisotnost tudi v Albaniji, če hočemo na tem območju v Evropski uniji res igrati vlogo, ki bi si jo morali zadati. Pomembno je, da mi dajemo ideje drugim in ne da drugi dajejo ideje nam. V trenutku, ko je treba odgovoriti, je treba imeti odgovor že vnaprej pripravljen. Ob nastalih razmerah na Kosovu bi lahko Slovenija kot poznavalka – če je poznavalka – dala smernice Evropski uniji, kaj naj pravzaprav naredi. Govorim seveda o času, ko bo Slovenija članica Evropske unije.

Na koncu bi dodal še eno vprašanje, ki se ga ni nihče dotaknil. Mislim, da je zelo pomembno, kako sodelujemo z našimi zamejci in kako na tem področju ravnamo v Evropski uniji. V zadnjem času se tam precej dogaja in povezano je z vstopanjem Slovenije v Evropsko unijo. Slovenski zamejci so – govorim zamejci, ne vem pa, kaj bom govoril po prvem maju 2004 ali čez čas – pomembna vez z Evropsko unijo in temu bi morali dati po mojem mnenju več poudarka. Hvala lepa, gospod predsednik.

Dr. Rozman: Hvala lepa. Prosim dr. Lojzeta Sočana z Inštituta za ekonomske raziskave. Sledi dr. Marjan Svetličič.

Dr. Lojze Sočan: Hvala lepa za besedo. Spoštovani predsednik države in vsi prisotni. Najprej moram povedati, da je že štirinajst let, odkar nisem več na Inštitutu za ekonomska raziskovanja. Zdaj sem na FDV. Nič hudega. Rad bi omenil dve vprašanji. Eno je Evropa dveh hitrosti, drugo pa, kaj naj skušamo narediti v Sloveniji, da se bomo uspešneje vključili v Evropsko unijo v prihodnje. Mislim, da je manj pomembno vprašanje evra, Schengena. Mislim, da gre v bistvu za uspešnejše ali manj uspešne ali celo neuspešne države, družbe, gospodarstva glede na vizijo Evropske unije; 2010

bodo morda deloma visoko razvite srednje- in severnoevropske države soglasja blizu gospodarstvu in družbi znanja. Če gledamo, kakšna je uspešnost na tej poti, vidimo, da so sedanje članice in tudi tiste, ki danes vstopajo v Evropsko unijo, na različni poti uspešnosti. To bi imel za pomemben vidik, ki mu moramo posvetiti dosti pozornosti. Rekel bi tudi to, da imamo danes vse več resnih teorij in razmišljanj, celo v taki meri, da rečejo, da je dosedanji tržni fundamentalni kapitalizem pripeljal svet do meje ne samo v ekologiji, ampak tudi na socialnem, razvojnem področju, ko tako ne gre več naprej. Če upoštevamo, da se vrti okrog 480.000 milijard dolarjev in pravzaprav dobički od tega vedno bolj presegajo vlaganja v tehnologijo, inovacije in razvoj, vemo, da to vse bolj omejuje svetovni razvoj. Mislim, da – pustimo svet – je pomembno, kaj bo v Bruslju. Zagovarjal bi tezo, naj v Bruslju skušajo biti ljudje Delorsovega tipa, ljudje, ki bodo poskušali tako organizirati institucije, da bo Evropska unija vodena tako, da bo bližje državam soglasja kot pa Berlusconi. Na drugi strani pa se mi zdi zelo pomembno, kako se organiziramo doma. Če se dotaknem samo gospodarstva: pogledajte, kako nas je pretresel dogovor, da se delavcem z najnižjimi dohodki poveča plača za 5.000 tolarjev! Se pravi, da imamo velik delež gospodarstva, ki ima vodo do nosa. Da rečem na kratko, tiste proizvodnje, tiste storitve, kar koli delamo in kar znajo podobno ali celo bolje delati v državah z 1/10, 1/20 naših plač, so za nas odpisane in moramo gledati, da bomo sposobni vlagati in razvijati znanje, potenciale in delovna mesta za tiste tehnološko zahtevnejše programe z visoko oziroma bistveno višjo dodano vrednostjo. Nisem preverjal teh podatkov v Evrobarometru, vendar, če je to, da Slovenija izvažata pol milijarde visokotehnoloških proizvodov, Estonija 700 milijonov, Češka 3,5 milijarde, Madžarska 7 milijard, potem se mi zdi, da se moramo nad tem zamisliti. V vsakem primeru se moramo nad tem zamisliti, ker vpliva na uspešnost našega približevanja viziji Evrope, ki se mi zdi, da je v redu – gospodarstvo in družba znanja. In še eno vprašanje, pri projektu simulacije trajnostnega razvoja se zadnje čase intenzivno ukvarjamo z vprašanjem, kakšno upravljanje imajo posamezne države, dosedanje članice in prihodnje članice. To se pravi, kakšni so medsebojni odnosi med državo, njenimi institucijami, njenimi vrednotami, ki jih zagovarja, razvojnimi vzvodi, politikami na eni strani, kakšna je moč subvencijskih politik, ki pravzaprav blažijo neustrezne ali težke posledice, koliko je takih politik, ki so proaktivne in v bistvu ustvarjajo potenciale za strukturne spremembe, tehnološke preboje, identiteto gospodarstva države itn. Skratka, kako so te dejavnosti s področja države povezane s celovito infrastrukturo, ali je ta predvsem materialno usmerjena ali je bolj inovacijsko intelektualno usmerjena in seveda, kaj se dogaja v gospodarstvu. Mislim, da se da zelo enostavno videti, da imajo tiste države, ki imajo na tem področju več pozitivnih odnosov in sinergij, boljše odnose in tudi možnosti za naprej. Sredstva iz Evropske unije so izjemno dobrodošla, so pa majhna in se strinjam, nikoli več ne bomo dobili toliko sredstev, kot so jih pred nami. Res pa je tudi, da tudi Irska, ne samo Irska, tudi Finska, tudi Avstrija danes povečujejo varčevanje in mislim, da mora Slovenija zelo

veliko narediti in si doma zavihati rokave in pripeljati čim več tujih partnerjev. Gospod predsednik, imam predlog, zdaj bomo skušali narediti pregled za petnajst držav članic in tiste, ki vstopajo. Predlagal bi, da se v vladi organizira ožja delovna skupina, ki bi skušala te zadeve temeljito pregledati in predlagati, kako naj se oblikuje upravljanje družbe in vodenje gospodarstva naše države v prihodnje. Hvala lepa.

Dr. Rozman: Hvala lepa, v imenu organizatorja se moram dr. Sočanu opravičiti, da je bila institucija, s katere prihaja, napačno imenovana. Sledi dr. Marjan Svetličič s Fakultete za družbene vede. Nato Ciril Štokelj, vodja misije RS pri Evropski zvezi v Bruslju.

Dr. Marjan Svetličič: Hvala lepa. Preden se lotim treh vprašanj, ki so bila postavljena vsem nam povablencem, bi se najprej rad opredelil do dileme, ki je bila omenjena. Minister Potočnik je rekel, da je v slovenskem nacionalnem interesu bistveno, da se zavzemamo za stvari, ki nas povezujejo v Evropi, pri katerih imamo soglasje. Minister But je predlagal, da bi se morali opredeliti glede korenin Evrope. To je vprašanje, ki deli Evropo, zato po mojem mnenju ni modro, da odpiramo tovrstna vprašanja. Pri tem izhajam iz tega, da je Churchill pred mnogimi leti rekel, »trikrat premisli, potem pa nič ne reči«. Ni nujno, da se Slovenija opredeljuje do vsakega posameznega vprašanja. V slovenskem interesu je včasih dobro biti tudi tiho. Kolega Mrak je lepo povedal in jaz bi samo želel poudariti, da bi se Slovenija morala zavzemati za to, da bi bilo v novi finančni perspektivi uresničenih čim več načelnih usmeritev o zmanjševanju podpore skupni kmetijski politiki. Izhajam iz tega, da obstaja protislovje, s katerim se mora Evropa soočiti na tem področju, to pa je, da želi biti prva glede socialne politike, skupna kmetijska politika pa je nesocialna do mnogih držav tega sveta, ki imajo primerjalne prednosti na tem področju. To je veliko protislovje in Evropa se mora s tem soočiti, če hoče biti legitimna in se hoče uveljavljati kot pomemben subjekt, vsaj tako pomemben, kot so Združene države Amerike. Evropa dveh hitrosti je bilo drugo vprašanje. Realno jo seveda že imamo, vsaj v smislu, kot je minister Potočnik omenil. Mislim, da je mimo tega zelo nevarno oblikovati kakršno koli dodatno Evropo dveh hitrosti. Želel bi opozoriti na vidik, ki morda še ni bil omenjen. Dve hitrosti bi odločilno zavrle preobrazbo Evrope in njeno pot k najkonkurenčnejšem gospodarstvu v smislu lizbonske deklaracije. Ena hitrost ali ena Evropa pomeni kohezijo vseh njenih članic, več hitrosti pa pomeni, da bi nekateri želeli uresničevati svoje interese morda tudi na račun drugega, počasnejšega dela in ne bi bilo distribucije, relokacije industrije ali dejavnosti v Evropi. Drugi vidik pri tem pa je, da tudi migracija, ki jo sedanja Evropa ovira, zavira uresničevanje lizbonske listine. To bi bilo treba popraviti, ker je to oblika protekcionizma, za katero vsi vemo in tudi ekonomist iz Pariza je pred nekaj leti izračunal, da ohranitev enega delovnega mesta od 22 najbolj zaščitenih panog stane več, kot če bi vsakemu od teh delavcev kupili enega rolls-roycea. Tretje vprašanje pri Evropi dveh hitrosti, ki je nevarno z vidika

manjših držav, je, da ima človek včasih občutek, da je bilo malo preveč vsiljevanja institucionalnih rešitev, ki so se izkazale dobre za velike države, za majhne pa lahko pomenijo velike stroške. In zadnje vprašanje, če skuša Evropa v teh dveh hitrostih tekmovati z Združenimi državami Amerike in ob tem biti bolj socialna, mora iskati vire krepitve konkurenčnosti, ne samo v zniževanju stroškov, kajti tudi pri inovacijah bo le težko lovila korak z Združenimi državami Amerike. Zato mora iskati druge vzvode. In eden od njih je bil tukaj omenjen, presenetljivo, prišel je iz podjetij: boljša motivacija zaposlenih za dvig storilnosti. Tu je mogoče rezerva, ki lahko spodbudi višjo storilnost zlasti v tranzicijskih državah, kjer novodobni kapitalisti vse prepogosteje posegajo po arzenalu kapitalizma izpred dveh stoletij, ko ne vidijo zaposlenih pač pa le bilance. Tretje vprašanje: Slovenija in Evropska unija. Najprej bi omenil, da se nekaterim zdi zelo privlačno, kar bom sam malo populistično imenoval, voditi politiko balkanizacije odnosa do Evropske unije. To je v bistvu z eno besedo držanje fige v žepu pri uresničevanju posameznih politik. Politika cilj posvečuje sredstva in podobno samo zavlačuje nekaterih pomembne reforme. To kratkoročno lahko da rezultate, dolgoročno pa je lahko zelo škodljivo. Grčija je značilen primer za to, dolgoročno je zaostala v veliki meri zaradi takšnega zaviranja prilagajanja. Uspešnost je močno povezana s stopnjo administrativne usposobljenosti in hitrosti odzivanja, kar je bilo že omenjeno. Rekel bi, da bo vsak dan večji problem neznanje francoščine naših mlajših kadrov in to je zelo konkretno vprašanje, ki ga je treba začeti ustrezno reševati. Drugo vprašanje pa je kako povečati svojo relativno moč in težo v organih Evropske unije. Eden od odgovorov je s specializacijo na posamezna področja, na katerih imamo primerjalne prednosti, ker ne zmoremo vsega. Tako bo naš ugled na teh področjih seval tudi na drugih področjih, na katerih tega znanja nimamo. Naj končam. Mislim, da se na vseh ravneh še ne zavedamo, da je EU, če figurativno rečem, naša nova država. Tudi tukaj, ko smo zadnjič razpravljali o krepitvi konkurenčnosti, smo stalno klicali državo na pomoč. EU je zdaj naša država in v programih v šoli in na vseh ravneh bi moral to postati sestavni del izobraževanja, ker bomo le tako dolgoročno imeli usposobljene kadre, ki so največje jamstvo za naš uspeh kot članice EU. Intenzivirati velja vključevanje naših kadrov v mednarodne organizacije, vključno s tistimi v Bruslju, da bi uresničili naše interese. Hvala.

Dr. Rozman: Hvala lepa. Kot sem že omenil, prosim Cirila Štoklja. Sledi Franc Testen.

Ciril Štokelj: Hvala lepa, predsedujoči. Najprej bi se želel zahvaliti gospodu predsedniku za vabilo in bi rekel, da je to zame, ki zastopam slovenske interese pri Evropski uniji, zelo zanimivo poslušati. Prav tako bi želel čisto na kratko deliti z vami svoje izkušnje iz Bruslja. Osredotočil se bom predvsem na finančne perspektive. Pri tem bi samo omenil, da se strinjam z vsemi, da je sprejetje ustavne pogodbe kratkoročno najpomembnejše za delovanje EU-25. Ali bo to mogoče do konca irskega predsedovanja? Nekoliko dvomim. Mislim pa, da so močni znaki, da bi bilo to mogoče do

konca leta. Sprejemanje ustavne pogodbe se je zataknilo pri glasovanju, koliko bo glas katere države pomenil. Tukaj se je potem tudi ustavilo in ko bomo enkrat prešli to vprašanje, se odpirajo šele tista zelo pomembna vprašanja, kot so predsednik Evropskega sveta, evropski zunanji minister, kakšna bo sestava komisije, medinstitucionalno ravnovesje in tako naprej. Minister dr. Rupel je omenil, da smo v Neaplju končali okrog 80 % odprtih vprašanj. Italijansko predsedstvo do zdaj še ni povedalo, kaj smo rešili, česa nismo rešili. Mislim, da bi bilo idealno, če bi do konca leta prišli do ustavne pogodbe. In znaki Španije, Poljske in drugih so pozitivni. Samo še na kratko o Sloveniji v razširjeni Evropski uniji. Mislim, da je to velik izziv za Slovenijo. Do 1. maja 2004, predvsem do konca pogajanj, smo imeli ambicije in naše prednostne naloge so bile čim bolj napredovati glede gospodarske rasti, ekonomske stabilnosti, zunanje varnosti itn. To smo dosegli. Kaj pa zdaj? Evropska unija pričakuje od nas, da bomo kaj prispevali. Tukaj je več razpravljavcev govorilo, kaj bomo prispevali na Zahodnem Balkanu, to je res. Vendar naše ocene, naše informacije morajo biti zelo natančne in inovativne. 1. maja 2004 bomo imeli svojega predstavnika v Policijski enoti pri Solani, verjetno bo odgovoren za Zahodni Balkan. Od njega se pričakuje, da bo dejansko dal na mizo projekte, pobude, s katerimi bi Evropska unija čim prej skušala najti sprejemljivo rešitev v tem delu Evrope. O finančnih perspektivah bi samo nekaj omenil. Od 10. februarja, ko je Prodi predstavil komunikacijo Evropske komisije, se razprava o finančnih perspektivah odvija v odboru stalnih predstavnikov, kjer sedi petindvajset veleposlanikov. Najprej se je bilo treba odločiti, kako začeti razpravo. Ali najprej o tem ali naj se najprej dogovorimo, koliko je denarja in potem kako ga razporediti, ali pa da se dogovorimo, katere so prednostne naloge Evropske unije in temu potem prilagodimo vsote. Irsko predsedstvo je sprejelo odločitev, da se bomo do konca maja pogovarjali o analizi predstavljene komunikacije. Torej irsko predsedstvo je sprejelo tudi koledar naših razprav. Do zdaj smo imeli dve razpravi. Prva razprava je bila posvečena metodologiji, ali se strinjamo s takim konceptom finančne, ekonomske perspektive o finančnih instrumentih itn. Zadnja razprava je bila posvečena še prve-mu poglavju, konkurenci, kohezijski politiki itn. V četrtek, 1. aprila, imamo razpravo o varnostnem vidiku, notranjih zadevah itn. Cilj irskega predsedstva je, da do konca maja pridemo do nekega analitičnega poročila, ki bo šlo na Evropski svet junija, ko bodo predsedniki vlad videli, kako daleč smo pri analizi tega, kar je Komisija dala na mizo. Predpostavljam, in to je tudi ocena drugih veleposlanikov, da se bodo prava pogajanja začela v drugi polovici tega leta, torej pod nizozemskim predsedovanjem. Takrat se bomo dejansko verjetno začeli pogovarjati o številkah, o katerih se trenutno ne pogovarjamo, ampak se pogovarjamo o politikah in prednostnih nalogah. Glede komunikacij, ki jih je dala Komisija, moram reči, da je bila pred dilemo, ali pripraviti finančni predlog, ki bo bolj ali manj omogočal nadaljevanje dosedanjega delovanja EU, torej iz dejanske porabe sredstev na višini 1 % BDP, ali pa predlagati ambicioznejši finančni predlog, ko se bo dalo dejansko uresničevati že sprejete politike. Stališče

Slovenije, mislim, da – nisem prepričan – je bilo pozitivno, torej, da se moramo opredeliti do meje 1–24, tako da bi lahko vsaj nekoliko zadostili vsem prednostnim nalogam in politikam, ki so že sprejete v Evropski uniji. Nekatere politike so se že razvile v zadnjih letih. Veliko politik se še zelo razvija, če samo omenim pritiske emigracijskih tretjih držav, grožnje terorizma, izbruhe meddržavnih kriz itn. Ravno včeraj smo imeli sestanek notranjih in pravosodnih ministrov s komisarjem Vitorinom. Kaj želimo v Evropi narediti v boju proti terorizmu? Hočemo ministra za terorizem ali hočemo posebnega komisarja, hočemo neko novo ustanovo? Da, ampak potem je treba več sredstev za finančno perspektivo. In se je obrnil k nemškemu veleposlaniku, ali se s tem strinja. Torej šesterica še vedno ostaja pri tem, da je treba te politike in pa tudi morda še nove uresničevati s tem, da ostajajo pri 1-odstotni porabi sredstev. Z današnje perspektive se že enakovredno pogajamo, torej petindvajseterica, na večstranskih pogajanjih. Gre za popolnoma nov položaj, drugačen od dvostranskih pogajanj, ker na drugi strani ni en predstavnik z enim stališčem, ampak vsaka država predstavi svoje stališče in na koncu bo treba poiskati kompromis. V tem trenutku imamo stališče Komisije z več Evrope. Končujem s tem, da predvidevam, da razprava o finančnih perspektivah ne bo osredotočena na blok med starimi in novimi državami, ampak bo predvsem na korelaciji med državami plačnicami in državami prejemnicami. Ne bo se osredotočila, tako kot je videti zdaj, na kmetijsko politiko, ker je ta bolj ali manj utrjena, ampak se bo osredotočila, kar se vidi do zdaj, na kohezijsko politiko, koliko bomo dali in koliko bomo prejeli iz kohezijske politike. Mislim, da ima Slovenija zelo velike možnosti. V naslednji finančni perspektivi se predvideva, da bo dobila desetkrat več kohezijskih sredstev, kot je predvidenih zdaj v letih 2004/06. Gre za 4,7 milijarde evrov. To je zelo veliko denarja, če prištejemo potem še polovico – 50 % iz domačega proračuna. Mislim, da je to velik izziv za Slovenijo, mislim, da bi s temi sredstvi dejansko naredila veliko za infrastrukturo, na okoljevarstvenem področju, v energetiki itn. In v to razpravo bi se morali vključiti tudi gospodarstveniki, zavarovalnice, banke, tisti, ki nam bodo dejansko lahko predstavili programe, s katerimi bomo črpali sredstva. Če bomo imeli programe, kot je bilo že rečeno, bomo ta sredstva lahko črpali, drugače bo iz te kuverte nam namenjena sredstva črpal nekdo drug, ki bo projekte znal uresničiti. Hvala!

Dr. Rozman: Hvala lepa, prosim Franca Testena, predsednika Vrhovnega sodišča RS, sledi dr. Cirila Toplak, prosim.

Franc Testen: Hvala lepa, gospod predsedujoči, za besedo. Hvala lepa, gospod predsednik, za povabilo. Glede na položaj, ki ga trenutno imam, pa tudi glede na razmeroma skromno poznavanje vse te problematike, sem prišel predvsem z namenom, da bom poslušal in sem tudi marsikaj uporabnega slišal. Vseeno pa bi dal samo eno kratko pripombo, ki jo upravičujem predvsem s tem četrtem tematskim sklopom, umeščanje

Slovenije, še ožje, mogoče umeščanje slovenskega sodstva v Evropski uniji. O tem k sreči ni kaj dosti govoriti. Namreč, sodstvo in sodišča članic Evropske unije že imajo razmeroma trdno določen položaj. Ta položaj se v bistvu v sodniških krogih označuje z neko krilatico. S 1. majem bodo vsa slovenska sodišča postala sodišča Evropske unije, v tem smislu velja za sodišča takoj, brez kakršnih koli dodatnih posegov, da je Evropska unija s stališča sodstva naša država, kot je omenil gospod Svetličič. Vseeno pa je mogoče treba opozoriti na nekaj. Namreč, posamezna nacionalna sodišča vendarle poskušajo v Evropski uniji dobiti poseben položaj, ki v čim večji meri ohranja njihovo avtonomnost, neodvisnost, samozavest, če hočete. Tukaj imajo ustavna sodišča nekoliko več prostora. In pričakujem, čeprav to je zahtevna razprava, da bo Ustavno sodišče Slovenije, in kolikor vem, to že dela, študiralo, kako so se posamezna nacionalna ustavna sodišča, zlasti je tukaj prvo nemško, uprla preveliki izgubi avtonomnosti v razmerju do evropskih institucij. Mnogo manj prostora imamo redna sodišča. V zvezi s tem bi opozoril na to, da tako kot je sodstvo v Evropski uniji zasnovano, pravzaprav sodišča v celoti izgublamo razlagalno avtonomijo glede pravnih virov evropskega prava. Govorim seveda o teh znamenitih predhodnih mnenjih. Redna sodišča nižje stopnje jo do neke mere še lahko uporabljajo in razlagajo evropsko pravo avtonomno, kar je na videz paradoksalno, če pa pogledate od blizu, pa je pravzaprav logično urejeno, da vrhovno sodišče izgublja vsakršno avtonomijo, ker mora vedno, preden bi uporabilo evropski pravni vir, spraševati v Luksemburg, kako ga pravzaprav lahko razlaga. Mogoče je zanimivo, da to pomeni zelo globok poseg v neodvisnost avtonomije sodstva in da smo tukaj, nekoliko mi hodi v spomin to, kar je govoril profesor Bučar, neko podobno ureditev takoj po vojni že imeli. Namreč, povojna ureditev je dajala tedanjemu vrhovnemu sodišču pristojnost, čeprav ne tako trdo, kot jo ima zdaj sodišče v Luksemburgu, da sprejema obvezne razlage zveznih predpisov, ki so potem zavezovale vsa nižja sodišča. Kaj se bo tukaj zgodilo, je težko reči? Bojim se, da bi to kot hladna prha vplivalo na samozavest sodišč, ki že zdaj nimajo ali nimamo, če hočete, dovolj prostora. Čeprav je na drugi strani res, da prostorček morebiti za avtonomno razlago vendar še imamo in se bomo zgledovali tudi po praksi nekaterih večjih sodišč samozavestnejših držav. Če je pri teh večjih državah v Evropski uniji to znak samozavesti, se bojim, da bo, če bomo to delali na slovenskih sodiščih, to videti kot problematičnost, ne bom rekel že kar tudi balkanizacija. Skratka, računam, da so slovenska sodišča usposobljena sprejeti položaj, ki ga glede na evropska pravila imajo, da ni veliko prostora, da bi svojo samozavest gradila in utrjevala v razmerju do evropskih institucij. To me ne skrbi preveč, ker mislim, da imajo sodišča še dovolj dela, da se umestimo doma in da tukaj nastopamo s samozavestjo, ki nam je zaenkrat manjka, s tem bo pa tudi ustrezen položaj med sodišči v Evropski uniji pravzaprav zagotovljen. Hvala lepa!

Dr. Rozman: Prosim dr. Cirilo Toplak s Fakultete za družbene vede. Sledi še zadnji na seznamu, akademik dr. Boštjan Žekš. Prosim.

Dr. Cirila Toplak: S priimkom s konca abecede ima človek prednost ali nesrečo, da je pred njim že skoraj vse povedano na določeno temo. Tudi jaz sem danes želela govoriti o Evropi dveh ali več hitrosti, pa je bilo večino tega, kar sem želela povedati, dejansko že rečeno. Vabim vas, da si ob priložnosti preberete prispevek, ki sem ga na to temo napisala in sem ga našla tudi v mapah, ki smo jih prejeli. Povzela bi samo nekaj misli, ki morda v prejšnjih razpravah niso bile toliko poudarjene.

Čeprav je v javnosti morda izzvenelo, da je Evropa dveh ali več hitrosti neke vrste reakcija na neuspeh sprejetja ustave, seveda morebitno uspešno doseženo soglasje in sprejetje ustave do konca tega leta še ne bosta pomenili, da ne bo Evrope dveh ali več hitrosti. Ne samo, da se to v praksi že dogaja, tudi v ustavi je zajet institut t. i. okrepljenega sodelovanja, ki dejansko legalizira tak način sodelovanja. Če samo spomnim, na »zadnji stopnji« lahko Evropski svet ugotovi, da »cilja ne bo mogoče doseči« in odobri okrepljeno sodelovanje najmanj osmih držav, ki mora ostati odprto tudi za vse druge članice in za katero mora na določenem področju obstajati zakonodajni predlog Evropske komisije. Pravila glasovanja v okviru okrepljenega sodelovanja so potem enaka, kot so že sicer vnaprej določena za področja sodelovanja v Evropski uniji. Predvidevati je mogoče, da če instituta okrepljenega sodelovanja sploh ne bi uporabili, bi lahko nastala stagnacija, skoraj zagotovo ne bi mogli izpolniti laakenskih in lizbonskih ciljev. Evropska unija bo prav lahko postala, kot je eden od prejšnjih govornikov že rekel, problematična in nezanimiva skupnost za svoje državljane in nove članice. Če bi bil institut okrepljenega sodelovanja na posameznih področjih uporabljen, je v pozitivnem primeru mogoče, da se bodo stvari hitreje pomikale naprej v smislu učinkovitosti, ne da bi čakali »zadnji vagon« na tem vlaku. Bistveno pri tem je seveda, da »pionirske skupine« ali »motorji« spoštujejo evropski pravni red in da ostajajo pod nadzorom Evropske komisije. Negativna posledica pa bi seveda lahko bila, kot je že tudi bilo rečeno, podvajanje ali pa da bi si te skupine celo prilastile evropske institucije in bi prevladali delni interesi. To bi lahko pomenilo, da bi Evropska unija nazadnje izzvenela kot po eni strani zelo zaprta trdnjava, po drugi strani pa odprta Evropa, v kateri bi lahko sodelovale v bistvu vse države na celini, zlasti zaradi prednosti prostega trga in solidarnosti, medtem ko bi zaprta Evropa imela tudi neke skupne politične strategije. Hvala.

Dr. Rozman: Hvala lepa, prosim še akademika profesorja dr. Boštjana Žekša, predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Dr. Boštjan Žekš: Hvala lepa, gospod predsedujoči, hvala lepa, gospod predsednik. Bom kratek, ker sem se prišel sem učiti in zato, ker je ura že skoraj dve. Ne bom govoril o težavah, ki jih ima Evropska unija in jih bo še imela. Strinjam se z dr. Bučarjem, da morda stvari sploh niso dovolj natančno opredeljene, da se pridružujemo nekemu konvoju, za katerega pravzaprav ne vemo, kam gre, niti ne vemo, kakšen bo sistem

poveljevanja. Kljub temu se mi zdi dobro in koristno, da smo del tega konvoja, še posebej zato, ker sta alternativni bili, da sami tavamo po oceanu ali pa da se pridružimo konvoju, ki se je potopil. Seveda bo naš vpliv na smer in delovanje tega konvoja neskončno majhen. Zato se mi zdijo razprave, ali bomo imeli v Bruslju pet, šest ali sedem poslancev, precej nepomembne. Glavno je, da bo nekdo tam in bo prišel povedat, kaj se dogaja. Naši evropski problemi so pa tukaj, doma. Če preskočim na razpravo o Evropi dveh hitrosti: strinjam se, da je formalna Evropa dveh hitrosti nekaj, kar ne bi bilo pošteno, po drugi strani pa je to k sreči znotraj ene evropske skupnosti videti neizvedljivo. Če pa govorimo o realni hitrosti razvoja posameznih držav, bo to Evropa več hitrosti. To bo najbrž Evropa 25 hitrosti. Zavzemal bi se za to, da je naša hitrost največja. Mogoče se vam zdi to pretirana zahteva, ampak mi smo majhni in prilagodljivi, izobraženi in pametni, tako da nam ni meja. Da se razpravljati, ali smo res dovolj izobraženi, lahko bi bili bolj, lahko bi bili tudi pametnejši, nedvomno pa smo majhni in zato naj bi bili prilagodljivi. Moti pa me to, da je naš notranji sistem tak, da ubija prilagodljivost. Navezujem se na dr. Jambreka, ki je to omenjal v razpravi o visokem šolstvu. Jaz bi to posplošil na znanost. Pri nas imamo toge srednjeevropske sisteme, za katere je znano, da ne peljejo nikamor. In nimamo toliko moči, da bi vpejljali v te šolske in znanstvene sisteme več poslovnega duha, več anglosaškega in manj nemškega duha. Na žalost, kot je dr. Jambrek prej omenil, ni še nobenih znakov za to, da nam bo to uspelo narediti. Kljub temu verjamem, da bo do tega prišlo. S tem optimističnim poslanstvom bi končal. Hvala.

Dr. Rozman: Hvala lepa. Preden dam besedo predsedniku države, sprašujem, ali se mogoče še kdo javlja k besedi. Če ne, prosim predsednika.

Dr. Janez Drnovšek: Mislim, da je bila dosedanja razprava zanimiva, raznolika in da smo osvetlili precej vidikov evropske zgradbe. Zgradbe, v katero se odpravljamo oziroma vanjo vstopamo. Želel bi se odzvati na stališča oziroma probleme, ki so bili do zdaj omenjeni. Najprej o Evropi dveh hitrosti, ki nas zadnje čase nekoliko vznemirja. Zdi se mi, da je v splošni rabi razumevanje, da bo prva hitrost pomenila hitrejši razvoj, boljši razvoj, druga hitrost pa počasen razvoj. Pri tem mislimo predvsem na gospodarski razvoj in primerjamo z nekdanjo Jugoslavijo, kjer smo seveda mi bili prva hitrost in nas je potem motilo, da se moramo večkrat prilagajati tistim, ki so bili počasnejši. Mislim, da gre v Evropski uniji bolj za to, da prva hitrost pomeni, da so države pripravljene več stvari delati skupaj na evropski ravni. To ne pomeni avtomatsko, da se bodo hitreje razvijale, ampak predpostavljamo, da mislijo, da se bodo tako hitreje razvijale. Skratka, pripravljene so tudi odstopati več suverenosti na evropsko raven. To pomeni večja evropska hitrost: odstopati od dela nacionalne suverenosti na posameznih področjih. Okrepljeno sodelovanje, za katero se je v načelu Evropa že dogovorila, že v pogodbi iz Nice, pomeni, da na posameznih področjih lahko gre hitreje naprej, če se za to dogo-

ori in če se seveda dopušča tudi drugim, da se temu priključijo, ko to želijo oziroma ko so sposobni, da se priključijo. Take hitrosti in tako delovanje Evropske unije je zame nujno, povsem sprejemljivo. Poglejmo na primer evro, denarna unija kot najbolj znan primer okrepljenega sodelovanja nekaterih držav, ne pa vseh držav Evropske unije. Evra danes ne bi bilo, če bi se takrat odločili, da se čaka na vse članice, vseh petnajst članic. Še danes ga ne bi imeli, ker se še danes vse članice niso odločile za to ali se še ne morejo odločiti. Morda takrat, ko se bodo, pa morda že druge ne bi bile več za. Tako čakanje na vse bi seveda pomenilo, da Evropa stagnira na nekaterih področjih ali na številnih področjih v prihodnje. Seveda se postavlja vprašanje, kaj pomenijo resnične neformalne združbe ali neformalne oblike delovanja posameznih držav. Včasih slišimo o direktoriju. Na primer, kaj pomeni združenje Francije, Nemčije in Velike Britanije. Če slišimo o direktoriju, nam to ni všeč. Ni nam všeč, da se usedejo trije veliki in se pogovarjajo o tem, kaj bo z nami. To ni všeč nikomur od tistih, ki niso zraven. Ne samo Berlusconi, ki mu seveda ni všeč, da ni zraven kot četrti, ampak tudi drugim ni všeč. Pri tem gre lahko spet za različen pristop. Eden od njih je, da želi manjša skupina velikih odločati o vsem. Če pravzaprav pomislimo resno, jim to ne bi moglo uspeti. Tista večina, ki ne bi sodelovala, seveda ne bi sprejela takega načina delovanja Evropske unije in zelo hitro bi prišli do nekih napetosti in nekega stanja, ki ne bi bilo vzdržno. Tako mislim, da je to mogoče vzeti kot poskus, da se v posameznih primerih poskuša skupina držav na tak način dogovoriti in delovati, da bi pa bil to stalen način delovanja Evropske unije z nekim stalnim direktoratom držav, se mi ne zdi realno. Enostavno to ni vzdržno v taki Evropi. Tisto, kar je lahko pozitivno, na to opozarja Delors, pa je, da je to motor Evropske unije. Včasih se je govorilo o pozitivnem motorju, francosko-nemškem motorju Evropske unije, ki je integracijo na nekaterih kritičnih točkah potegnil naprej ob takratnem sodelovanju s Komisijo in z močnim predsednikom Komisije, takrat ko je bil to Jacques Delors in takrat, ko je bil Helmut Kohl, nemški kancler, in pa Mitterrand, francoski predsednik, in ob neki pozitivni naravnosti Beneluksa. To je bila tista kritična masa, ki je potegnila Evropo naprej v njenih odločilnih trenutkih, ko je prišlo tudi do maastrichtske pogodbe in tudi že prej, ko je prišlo do novih finančnih, pa tudi drugih dogovorov na ravni Evropske unije, skratka, da se več stvari opravlja skupaj v Evropski uniji. Tak motor je pa lahko koristen. Tudi potreben je Evropi za naprej. Če bi tudi sedanja združba: Nemčija, Francija in Velika Britanija pomenila tak pozitiven motor, ki bi deloval skupaj s komisijo in bi se usmeril v, kar so zdaj tudi vsaj rekli na prvem sestanku, uresničevanje lizbonskega procesa. Vprašanje je, kako povečati konkurenčnost Evrope in kako jo v svetovnem merilu spraviti naprej. Mislim, da je to lahko samo pozitivno, če pride do take spodbude in takega dogovarjanja. Seveda se bo v takem primeru še kdo priključil pobudi. O tem sem prepričan.

O neki drugi Evropi prve hitrosti, taki, ki bi lahko celo postala institucionalna, govorijo ali namigujejo danes v Evropi predvsem večje države, če bi se pokazalo, da petindvaj-

set ali sedemindvajset držav enostavno ne more delovati skupaj, da prihaja do stalnih blokad pri odločanju. Sedanja blokada, ki jo imamo pri sprejetju ustave, je dala povod za tako razmišljanje in povečala strah, da s prihodom desetih novih članic postaja Evropa neobvladljiva. Da se razumeti, da nekateri, ki so se prestrašili te razširjene Evrope, razmišljajo o tem, kako priti iz take blokade, iz neobvladljive situacije. Ampak to je morda tudi bolj grožnja, ki naj bi delovala pozitivno zato, da bi le prišlo do preboja. Pomenila bi črn scenarij, slab razvoj Evrope, ko je bilo treba iskati drugačne poti izhoda. Toda jaz bi se pridružil optimizmu in rekel, da mislim, da se to ne bo zgodilo. Seveda moramo vsi veliko storiti za to, da se ne bi, da bo Evropa lahko delovala. Tukaj pridem na tisto, kar je rekel profesor Bučar, nevarnosti oziroma morda še nedomišljen koncept, kako naj bi Evropa delovala, v kakšni obliki, da dosedanje oblike federacije in tudi dosedanji ustavni poskus niso tisto, kar bi lahko vse te različne države spravilo na skupni imenovalc ob predpostavki njihove enakopravnosti in različnosti. Ta naloga je izjemno težka, to je izjemen izziv, ker take rešitve v zgodovini še ni bilo. Nimamo zgleda. Nimamo ga za to, kar je Evropa že do zdaj naredila, kar je Evropska unija vzpostavila. Dati v tem trenutku jasen odgovor, recept za to, je najbrž zelo težko ali nemogoče, je pa nujno razmišljanje o tem, kako naprej in kakšne nove poti bi bilo treba najti, ker nas k temu silijo sedanje težave, blokada ustave in še marsikaj, kar se lahko zgodi. Kaj je tisto, kar bi lahko Evropo še posebej povezovalo in ji dalo še neko nadgradnjo, nekaj več, kot pa je samo neka združba držav ali celo federacija ali kar koliko podobnega? To je treba še domisliti. Jaz bi temu dodal samo še to, naj bi Evropa po moji oceni ne bila samo političen projekt in samo gospodarski projekt. Seveda eno in drugo. Ampak na neki način je Evropa lahko tudi moralni projekt. Evropa je v svojih stališčih ali v svojih pogledih marsikdaj pred drugimi. Če govorimo o iskanju rešitev za podnebne spremembe v svetu, okoljska vprašanja ali za model socialne vzdržnosti ali socialne pravičnosti, temu seveda Evropska unija še ni blizu, je pa le bližje kot kateri koli drug del sveta. Pri iskanju takih rešitev gre lahko Evropa naprej. Pri tem bi tudi jaz dal prednost tistemu, kar je omenil dr. Svetličič; namreč, Evropska unija lahko več naredi za reševanje svetovnih problemov tudi pri odpravljanju svetovne revščine in pa manjšanju neskladja med najrevnejšimi in najrazvitejšimi državami. Iz tovrstnih pobud lahko Evropa dobi dodatno zaupanje, dodatno politično, ne bom rekel samo moralno zaupanje v svetu, ki bi dalo Evropi nekaj več. Mislim, da Evropa najbrž nikoli ne bo svetovna vojaška velesila, kot so Združene države Amerike, vendar s svojo gospodarsko težo, politično težo, s svojim prizadevanjem za razreševanje glavnih svetovnih neravnotežij lahko navsezadnje naredi tudi precej več kot bi s tem, da je vojaška velesila. In morda bi v tem konceptu lahko počasi tudi našli kakšno povezovalno moč Evropske unije. Navsezadnje je v takem konceptu marsikaj tistega, za kar si danes prizadevajo antiglobalisti ali civilna družba, vsi tisti, ki se danes lahko najdejo v tako imenovanem demokratičnem primanjkljaju in ne najdejo stika s formalnimi institucijami. Ta demokratični primanjkljaj je eden od problemov demokratične Evrope. Po

eni strani je tu že odtujenost Evropejcev – državljanov od njihovih političnih institucij, rekel bom tudi političnih elit, in navsezadnje tudi od projekta Evropske unije, ki jim marsikje ni blizu, je marsikdaj preveč poosebljen v bruseljski administraciji in zato ne vzbuja kakšnih velikih simpatij. Skratka, vsemu temu je treba dati nekaj več vsebine, nekaj več idej, nekaj več pobud, kar je pa seveda zelo težak projekt. Gradnja Evrope sama po sebi je izjemno težak projekt, nekaj, česar v zgodovini še ni bilo.

Če dodam na koncu še čisto kratko razmišljanje o vrednostnem sistemu Evropske unije ali njenih temeljev. Vprašanje, ki je bilo danes že postavljeno, je bilo preambula Evropske ustave in krščansko-judovskih korenin, ki naj bi bile v tej preambuli skupno izhodišče ali jedro te združene Evrope. Ob pozitivnem sprejemanju teh vrednot, ki mislim, da jih sprejemajo vse članice Evropske unije, se ob tem vendarle postavlja nekaj vprašanj. Navsezadnje eno čisto praktično vprašanje, s katerim se bo Evropa v kratkem soočila, je, kako daleč naj gre njena širitev. Običajno rečemo, da mora zajeti države Jugovzhodne Evrope, tudi države Vzhodne Evrope. V prihodnosti te države vidijo evropsko perspektivo, si je želijo in to je tudi dejavnik njihovih notranjih reform, tudi iskanja neke politične stabilnosti, kar potem koristi tudi stabilnosti vse Evrope. Ampak tukaj je Turčija kot islamska država. Turčija kot država, ki ima že status kandidatke in postavlja se ključno vprašanje, ali naj bo Evropa res samo združba držav krščansko-judovske tradicije ali bo tudi država, v kateri bodo lahko islamske države. Turčija je že država, ki je pred vrati. Do konca letošnjega leta se mora Evropska unija odločiti o tem, ali bo začela in kdaj bo začela konkretna pogajanja o članstvu. Formalni status kandidatke že ima. In Turčija bo zelo velik, resen zalogaj za Evropo. Vprašanje je, ali lahko islamska država deluje na istih temeljih, istih vrednotah kot Evropska unija. Če je to mogoče in če bi se pokazalo, da je to mogoče in če to Evropska unija najprej na primeru Turčije tudi uresniči, se najbrž kaže še nekakšna drugačna perspektiva za naprej, za sobivanje različnih civilizacij, ne samo religij, in s tem tudi za reševanje morda tistih ključnih problemov, ki jih danes vidimo v svetu in se kažejo tudi v terorizmu kot glavni nevarnosti. Torej, medetično ali mednacionalno ravnotežje in dialog, nujno pa tudi koeksistenca med religijami v sami Evropski uniji, pa tudi v svetu je tudi nekaj, kar bi moralo biti v prihodnosti naloga oz. projekt Evropske unije, če želi soustvarjati zdržen, stabilen svet in prihodnost za človeštvo. Morda sem nanizal že kar preveč nalog oziroma vprašanj za prihodnost. Mislim, da so zelo zapletena, morda se zdijo nekatera tudi utopična. Če ne bomo našli rešitev zanje, bomo tam, kjer je rekel prof. Bučar. Na neki točki se lahko izkaže, da integracija ni sposobna preživetja, da ne more živeti. Ali na drugi strani, da tudi človeštvo ni sposobno preživetja, če ne bo našlo odgovora na nekatera taka vprašanja. S tem bi počasi končal. Upam, da je bila naša današnja razprava dobra vsebinska popotnica bližajočemu se 1. maju in skušali bomo tudi v nadaljevanju usmerjati razprave na najbolj kritične ali najzanimivejše točke naše prihodnosti. Hvala vam za udeležbo in sodelovanje.

III. PISNI PRISPEVKI UDELEŽENCEV

France Bučar

Ustavna pogodba

Trenutni neuspeh ustavne pogodbe EU ni samo neuspeh. Vsekakor je neuspeh v njej trenutno odraženega koncepta o organizaciji Evrope. S tega vidika pa ga lahko presojava tudi kot pomembno opozorilo, da pogledi o organizaciji Evrope nikakor še niso poenoteni do tiste točke, da bi na njej zgradili za življenje sposobno politično zgradbo, ki bi moč svojega obstoja črpala iz izrazito večinske podpore vseh državljanov vseh vanjo vključenih držav. Samo taka podpora pa ji lahko zagotovi sposobnost preživetja. Te podpore danes nima. Pokazalo se je, da zamisel o vse bolj poenoteni zvezi (ever closer union) v nasprotju z vse bolj demokratično unijo (predvsem angleški koncept) izraža v bistvu temeljno razliko v samem pojmovanju narave Evrope. Zato so bili tudi odzivi takšni, da se je zdelo, kot da se je zamajalo celo prepričanje o smiselnosti in ne samo možnosti enotne Evrope (ideje o notranjem jedru EU, o direktoriju vodilnih, o EU dveh hitrosti, izrazito diskriminatorni ukrepi do novih članic, dejansko obnašanje največjih držav do sprejetih obveznosti, izrazito upadanje javnomnenjske podpore širitvi Unije itd.). Posebnost Evrope je njena mnogonacionalnost, ki ne prenese tradicionalnih oblik državnosti kot svoje nadstrukture. Vse mnogonacionalne države kot enotni organizacijski okvir za skupnost več narodov so v novoveški Evropi propadle, tako da so se kot prisilna skupnost pod vodstvom najmočnejše nacije spremenile v unitarne države (vse velike zahodnoevropske države) ali pa so razpadle v svoje narodne sestavine (zgodba Srednje in Vzhodne Evrope). Poučna je naša lastna narodna zgodba. Federativni ustroj nekdanje Jugoslavije (tudi če odmislimo partijski centralizem) ni mogel zadovoljiti naših narodnih zahtev in pričakovanj. Ob končni krizi njenega obstoja bi bili pripravljene pristati kvečjemu na neke vrste neopredeljeno meddržavno povezanost.

Razlike med sestavinami federacije so bile prevelike, da bi jih lahko naselili v neki skupni tradicionalni državni tvorbi. Prav to pa je tudi problem Evrope. Združevanje po načelu »vsi enaki, vsi različni«, ki je dejansko največji izziv Evropi, ne bo zagledalo svoje uresničitve v nobeni tradicionalni državni strukturi, ker je to nemogoče. Evropa

kot skupni dom vseh njenih različnih narodov potrebuje organizacijsko rešitev *sui generis*, ki jo bo treba šele dognati. Do tega pa bo verjetno mogoče priti samo postopoma prek skromnih začetkov povezanosti na posameznih področjih, podobno kot je za zdaj struktura skupnega trga. Poleg tega pa tudi prek zelo različnih in mnogostranskih notranjih povezav, za katere ni nujno, da zajemajo prav vse članice EU. Ponujene rešitve v ustavni pogodbi pa so kljub izjemni zamotanosti po drugi strani preveč enostavne, da bi se lahko soočili z izjemno kompleksnostjo, ki jo pomeni različnost Evrope. Kar danes nastopa kot EU, je šele cilj, v glavnem je to še vedno le EGS. V predlogu ustavne pogodbe je prevzet v svojem bistvu model nekdanje jugoslovanske federacije in je zato nujno tudi vsa njena notranja sestava izjemno podobna rešitvam iz jugoslovanske ustave iz leta 1974 (tudi če njeni sestavljavci verjetno nikoli niso niti slišali zanjo). Tudi problemi, ki so se takoj pokazali, so povsem podobni: privilegiran položaj posameznih narodov kot sestavin federacije, vprašanje glasovalnih pravic in moč odločanja, vprašanja enakosti in dejanske enakopravnosti, vprašanje različnih hitrosti razvoja itd. Taka EU nima prihodnosti, na kar že dolgo in stalno opozarjajo zlasti angleški konservativci. Zato ne bo nič rešeno, tudi če bi z diplomatskimi prizadevanji rešili sedanji projekt. Za konstrukcijo trdne EU bo potrebno bistveno več miselnega napora kot samo redakcija dosedanjih konvencij v enoten dokument.

Vsak narod dojema EU, povsem razumljivo, kot sredstvo za uveljavljanje svojih lastnih interesov. Ob neuspehu ustavne konvencije se je zelo ostro pokazalo, da je EU lahko sredstvo samo za uresničevanje ciljev, ki so vsem skupni. Tu pa so razlike še vedno prevelike.

Jože Krašovec

Slovenija zaveznica resnice o svetu, narodih in o sebi

Četrty temeljni tematski sklop tega pogovora se glasi: Slovenija v razširjeni Evropski uniji. Vprašanja, ki sledijo, spodbujajo razmišljanje o konkretnih oblikah uradnega in neuradnega povezovanja Slovenije z Evropsko unijo. Toda poglobljeno razmišljanje o konkretnih oblikah povezovanja predpostavlja razmislek o temeljnih merilih in načelih, ki usodno vplivajo na kakovost odločitev.

Kljub občutnim razlikam v nazorski usmeritvi obstaja v naši družbi vsaj približno soglasje o tem, da naše odločitve določajo tri razsežnosti resnice o svetu, narodih in nas samih: prosojnost kozmičnih zakonov, konstelacija družbenih odnosov in nedoumljive silnice našega osebnega okolja. Te razsežnosti v soodvisnosti določajo razmerje med možnostmi in mejami našega sodelovanja znotraj velikega sveta narodov. Organsko notranjo zvezo med kozmičnimi, družbenimi in osebnostno-duhovnimi danostmi sveta vidijo samo tisti, ki niso egocentrično, zgolj pragmatično, ideološko ali celo anarhistično usmerjeni. Uvid v strogo vzročnost v soodvisnosti teh treh vidikov resničnosti zahteva izredno visoko mero znanja, osebne integritete in etične ozaveščenosti. Zato je uspeh ali neuspeh pri iskanju in izvajanju konkretnih predlogov usodno odvisen od intenzivnosti vpetosti v kozmične, družbene in osebnostno-duhovne tokove, ki določajo naše življenje.

Kljub občutnim razlikam v naši družbi na vseh področjih uradno priznavamo, da je najvišja vrednota človekovo osebno dostojanstvo, in smo torej zavezniki deklaracij o človekovih pravicah. S tem vključno priznavamo, da v hierarhiji zakonov, ki sestavljajo vesolje in naše življenjsko okolje, ne morejo imeti prednosti kozmični ali družbeni zakoni, temveč osebnostno-duhovne razsežnosti našega bitja. Kozmocentrizem in kolektivizem na račun personalizma izpodkopavata ravnotežja v našem okolju, ker sta v nasprotju s celotno resnico o svetu in o nas. Kritičnost, strpnost in solidarnost so možne le tam, kjer v vpetosti v kozmične in družbene konstelacije človeška oseba kot posameznik deluje iz zavezanosti vesti in brezpogojno priznava veljavo etičnega imperativa. Tako se zavzema za ohranjanje preverjenih vrednot žlahtnega humanizma, ki je iz Evrope naredil enoten in nenadomestljiv idejno-kulturni prostor. Nerazumljivi so torej poskusi zagovornikov panteizma, determinizma, kolektivizma in fundamentalizma, da preženejo dostojanstvo duha, ki odpira neskončna obzorja, in deželo spremenijo v brezdušno puščavo.

Enotni in nenadomestljivi idejno-kulturni prostor Evrope daje podlago za upanje, da bodo konkretni predlogi v evropskih ustanovah verodostojni in bodo tvorno sooblikovali zavest solidarnosti, visokih idealov in odločnost pri preprečevanju anarhije. Pred odločitve smo postavljeni vsak trenutek znova. Resnica o svetu, narodih in nas samih nam narekuje iskanje mostov do sosedov in pospešeno gradnjo petega koridorja, da v objemu Vzhoda in Zahoda odigramo ustrezno vlogo med velikimi in malimi narodi v duhu svobode, sočutja in solidarnosti.

Dr. Jožef Kunič

Prispevek za pogovor o aktualnih dilemah, perspektivah, razvojnih načrtih in razpotjih Evropske unije

Marec, 2004

Na prvem pogovoru o prihodnosti Slovenije pri predsedniku republike, ki je potekal pod naslovom *V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija*, sem izrazil mnenje, da bi se bilo treba nasloniti na vse potenciale, ki jih v Sloveniji premoremo, da bi bile odločitve in aktivnosti Slovenije kar najbolj domišljene (*V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija*, UPR 2004, str. 154). Z veseljem ugotavljam, da se s tem pogovorom uresničuje navedeni predlog. Pa ne le s tem pogovorom. Slovensko društvo za mednarodne odnose, ki ga vodim, je organiziralo že dva nadaljevalna pogovora. Prvi je imel naslov *Javna diplomacija*, drugi pa *Slovenija in Jugovzhodna Evropa – Evropska perspektiva Zahodnega Balkana*. Oba sta bila odlično obiskana, bila sta zelo odmevna in na njiju je bilo izrečenih mnogo koristnih misli, predlogov in opozoril. Pri obeh pogovorih so nam pomagali nekateri člani Urada predsednika republike, za kar se jim priskrbeno zahvaljujem. V tem prispevku, v katerem bi želel nekaj povedati o tem, za kakšno EU naj se Slovenija zavzema in katere dejavnosti Slovenije v zunanji politiki v razširjeni Evropi bi bile primerne, bom seveda uporabil nekaj idej, ki niso le plod mojega osebnega razmišljanja, ampak so bile v precejšnji meri potrjene tudi na omenjenih pogovorih.

Evropa dveh hitrosti je pojem, ki ga v zadnjem času mnogokrat srečamo. Pred tem smo bili priča že raznim drugim pojmom, kot na primer Evropa koncentričnih krogov, Evropa s trdnim jedrom itd. Vendar sama beseda ni pomembna, pomembno je, kaj se za njo skriva. Nasprotje Evropi dveh (ali več) hitrosti naj bi bilo Evropa ene hitrosti. In kaj naj bi izraz Evropa ene hitrosti pomenil? Najverjetneje je s tem mišljena EU, v kateri bi za vse članice veljala povsod na vseh področjih, ki jih EU ureja, ista pravila. Tudi hitrost tako imenovanega poglobljanja Evrope (skupna valuta, skupna obramba, skupna zunanja politika itd.) bi bila za vse članice enaka. Če za hip odmislimo dilemo, ali je to v praksi mogoče doseči, ugotovimo naslednje. Ista pravila bi v zelo različnih razmerah oziroma okoljih imela zelo različne učinke. Priznati je treba, da bo EU petindvajsetih članic EU zelo različnih okolij, ki se bodo razlikovala ne le po razvitosti,

ampak tudi po različnih tradicijah. Ista pravila, isti ukrepi bodo imeli zelo različne učinke, kar se je v mnogih državnih strukturah v zgodovini že večkrat pokazalo. Evropa ene hitrosti vodi torej v Evropo velikih neenakosti. Lep primer je dosedanji razvoj članic EU. Zagotovo je bila doslej na gospodarskem področju EU Evropa ene hitrosti, pa se razlike v stopnji gospodarskega razvoja (denimo po družbenem proizvodu na prebivalca) očitno niso zmanjšale. Lep primer so razlike med na primer Irsko in Grčijo. Irska, ki ima celo nekaj »manj Evrope« (ni članica schengenskega sporazuma), se je odločno hitreje razvijala kot Grčija, ki ima »vso Evropo«. Do zdaj najmanj razviti članici je praktično dohitela celo Slovenija, ki je morala organizirati svojo državo in spremeniti družbenoekonomski sistem, česar njima ni bilo treba. Če hočemo EU čim manjših razlik – in le taka EU ima pred seboj obetavno prihodnost – si je treba prizadevati za to, da imamo tako EU, v kateri se manj razviti po razvitosti kar najhitreje približujejo razvitim. To pa je EU različnih ukrepov ali več hitrosti in le taka nas vodi proti EU, ki bo dejansko po vsebini in ne le deklarativno EU ene hitrosti.

Danes, ko še ni natanko jasno, kakšno EU bomo imeli, saj razprave o vsebini ustavne pogodbe še niso končane, se je treba zavzemati za to, da smo v skupini največje hitrosti, torej v skupini, ki ima, če se sme temu tako reči, kar »največ Evrope«. To sicer ne jamči absolutno nujno najhitrejšega gospodarskega razvoja, gotovo pa pomeni najhitrejšo približevanje splošnim normam, ki so doslej veljale kot »zahodnoevropske« in se v marsičem razlikujejo od samoupravno-socialističnih ali pa celo balkanskih. Pri tem pa moramo biti prožni in se prilagajati realnosti, ki bo gotovo še zelo zanimiva. Ni namreč nujno, da bomo samodejno sprejeti med članice prve hitrosti. Najbrž se bo treba za to še ustrezno potruditi.

Kaj lahko Slovenija prispeva Evropski uniji v zunanji politiki? Gotovo Slovenija s svojo kratkotrajno diplomatsko tradicijo, sorazmerno majhnim številom veleposlaništev ter ne mnogoštevilčnim kadrovskim potencialom ne more na vseh področjih koristno prispevati. A spomniti se moramo prvega pogovora, na katerem je bilo poudarjeno, da »lastne ideje in sposobnost udeležbe pri iskanju izhodov seveda prinašajo prepoznavnost in ugled ... To pa je za majhne države pomembna priložnost« (V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija, UPR 2004, str. 71).

Danes se v svetu postavlja pred vso svetovno javnost vprašanje, kakšna bo svetovna ureditev čez, denimo, deset, dvajset ali petdeset let. Na prvi pogled je to dokaj oddaljeno obdobje, a že danes obračamo to »veliko in slabo okretno ladjo« v smer, ki bo občutno zaznamovala prihodnje obdobje.

Ali bo svetu prevladovalo in med seboj tekmovalo več polov, kot na primer ZDA, Evropa, Kitajska in morda še kakšen pol, ali pa bo to svet večjega sodelovanja, prevla-

de ideje Združenih narodov in stabilnega medsebojnega sodelovanja? Seveda sta to skrajnosti in najverjetneje bo svet nekje vmes, bistveno pa je vprašanje, ali se bo bolj nagibal k večpolnosti ali pa k nekakšnemu »svetovnemu koncertu narodov«, nekakšni »globalni aliansi«.

Zelo veliko je odvisno od temeljne ureditve EU. Če EU ne bo sposobna sprejeti ustavne pogodbe, se ne bo politično krepila in njena svetovna vloga bo na obrobju. Danes je EU v trojni krizi: krizi evropskih vrednot, krizi vodenja in krizi medsebojnega zaupanja (L. Kühnhardt, SDMO predavanje, Ljubljana, 26. 1. 2004). Ta kriza se je v zelo vidni obliki pokazala ob neuspešni sklepni razpravi o ustavni pogodbi konec lanskega leta. Vendar ima to tudi svojo pozitivno stran. Vse članice so spoznale, da ne morejo trmasto vztrajati pri nekaterih zase dobrih stališčih in da brez ustavne pogodbe preprosto ne bo šlo. Možnost, da ne bi bila sprejeta, se mi zdi tako rekoč neverjetna. Prepričan sem namreč, da so za njeno sprejetje zainteresirane prav vse sedanje in vstopajoče članice, tudi Slovenija oziroma njeni državljani, saj upravičeno pričakujejo od EU, da bo močnejša, varnejša in naprednejša ter da bo igrala v svetu vidno vlogo. Predpostavljam torej, da bo sprejeta.

Ustavna pogodba bo opredelila temeljno ureditev EU. Če se bo EU razvijala v smer močnega pola, političnega, gospodarskega, vojaškega, z ambicijo prevlade nad svojo bližnjo in daljno okolico, tedaj se bodo kmalu v to tekmo vključili tudi drugi deli sveta in nastali bodo novi poli. Organizirali se bodo na način, ki bo v kar največji meri omogočal konkurenco in svet bo v tem primeru prišel v obliko, ki bo seveda povsem nova, a spominjala bo na stare blokofske sheme.

Če se bo Evropa razvijala v smer povezovalne, sodelujoče združbe držav oziroma njenih državljanov, pri čemer ne bosta prevladovala koncept velike, tako rekoč ekskluzivne moči velikih nad malimi, in koncept želje po prevladi velikih nad drugimi, neevropskimi območji, predvsem nad nekdanjimi kolonijami pomembnih evropskih držav, potem taka Evropa ne bo spodbujala nastajanja drugih, močnih in osamljenih polov in ne bo delovala v smeri krepitve medpolovske konkurence. Če bo taka Evropa spodbujala in po svojih močeh utrjevala sistem Združenih narodov in konstruktivno, a ne tekmovalno, sodelovala z ZDA ter krepila transatlantsko sodelovanje, bo s tem bistveno prispevala k temu, da bo ta »velika in slabo okretna svetovna ladja« zavzela smer proti med seboj sodelujočemu in k skupnemu napredku usmerjenemu svetu.

EU je na razpotju med vsaj dvema možnostima. Kam bo krenila, je pomembno ne le za članice Evropske unije oziroma za celotno Evropo, ampak za celotno prihodnjo svetovno ureditev, za prihodnja svetovna mednarodna razmerja. Seveda bodo velike

članice najverjetneje zavzemale mnenja, ki so njim v prid, pa tudi če ne bo tako, bo prevladovalo tako mnenje.

Nastopil je pravi trenutek za jasno izraženo stališče tistih držav, ki ne zastopajo egoističnih interesov kake velike države ter imajo ugled, poleg tega pa tudi hrabrost, da velikim povejo, kam naj ta Evropa krene. Prepričan sem, da je Slovenija taka država in to svojo vlogo lahko po mojem mnenju dobro opravi.

V EU velja nepisano pravilo, da ima močan vpliv na zunanjo politiko EU do držav, s katerimi je imela neka članica močne zgodovinske vezi, prav ta članica. Združeno kraljestvo gotovo daje vodilni ton politiki do držav Commonwealtha, Francija do nekdanjih frankofonskih kolonij, Španija do Latinske Amerike, Portugalska do Brazilije.

Slovenija lahko bistveno prispeva k zunanji politiki EU, tako da aktivno sooblikuje strategijo EU do Zahodnega Balkana. To ne pomeni, da zgolj poslušno izvaja in z izjavami potrjuje tisto, do česar se je mednarodna skupnost ali pa EU že opredelila. V enem od prispevkov s prvega pogovora (V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija, UPR 2004, str. 114) avtor pravi: »Kaj pa Balkan? Ali naj bi se naša zunanja politika torej osredotočila na gradnjo regionalne stabilnosti in reševanje odprtih vprašanj, kot je končni status Kosova? Prav gotovo ne. Prvič, ne slovimo kot pošten posrednik, in drugič, nimamo sredstev, s katerimi bi lahko ohranjali stabilnost na Balkanu. Namesto tega bi se morali osredotočiti na to, da bi druge pripravili do tega, da rešijo balkanski problem ...« Ne strinjam se z navedenim mnenjem. Tudi razprava na drugem nadaljevalnem pogovoru se je zavzela za ravno nasprotno stališče. Preden se EU opredeli, preden zavzame stališča, lahko Slovenija s svojimi izkušnjami, predvsem pa ugledom, ki ga nekaj le še ima na tem območju, v veliki meri sooblikuje politiko EU do tega območja. Slovenija bi morala imeti vnaprej pripravljena stališča do nekaterih pomembnih vprašanj. Ob zadnjih tragičnih dogodkih na Kosovu, ko se je izkazalo, da dosedanje rešitve niso dale pričakovanih rezultatov, bi Slovenija takoj morala ponuditi že vnaprej dobro premišljene, argumentirane in izvedljive rešitve. Tudi pri reševanju problemov na Zahodnem Balkanu lahko damo lastne ideje in smo udeleženi pri iskanju izhodov, kar nam bi po mnenju, izrečenem na prvem pogovoru, prineslo prepoznavnost in ugled (V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija, UPR 2004, str. 71).

Slovenija ne bo edina, ki se bo tega posla lotila. Druge države, članice EU, ki mejijo na to območje, so že aktivne v tem smislu. A Slovenija ima prednosti in jih mora izkoristiti.

Razprava na drugem nadaljevalnem pogovoru, organiziranem v okviru Slovenskega društva za mednarodne odnose, se je temeljito posvetila vlogi slovenske zunanje

politike do Zahodnega Balkana. Ugotovitve in priporočila so objavljene na ustreznih spletnih straneh, a kljub temu je treba povzeti nekaj poudarkov iz razprave.

Da bi v okviru EU lahko Slovenija ustrezno prispevala k oblikovanju politike EU do Zahodnega Balkana, mora čim prej izdelati celovito državno strategijo do njega. Zajemala bo številna področja, npr. politično, gospodarsko, znanstveno, vojaško, varnostno, kulturno itd. Ministrstvo za zunanje zadeve mora usklajevati te dejavnosti in biti tudi njihov vsebinski usklajevalec. V tem smislu je še posebej pomembno predlagati nove pristope in konkretne projekte, ki bodo čim bolj povezovali slovenski prispevek in ga umeščali v ustrezne programe mednarodne skupnosti. V ta namen mora pripraviti celovit pregled odnosov med Republiko Slovenijo in državami Zahodnega Balkana ter opredeliti interese Slovenije v regiji in načine njihovega uresničevanja (vključno z opredelitvijo nacionalnih in mednarodnih finančnih virov).

Najpomembnejša je krepitev zaupanja. Zaupanje v slovenska podjetja in Slovence nasploh je po mnenju razpravljavcev na območju Zahodnega Balkana, še posebej na Hrvaškem, zelo nizko, po mnenju nekaterih nižje kot ob osamosvojitvi.

Okrepiti je treba prisotnost v celotni regiji Zahodnega Balkana, tudi v Albaniji.

Neobhodno nujno je vzdrževati mir. V ta namen je Nato opravil veliko in dobro delo, zdaj ga počasi prevzema EU. Vsaki novi spopadi bi ponovno odpirali še nezaceljene rane. Prebivalci Zahodnega Balkana se morajo počutiti varne, kar je temeljni pogoj, da začnejo zaupati v svojo državo.

EU bi morala stalno poudarjati, da so vrata za vstop vanjo odprta. Upanje prebivalstvu, da bo nekoč vstopilo v to združbo, bo po eni strani spodbudilo izvajanje ustreznih reform, hkrati pa bo krepilo občutek, da dežele tega območja niso nekako izobčene iz mednarodne skupnosti.

Veliko več truda je treba usmeriti v gospodarsko krepitev položaja na tem območju. Slabo materialno stanje kvečjemu krepí ilegalne dejavnosti, med katerimi so posebej izrazite trgovina z belim blagom, drogami in kraje osebnih vozil. V takih razmerah bi se lahko pojavil mednarodni terorizem.

Pri svojih dejavnostih na tem območju se mora veliko bolj opreti na Slovence, živeče v regiji Zahodnega Balkana.

Mislím, da pri razmišljanju o umestitvi Slovenije v razširjeni EU ne moremo zaobiti odnosa do problematike zamejskih Slovencev. Čeprav bodo meje brez težav prehodne, pa ne bodo izbrisane niti na zemljevidih niti v glavah prebivalcev. Zamejski Slovenci, pa naj se sliši še tako neprijetno, bodo ostali zamejski. Slovenija bo, tako kot večina drugih držav, imela tudi v EU najintenzivnejše stike s sosedi članicami. Pomemben most z njimi pa so zamejski Slovenci. V zadnjem času smo pričá nekaterim dogodkom, ki tega mostu gotovo ne krepíjo. Izidi koroških deželnih volitev, postavljanje spomenika fojbam, spomenika trpljenju optantov, uvedba novega pra-

znika v sosednji državi, vse to narekuje, da bi morali zamejski problematiki posvetiti zelo veliko pozornosti, najbrž mnogo več kot doslej.

Evropski uniji bi Slovenija morala nakazati, da bo ob vstopanju sosede v EU ravnala podobno, kot sta z nami ravnali sosedi, ki sta že bili članici. Zahtevali sta, da se medsebojna nesoglasja ne prinesejo v EU, ampak da se rešijo pred vstopom. Take zahteve so legitimne in povsem državniške. Prepričevanje EU v take naše povsem upravičene zahteve najbrž ne bo lahek in kratkotrajen proces. Začeti ga je treba takoj po našem vstopu v EU.

Mag. Stanislav Raščan,

podpredsednik Svetovnega slovenskega kongresa,
predsednik Slovenske konference Svetovnega slovenskega kongresa

Ko ne bo več meja

Ljubljana, 18. marec 2004

Prihodnost Slovenije v Evropski uniji se sicer neposredno ne povezuje s Slovenci, ki živijo zunaj meja Slovenije. Prav tako se zdi, da v temah, kot so finančna perspektiva Evropske unije, ustavna pogodba EU, Evropa dveh hitrosti, Slovenija v razširjeni Evropi, ni tesnejšega povezovanje med Slovenci, ki živijo v slovenski državi in zunaj nje. Vendar je to le navidezno in površno razmišljanje.

Svetovni slovenski kongres je do zdaj že dvakrat organiziral posvet Ko ne bo več meja, in sicer junija leta 2002 v Gorici in novembra 2003 v Rožu na Koroškem, da bi poskusili ugotoviti spremembe v stikih matice z zamejstvom po 1. maju 2004, ko v Evropski zvezi ne bo več meja. Tretje srečanje Ko ne bo več meja bi radi organizirali v Monoštru. Vesel sem, da lahko kot podpredsednik SSK za zamejstvo in predsednik Slovenske konference SSK predstavim nekatera mnenja in sklepe z naših posvetovanj.

Sedanje državne meje Slovenije ne kažejo celotnega slovenskega prostora. Pri tem pa moramo upoštevati slovenski skupnosti v Italiji in Avstriji, ki sta neprekinjeno naseljeni ob sedanji meji s Slovenijo, in tudi slovenski skupnosti na Madžarskem in Hrvaškem. Te skupnosti še vedno pomenijo izrazito kontinuiteto z matico tako v prostoru kot času. Ob vstopu Slovenije v EU in po odpravi meja bo ta prostor postal ozemeljsko enoten prostor. Zato se bo morala vladajoča koalicija v Sloveniji politično odločiti, ali želi ohraniti dele narodovega telesa v sedanjih upravnih mejah ali jih želi utrditi na celotnem prostoru Slovencev. Za spodbudo in opozorilo na to pereče vprašanje se je Svetovni slovenski kongres v soorganizaciji Konference SSK za Italijo in Slovenske konference SSK odločil, da pripravi simpozij na temo KO NE BO VEČ MEJA. Kot predavatelje smo povabili strokovnjake različnih strok iz Slovenije in zamejstva. Povabili smo tudi predstavnike vladnih in državnih institucij Slovenije, pa se žal vabilu niso odzvali.

Namen posveta je bil, da bi sprejeli določene sklepe in z njimi seznanili slovensko uradno politiko kot zahtevo po oblikovanju strategije in ciljev ter ukrepov za utrjevanje slovenske narodne identitete v združenih Evropi. Ustanovitev univerze, srednjih in

poklicnih šol, ki bi s svojimi programi pritegnile mlade z obeh strani meje, je v južnem in severnem delu Primorske več kot nuja, če želimo vsaj delno zajeziti beg slovenskih možganov in obrniti gibanje v obratno smer. Šolske ustanove morajo postati strokovne in prijazne tudi drugim.

Pri tem se ne sme zanemarjati slovenski jezik. Umik slovenskega jezika z univerz ali srednjih šol bi pomenil ukinitve samega sebe. S temi programi že zamujamo. Upoštevati moramo, da Italijani in Avstrijci pri tem ne spijo na lovorikah večkulturnosti, kot se to dogaja pri slovenskih političnih načrtovalcih nacionalnega izobraževalnega programa. Družina je temelj za ohranjanje jezikovne in kulturne identitete. Pri tem je treba graditi prijaznejšo družbo, upoštevajoč socialni vidik staršev, ki so osredotočeni na preživetje in družinskega življenja sploh ne poznajo. Če tega ni, je zaman pričakovati domovinsko vzgojo že v družini. Šolstvo pa je steber utrjevanja jezikovnih in kulturnih vrednot slovenstva in bo to tudi v prihodnje. Slovenska država bi morala še pred vstopom v EZ na obrobju današnjih upravnih meja pospešiti razvoj gospodarstva in vrsto izobraževalno-kulturnih središč s poudarkom na narodnem izročilu in širjenju zavesti o njem.

Cerkev je bila temelj ohranjanja nacionalne zavesti skozi vsa stoletja slovenskega boja za obstanek. Brez nacionalne zavesti v slovenskih družinah in brez slovenskih pridig ter verouka po slovenskih cerkvah bi slovenski jezik že davno odšel v pozabo. Samo velikemu številu duhovnikov se moramo zahvaliti za ohranitev našega jezika in narodne zavesti. Politična oblast, pri tem mislimo na komunistično, ni dala domovinske vzgoje.

Gospodarstvo je temelj razvoja življenja in utrjevanja kulturnih meja, ki se stikajo z veliko večjimi in številčnejšimi narodi Evrope. Tudi v Evropski zvezi se bo slovenska politika morala odločiti, ali bo predstavljala slovensko državo ali ne. Glavni krivci za začetek narodnega jezikovnega in kulturnega izumiranja so: umiranje podeželja in obrobja narodovega kulturnega prostora ter politiki, ki so brez nacionalnega programa. Slovenija je pri tem na dobri poti. Prvi branitelji državnih in nacionalnih meja so prebivalci z domovinsko vzgojo. Le tako vzgojeni državljani bodo tudi v Evropski zvezi porok slovenskega jezika, slovenske kulture in branitelji ozemlja, na katerem živimo že od nekdaj.

Slovenska politika bi morala upoštevati dejansko stanje v Evropi. Nedoločno in romantično pojmovanje o pristopu k večnacionalnosti je zgolj fikcija mnogih slovenskih politikov in je daleč od realnosti evropske resnice. S tem ne mislim, da moramo stati ob strani in se oddaljevati od Evropske zveze, nasprotno, še pred vstopom moramo povedati svojim državljanom, kam »gremo« in po kaj gremo. Slovenska politika nima nacionalnega programa, zato je upravičen strah tistih, ki opozarjajo na nacionalno

»razprodajo«. Na to so opozorili tudi nekateri udeleženci simpozija iz italijanskega zamejstva, ki politiko italijanskih oblasti dobro poznajo. Opozorili so, da se pri naših sosedih z menjavo političnih barv na oblasti v ničemer ne spremeni zunanja politika do Slovenije.

Drugi znanstveno-strokovni posvet simpozija *Ko ne bo več meja s podnaslovom Nacionalna identiteta Slovencev v Evropski zvezi* je novembra 2003 potekal na avstrijskem Koroškem. Namen simpozija je bil opredeliti pomen nacionalne identitete Slovencev in ugotoviti posebnosti njenega razvoja pred vstopanjem v Evropsko zvezo. Simpozija se je udeležilo okrog 80 ljudi, od tega 30 predavateljev. Večina udeležencev je bila iz Avstrije, manj iz Madžarske, Italije in Slovenije. Konferenca *Ko ne bo več meja* je prejela marsikatero spodbudno besedo in pohvalo, na drugi strani pa tudi kritiko zaradi preobsežnega programa in časovne omejenosti, ki je onemogočala, da bi se ob koncu posameznih razdelkov razvila splošnejša in temeljitejša razprava. Žal pa je razširitev z dosedanjimi finančnimi sredstvi na dva dni neizvedljiva. Podobno je z zbornikom prispevkov in govorov, ki ga bomo lahko izdali šele prihodnje leto.

Projekt je bil zasnovan na naddržavni ravni, saj smo organizatorji želeli osvetliti problematiko vseh Slovencev, ki bodo živeli v Evropski zvezi, ne le tistih, ki živijo v Sloveniji. Na simpoziju so v ospredje prišle predvsem ključne sestavine ohranitve nacionalne identitete, ki se jih naši rojaki v zamejstvu še posebno dobro zavedajo. Program je bil oblikovan po željah predavateljev in je tako tudi izraz tega, čemu dajejo naši rojaki največji pomen pri oblikovanju slovenske nacionalne identitete znotraj Evropske zveze.

Tehnično je bil program razdeljen na več posameznih tematskih razdelkov, ki smo jih bili zaradi časovne stiske prisiljeni združiti v tri večje združene tematske razrede. Prvi razdelek zajemal šolstvo, družino, šport in mlade. Enajst referentov iz Avstrije, Italije in Slovenije je predstavilo različne poglede na to, kako pomembno je oblikovanje nacionalne zavesti pri mladih. Referenti so predstavili pomen dvojezičnega šolstva in perspektive, ki jih dvojezično šolstvo ponuja znotraj Evropske zveze. Kritično je upadanje učencev pri slovenskem jeziku na nekaterih dvojezičnih šolah. Poudarjeno je bilo tudi vprašanje gospodarskega in ekonomskega pomena poznavanja več jezikov. Večina referentov se strinja, da Slovenci preveč zapostavljamo slovenski jezik v splošni vsakdanji rabi. Predvsem se premalo zavedamo, da je slovenščina enakovreden jezik in bo eden od uradnih jezikov Evropske unije – to pa pomeni tudi prednost pri zaposlovanju na enotnem evropskem trgu. Zdi se, da šport in glasba malo laže presegata te probleme in na svojem področju ne zaznavata takšne napetosti pri uporabi jezika, kot je ta pri šolstvu. To lahko razumemo, če upoštevamo, da sta šport in glasba v svojih temeljnih ciljih različna od šolstva. Nalog obeh pri oblikovanju nacionalne identitete ne gre zanemarjati, je pa očitno, da Slovenci še vedno vidimo šolstvo kot

primarni izobraževalni organ, ki nosi večino odgovornosti za ohranitev slovenskega jezika tudi v prihodnji Evropi.

Večina dvojezičnih šol se spoprijema s finančnimi težavami in poskuša izboljšati svojo konkurenčnost na trgu s ponujanjem novih programov in uporabo različnih metod. Tako so nastali Kuggijevi razredi in posebni programi na Višji šoli za gospodarske poklice v Št. Petru. Iz splošne razprave lahko ugotovimo, da bodo morale z vstopom v Evropsko zvezo tudi šole v Sloveniji bolj tržno razmišljati. Država bi morala skupaj z Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport pripraviti program za razvoj šolstva še pred vključitvijo Slovenije v Evropsko zvezo.

Drugi tematski razdelek, ki je vključeval tematiko cerkve, kulture in medijev, je predstavil pomen cerkve in krščanstva na ozemlju Slovenije skozi zgodovino. Krščanstvo ima pomembno kohezivno vlogo med Slovenci, čeprav je to večkrat spregledano. Cerkev je bila v preteklosti prevečkrat potisnjena v ozadje in ji je bila namenjena postranska vloga pri oblikovanju identitete posameznika. Država in cerkev morata sodelovati pri oblikovanju celostne identitete slovenstva, da posameznik ne bi bil razpet med izbiro: Slovenec ali kristjan.

Kulturna dejavnost na Koroškem poteka v številnih društvih, vendar so ta društva med seboj premalo povezana in tako težko nastopajo v javnosti. Kulturna društva potrebujejo usklajevalca, ki jih bo povezoval in se zavzemal za njihove interese v evropskem prostoru. Odprto vprašanje ostaja, kdo bi lahko imel vlogo povezovalca, ki pa ne bi smel imeti ostre politične opredelitve, saj je podoben poskus na Koroškem ravno zaradi tega spodletel.

Poseben problem se pojavlja na področju medijev, kjer države ne podpirajo njihovega delovanja na lokalni ravni. V prvi vrsti so seveda finančne težave, saj brez ustrezne finančne podpore ne more biti zagotovljeno niti osnovno delovanje t. i. (za zdaj še) manjšinskih medijev. Žalostno je stanje Radia dva na avstrijskem Koroškem in časopisa Novice. S pomanjkanjem sredstev sta povezana vsaj dva večja protestna dogodka: gladovna stavka delavcev na Radiu dva in protestni odstop urednika Novic Petra Wieserja. Malo boljše je stanje v Italiji, kjer pa so italijanski mediji toliko bogatejši s svojo ponudbo, da močno prekašajo manjšinske.

Tretji tematski razdelek je bil vsebinsko sestavljen iz treh tematskih odsekov: znanosti, gospodarstva in politike. Gospodarsko sodelovanje na regionalni in občinski ravni šele nastaja in prvi koraki so vedno najtežji. Večkrat je bilo slišati pohvale, izrečene Slovenski konferenci in Svetovnemu slovenskemu kongresu, ki poskušata povezati Slovence tudi na širši, naddržavni ravni. Uspešno deluje Slovensko deželno gospodar-

sko združenje v Italiji, ki mu je uspelo veliko finančnih virov pridobiti iz strukturnih skladov Evropske zveze.

Tudi Inštitut Urban Jarnik se lahko pohvali s številnimi povezavami z drugimi znanstvenimi organizacijami in ustanovami.

Politika na Koroškem je posebna tema. Strah, da se bodo Slovenci brez vnaprej pripravljenega načrta »preživetja« v skupni Evropi porazgubili v množici narodov Evropske zveze, ni neutemeljen. Podobno razmišljajo o ustanovitve goriške čezmejne pokrajine, kjer je čezmejno povezovanje sicer nujnost, moralo pa bi biti premišljeno in organizirano. Državne meje bodo sicer zbledele, vendar bo še vedno ostala vsaj navidezna meja med tistimi, ki živijo v Sloveniji, in tistimi, ki živijo v Italiji.

Sklepi:

1. Slovenski politiki naj še pred vstopom v EZ v sodelovanju s civilnimi združenji, ki temeljijo na narodnostni identiteti, sooblikujejo nacionalni program, v katerem bo opredeljena slovenska nacionalna politika do jezika, kulture in ozemelske celovitosti.
2. Slovenska politika naj odločneje nastopi pri pogajanjih s sosedi o varovanju jezikovnih, kulturnih in političnih pravic Slovencev, ki prebivajo na slovenskem kulturnem prostoru. Pri tem bi morali zagovarjati načelo vzajemnosti, čemur se zdaj tako izogibajo.
3. Šolstvo je poleg družinske vzgoje temelj za utrjevanje narodne zavesti in nadaljevanje kulturnega izročila, zato bi morala slovenska država utrjevati in dopolnjevati vse šolske in študijske programe ob sedanji upravni meji s kakovostjo in standardi. Take šole že postavljajo sosede Italijani in privabljajo slovensko mladino z obeh strani meje.
4. Družina je celica vsake družbe in predvsem naroda. Sodobna družina temelji na trdnih ekonomskih standardih, kjer ni strahu pred socialno eksistenco, zato bi morala Slovenija podpirati razvoj obrtništva in malega podjetništva, tudi Slovencev iz zamejstva.
5. Državni zbor bi moral takoj uvrstiti na dnevni red osnutek predloga zakona o statusu Slovencev brez slovenskega državljanstva (EP664-II – prva obravnava, Poročevalec 1998 št. 80), ki ga je za svojega prevzel tudi sedanji Državni zbor.

6. Vzpostaviti je treba vidni TV-signal, ki bo pokrival celoten slovenski kulturni prostor.
7. V nacionalnem programu je treba določiti strategijo združevanja in organizacije šolstva, kulture, športa, gospodarstva in drugih ustanov nacionalnega pomena pri ohranjanju slovenskih vrednot in spodbujanju slovenske identitete. Njihov sedež mora biti viden v prostoru in kraju življenja Slovencev.
8. Slovenska vlada mora z vso državno avtoriteto od italijanskih, avstrijskih, madžarskih in hrvaških državnih oblasti zahtevati izpolnjevanje mednarodnih konvencij o pravicah in varstvu manjšin. Če je potrebno, tudi z grožnjo o vzajemnosti.
9. Slovenska vlada mora od italijanskih oblasti še posebej zahtevati, da takoj začnejo uresničevati zaščitni zakon, ki bo, če bo ostal mrtva črka na papirju, slovenski manjšini prinesel več škode, ki nastaja zaradi notranje razdeljenosti, kot pa koristi.
10. Brez odlašanja je treba začeti oblikovati nacionalno strategijo. K njenemu oblikovanju je treba povabiti tiste politične in civilne organizacije ter združenja, ki se zavzemajo za ohranitev slovenskega jezika, kulture in prostora tudi v Evropski zvezi. Nacionalno strategijo mora sprejeti Državni zbor v obliki zakona, ki obvezuje. Posebno je pri tem treba oblikovati strategijo gospodarskega razvoja slovenskega obrobja (ob sedanji meji), ki je temeljni pogoj za ohranjanje naših obmejnih območij slovenskega kulturnega prostora.
11. Državni zbor Republike Slovenije mora čim prej sprejeti zakon o zaščiti slovenskega jezika z zakonsko obvezo uporabe v državnih ustanovah, podjetjih, javnih lokalih in javnih prireditvah, javnih napisih, imenih podjetij itd. Jezik bo, ko ne bo več upravnih meja, edina razpoznavnost v evropskem prostoru, kje smo in do kam sega slovensko ozemlje. Ob morebitnem novem razpadu zveze bo tudi edino merilo za vzpostavitev sedanjega stanja.
12. Državni zbor bi moral sprejeti zakon, po katerem bi imeli pravico do izvolitve svojih poslancev v DZ tudi zamejski Slovenci in Slovenci po svetu (kot je to sprejel italijanski parlament, ki zagotavlja Italijanom po svetu 18 zajamčenih sedežev). Le tako bi razširili politično delovanje Slovencev iz celotnega kulturnega prostora in sveta.

13. V učne programe osnovnih in srednjih šol je treba vključiti celoten prostor, na katerem živimo Slovenci. Mladi morajo spoznati resnico, do kam segajo slovenska kultura in njeni prebivalci in da segajo čez sedanje državne meje. To pa lahko dosežemo le z izobraževanjem (npr. s prenovno učnih programov za vse stopnje šol, z dopolnitvijo zgodovinskih učbenikov, s poglobljenimi poglavji narodne zgodovine itd.) in s pomočjo medijev. To spoznanje naj prodre tudi v najvišje državne institucije, zakonodajne organe, ki naj uresničijo zahteve iz 5., 11. in 12. sklepa.

14. Matica mora zagotoviti Slovincem zunaj svojih upravnih meja denarno pomoč za obnovitev ali postavitvev organizacij, kjer bi se lahko ohranila kulturna dediščina naše pretekle in sedanje zgodovine.

Dr. Ciril Štokelj,

veleposlanik – vodja Misije RS pri EU

Prispevek k aktualnim razpravam v Evropski unije in vloga Slovenije

1. Finančne perspektive

Leto 2004 se kaže kot najbolj intenzivno za razvoj in prihodnost Evropske unije oziroma vsaj toliko, kot je bilo leto 1999. Takrat je bilo potrebno pripraviti finančne temelje za bodočo širitev, eno leto kasneje, v letu 2000, pa je potekala medvladna konferenca, ki se je zaključila v Nici in je postavila še pravne temelje razširjene EU. Tri leta kasneje se je EU podala po isti poti z obratnim vrstnim redom z namenom, da do konca 2003 pripravi ustavne temelje za novo Evropsko unijo in leto kasneje še finančne podlage. Medvladna konferenca se še ni končala in znašli smo se v stanju, ko se pogajamo za finančni paket Evropske unije, za katero pa še ni jasno, kakšna bo oziroma koliko pristojnosti bo imela.

Evropska komisija je bila pred dilemo, ali pripraviti finančni predlog, ki bo bolj ali manj omogočal nadaljevanje dosedanjega delovanja EU (z dejansko porabo sredstev v višini 1 % BDP EU) ali pa predlagati bolj ambiciozen finančni predlog, ki bo lahko zadostil potrebe večje EU in z več pristojnostmi povrh. Odločila se je za slednjega in predlagala paket, ki je sicer še vedno v meji 1,24 % BDP, ampak nakazuje večjo angažiranost evropskih sredstev pri izvajanju nekaterih politik.

S stališča Slovenije je ta pristop vsekakor pozitiven. Če pogledamo v preteklost, vidimo, da je bil prvi cilj, ki naj bi ga dosegla sredstva Evropske skupnosti, *samozadostnost* Evropske skupnosti glede proizvodnje hrane, kar je za posledico imelo vzpostavitev Skupne kmetijske politike. S sredozemsko širitvijo v osemdesetih letih je evropski proračun financiral načelo *solidarnosti* med revnejšimi in bogatejšimi regijami. Današnji predlog Komisije ohranja ti dve prioriteti in jima dodaja novo načelo, ki bi ga lahko imenovali *delitev bremena*.

Nekatere politike so se od leta 1999 izredno razvile. Samo na področju notranjih zadev in zunanjih zadev lahko tu omenimo naraščajoče pritiske imigracije iz tretjih držav, grožnje terorizma, izbruhi meddržavnih kriz, nerešeni konflikti v bližini Evrope (Izrael, Ciper), možnost nastanka propadlih držav (Gruzija, Moldavija). Danes je že

vsem popolnoma jasno, da se vsaka država zase ne more spopasti s temi problemi, še posebej pa majhne in relativno revnejše države, kot jih je večina novih članic EU. Na ta izzive lahko odgovori samo EU in sicer na podlagi razširjenih pooblastil iz nove Ustavne pogodbe ter s primernimi finančnimi sredstvi. Slovenija je majhna država in razširitev pristojnosti EU na teh področjih mora podpirati, ker si sama ne more privoščiti izdatkov za te namene. Evropski 11. marec je dokaz, da še velike države članice same niso kos tem grožnjam.

Za finančne perspektive se že enakovredno pogaja 25 držav v multilateralnih pogajanjih. Gre za popolnoma novo situacijo od bilateralnih pogajanj, ker na drugi strani ni en predstavnik z enim stališčem, ampak vsaka država predstavi svoje stališče in jasno je, da bo končni kompromisni predlog nekje vmes. V tem trenutku imamo stališče Komisije »z več Evrope« na eni strani in na drugi strani je radikalna pozicija šestih držav neto plačnic, ki si želijo »manj Evrope« oziroma predvsem zmanjšanje sredstev za solidarnost v državah članicah, ki so ta sredstva prejemale že do sedaj. Približno polovica držav podpira predlog Komisije, kar pomeni, da je še sedem držav, ki so do sedaj bile v uravnovešeni finančni poziciji in pripravljene na rezultat, ki bi bil nekje vmes. Glede na to, da so bila pogajanja o kmetijskih sredstvih zaključena že konec 2002 za obdobje do 2013 in da sredstva za notranje zadeve in zunanje odnose predstavljajo le 5 % sredstev se bo ključna debata razvila le okoli sredstev za regionalni razvoj in kohezijo. Nove države prejemnice teh sredstev imajo tako nizek standard in bruto družbeni proizvod, da ne bo predstavljalo velik strošek, če bi vse dobile maksimalna sredstva, ki so jih še sposobna izkoristiti. Končna pogajanja se zato ne bodo odvijala med blokom novih in starih držav, ampak med dosedanjsimi državami plačnicami ter dosedanjsimi prejemnicami. Iz izkušenj medvladne konference decembra 2003 je jasno, da bo končni dogovor moral pasti med petimi največjimi dosedanjsimi članicami EU. Kakšen bo, je trenutno še nejasno. Nemčija in Velika Britanija, ki nastopata iz radikalne pozicije neto plačnic imata regije, ki so do sedaj prejemale strukturno pomoč (Vzhodna Nemčija in Wales). Ali bodo dolgo vzdržale v takšni drži je predvsem odvisno od njihove notranje razprave med regijskimi in nacionalnimi oblastmi.

Drugi element, ki bo vplival na ta pogajanja, pa je sprejem ali propad nove Ustavne pogodbe. Težko si je zamisliti, da bi finančni dogovor omogočal sprejem političnega – moralo bi biti ravno nasprotno. S tega stališča so se pogajanja o finančnih perspektivah začela zelo previdno. Do konca junija si bodo delegacije predvsem izmenjale poglede na vsebino politik ter razjasnile nedorečenosti v predlogu Komisije. V drugi polovici leta naj bo govorili predvsem o trendih rasti ali zniževanja posameznih postavk, o končnih zneskih pa naj bi govorili do sredine 2005, ko naj bi tudi bil sprejet celotni paket. Spremembe vlade v Španiji bodo morda pospešile dogovor o Ustavi, kar bo pozitivno vplivalo tudi na hitrost pogajanj glede finančnih perspektiv.

Slovenija je do sedaj zavzela načelno stališče, da podpira predlog Komisije, ki je za nas seveda zelo ugoden. Po nekaterih izračunih naj bi se višina sredstev za regionalni razvoj občutno povišala in če bo to končni rezultat se moramo pripraviti na izkoriščanje teh sredstev do konca leta 2013. To je dejanska možnost, da s temi sredstvi moderniziramo naša železniška, energetska in druga omrežja, zgradimo okoljske čistilne naprave ipd. Drugi večji paket sredstev bo EU namenila gospodarski rasti in predvsem področju raziskav. Slovenija kot majhna država ne more sama financirati drage raziskovalne projekte, zato je nujno, da podpiramo evropske raziskovalne centre, kjer bi naši raziskovalci sodelovali na večjih projektih. Na kmetijstvu se moramo zavzemati za ohranitev sredstev za razvoj podeželja, kar je prioriteta vseh držav v razpravi. Iz predstavljenega je jasno, da ima velika večina držav interes, da se evropski proračun poveča, najti bo seveda potrebno primerne kompenzacije za države neto plačnice.

2. Predlog Ustavne pogodbe

Ustavna pogodba je velik korak v razvoju Evropske unije, saj se države članice podajajo na pot, za katero ni jasno, kam vodi. To se ne dogaja prvič, Maastricht je bil ravno tak projekt. Kar je pomembno je, da so vse države članice pri tem premiku enotne. Dejstvo, da bomo delili skupno usodo, je zagotovilo zato, da se lahko podamo na to pot.

Sprejem nove ustavne pogodbe se je navidezno zataknil pri problemu glasovanja oziroma koliko teže predstavlja glas posamezne države. Naše dosedanje izkušnje nam kažejo, da se glasuje zelo redko, saj se skuša vedno najti kompromis, ki bi zadovoljil vse države ali pa vsaj veliko večino. Razprava o sistemu glasovanja oziroma o teži posamezne države pri glasovanju je zato predvsem razprava o pomembnosti in politični moči posamezne države. Španija, ki je na koncu bila ena izmed dveh, ki so pogajanja ustavile, želi po 20 letih članstva postati »globalni igralec«, kar se kaže tudi v njeni zunanji politiki. V podobni situaciji je Poljska, ki se želi profilirati kot evropska sila in vprašanje, ki se pojavlja v ozadju je, ali bosta ti dve državi igrali vlogo velikih držav oziroma ali bosta le v drugi vrsti.

Razprava o sistemu glasovanja je v času pogajanj popolnoma zasenčila druge odprte točke, tako da trenutno niti ni jasno, kaj je sploh še nerešeno in kaj je usklajeno. Irsko predsedstvo naj bi razpravo na medvladni konferenci bolj razjasnilo v upanju, da bo možno najdi končni kompromis na Evropskem svetu v juniju.

S spremembo vlade v Španiji je novi kandidat za premiera napovedal premik njegove vlade pri teh pogajanjih. Če bo narejen korak naprej na problemu glasovanja, se bomo resno začeli pogovarjati o zadevah, ki pa so res pomembne: predsednik Evropskega sveta, evropski zunanji minister, sestava Komisije, medinstitucionalno ravnovesje.

Delovanje EU po današnjem sistemu je seveda za majhne države ugodno, saj favorizira njihovo nad-reprezentativnost. V EU 15 vidimo, da se postopki podaljšujejo in komplicirajo in upravičeno je napovedati, da se bodo ti postopki še bolj podaljšali. Nova Ustavna pogodba je praktično pogoj, ne da EU napreduje, ampak že zato, da vsaj preživi. Čez tri do štiri leta se bodo tudi nove države »zbudile« in bodo natančneje identificirale svoje interese v EU, hkrati se bodo politike in pristojnosti EU povečale, predvsem na notranjih zadevah, vojaškem sodelovanju, boju proti terorizmu in že sedaj lahko z veliko verjetnostjo predpostavimo, da se bo integracijski proces upočasnjeval. S tega stališča je sprejem Ustavne pogodbe nujen, dobro bi bilo, da je sprejeta do konca letošnjega leta in videti je, da se tega vsi zavedajo. EU bo sicer čez tri do štiri leta postala le besedni koncert.

3. Evropa dveh hitrosti

Evropska unija je bila ustanovljena za zdravljenje posledic svetovnih vojn in temu so služili predvsem trije »terapevtski pristopi«: konsolidacija prijateljstva med Francijo in Nemčijo (ustanovne države), evropeizacija Velike Britanije in njena vključitev v evropski kontinentalni kontekst (prva širitev) ter notranja stabilizacija in modernizacija Grčije, Španije in Portugalske (druga širitev). Prvič je bil integracijski proces ogrožen ravno v '80 letih z nastankom tabora »evro-skeptičnih držav« (Velika Britanija, Danska), ki je nasprotoval (prehitri) nadaljnji integraciji.

EU se je iz te krize rešila s konceptom »opting-out«, ki je bil prvič vključen v Maastrichtsko pogodbo ravno zato, da ne bi majhno število držav ustavljalo nadaljnjo integracijo večine. Takrat se je Velika Britanija ločila od socialne politike Evropske unije, vendar je ves čas veljalo razumevanje, da se bo prej ali slej ponovno vrnila k večini, kar se je dejansko zgodilo s prihodom laburistične stranke na oblast. Tudi na področju Eura so razprave na Švedskem, Danskem in v Veliki Britaniji danes še vedno aktualne v upanju, da bodo te države prevzele Euro. Na tej podlagi je integracija držav članic v skupno nadnacionalno strukturo od Maastrichtske pogodbe naprej dobila neverjetno hitrost. Če samo pogledamo, koliko nacionalnih pristojnosti je bilo delno ali v celoti prenešenih na Evropsko unijo v zadnjih desetih letih, je jasno, da poti nazaj ni več (Euro, SZVP, EVOP, III. steber). Vprašanje je samo, kako hitro bo ta integracija potekala, vsaka država pa ima možnost, da začasno »izstopi iz vlaka« integracije

Evropa dveh hitrosti je bolj zastrašujoč koncept od možnosti »izstopa« iz posamezne politike (opt-out), saj bi se v tem primeru nekaj večjih in bogatejših držav odločilo, da k svojim skupnim politikam ne bodo povabili ostalih. Pri Evropi dveh hitrosti ne bi šlo več za prostovoljni »opting-out«, ampak za vsiljeni »lock-out«. Danes ta razprava poteka pri ustanavljanju evropske agencije za oboroževanje, kjer nekatere države želijo izvajati skupne projekte na način, da se same izberejo in drugim ne dovolijo sodelovati.

V tem trenutku se države članice delijo na različne tabore predvsem okoli treh elementov: finančno stanje, zunanje politična podpora ZDA ter stališče do Ustavne pogodbe. Prva delitev držav članic je nastala z razpravo o »neto plačnicah« in »neto prejemnicah«, ki se je prvič resneje pojavila pri pogajanjih o sedanji finančni perspektivi (1999) in se je zato nadaljevala v pogajanjih o širitvi z 10 državami vzhodne in centralne Evrope. Druga delitev je nastala z iraško krizo, ki je države EU razdelila na »ameriške zaveznice« in »ameriške nasprotnice«. Tretja se je pojavila v decembru lani na neuspelem vrhu medvladne konference o Ustavni pogodbi.

Vse tri delitve imajo nekaj skupnega, in sicer, da sta Španija in Poljska vedno v istem taboru in vedno v nasprotju s Francijo in Nemčijo. Grožnja, da bo prišlo do Evrope dveh hitrosti je dejansko izražen ukor obema državam, da je potrebno pri vseh treh elementih biti bolj »ko-operativen« oziroma, da morata ti dve državi svoje ambicije prilagoditi svojim finančnim sposobnostim ter svoji velikosti in Evrope dveh hitrosti v tem smislu ne gre jemati preveč dramatično. Z izvolitvijo nove vlade v Španiji bo kot kaže prišlo do drastičnega premika v španski politiki do iraškega vprašanja ter do deblokade pogajanj o novi Ustavni pogodbi. Konec leta so tudi volitve v ZDA, ki lahko spremenijo odnose nekaterih evropskih držav do te velesile. Vsi ti elementi bodo favorizirali dogovor o finančnih perspektivah, tako da lahko optimistično računamo na to, da se bo integracijski proces Evropske unije nadaljeval z vsemi državami in ne samo z nekaterimi.

4. Slovenija v razširjeni EU

Slovenske ambicije so bile do sedaj omejene na elemente, ki jih prinaša samo članstvo v EU (gospodarska rast, ekonomska stabilnost, zunanja varnost, stabilizacija bilateralnih odnosov s sosedi, ipd) in danes je moč čutiti, da smo se znašli na točki, ko smo dosegli vse, kar smo želeli in pred seboj nimamo novih ciljev ali ambicij. Iz izkušenj enoletnega opazovalskega statusa v Svetu EU lahko ugotovimo, da je Slovenija sposobna spremljati delovanje EU in njenih institucij ter zaščititi svoje interese v postopkih sprejema evropske zakonodaje. Danes si moramo postaviti vprašanje, ali so ti elementi članstva vse, kar si želimo oziroma ali smo sposobni odigrati še kakšne druge vloge v integracijskem procesu EU, ki jih druge države članice ne morejo. Nadalje moramo odgovoriti na pričakovanja, ki jih imajo države članice od nas. Slovenije je država, ki je izredno hitro izvedla vse gospodarske in druge reforme in je zato lahko vzgled za ostale nove članice. Hitro smo stabilizirali demokratične procese in smo zato lahko vzgled za države Zahodnega Balkana.

Poslanstvo razširjene Evropske unije v naslednjih 20 letih je ekonomska stabilizacija njenih članic, politična in ekonomska stabilizacija Zahodnega Balkana ter razvita trgovina z vsemi sosedi t.i. novega evropskega soseljstva, kar bo tudi prineslo

stabilnost v širšem okolju. Danes lahko vidimo, da so visoko na dnevnem redu vseh zasedanj zunanjih ministrov Zahodni Balkan, Ukrajina in njene sosede, Južni Kavkaz, Bližnjevzhodna regija, ter države Južnega Sredozemlja. Stabilnost Evropske unije se bo v prihodnosti razširila na ta področja.

Predvsem kar se Zahodnega Balkana tiče, se od nas pričakuje, da bomo odigrali pomembno vlogo. Potrebno bo pripraviti strategijo, kako bomo tem državam pomagali pri notranjih reformah, pri politični stabilnosti, kako bomo naše diplomate in strokovnjake vmestili na ključne položaje v evropskih institucijah, kjer se obravnava Zahodni Balkan. Slovenska diplomacija in slovensko gospodarstvo bi morali igrati vlogo posrednika med državami Zahodnega Balkana in EU. To od nas pričakujejo tako ena kot druga stran. Tukaj smo lahko kreatorji politike, pri vseh ostalih bomo soudeleženci.

Doc. dr. Cirila Toplak

Evropa več hitrosti

Zgodovina evropske ideje nam daje vedeti, da ima projekt, ki je bil stoletja zgolj idealističen sen, prekinjen z nekaj imperialističnimi poskusi realizacije, in se je po drugi svetovni vojni tako počasi in postopoma udeleževal v evropskih povezavah, zares trdne temelje. Na evropskih temeljih se s sprotnim načrtom gradi celovita stavba. Kljub krizam in oviram se ne zamajejo zlahka.

Tudi Evropa več hitrosti ni koncept, ki bi se ga morali ustrašiti in ga a priori zavreči, zato ker zveni, kot da ni v skladu s temeljnimi načeli združevanja Evrope.

Zamisel o Evropi več hitrosti je bila, če že ne predvidljiva, pa kar logična reakcija držav članic, ki so zagovarjale nujnost sprejetja ustave pred veliko širitvijo EU. Zlasti Francija in Nemčija, pa tudi Velika Britanija, hočejo močno, razvito in spoštovano Evropo, pogoj katere je učinkovitost.

Učinkovitost, po kateri EU že doslej ni slovela, bo s širitvijo še otežena. Francija, država, kjer so se od francoske revolucije bili najstrastnejši besedni in tudi krvavi boji za enakost, je s pristankom na razmerje moči 50 : 60 nakazala, koliko ji pomeni učinkovita Evropa. Španija in Poljska, največji nasprotnici ustavnih kompromisov v imenu učinkovitosti, sta imeli vsaka svojo agendo: Španija skrb za strukturne sklade, ki so odločilno pospešili njen razvoj, Poljska obrambo odločitve iz Nice, ki so ji bile veliko bolj v prid kakor ustavni predlogi. Španija in Poljska sta torej v imenu zagovarjanja enakopravnosti med državami članicami dali prednost nacionalnim interesom pred evropskimi (zato imajo njune notranjepolitične razmere tudi tak vpliv na njuna evropska stališča).

Uradno gre za konflikt vrednot. Za nekatere Evropska unija temelji zlasti na enakosti, za druge pa na trajnem miru in demokraciji kot sistemu, v katerem je najlažje ohraniti trajen mir. Eni se bojijo »vodene kulturne menjave«, drugi verjamejo, da socialna neenakost vodi v spore in lahko ogrozi trajni mir.

Evropa več hitrosti je že stvarnost pri denarni uniji, Schengenu, obrambni politiki in prostem pretoku delovne sile. Prihajajoče nove članice se večinoma strinjajo, da Evropa več hitrosti ni v interesu povezovanja, da pa se bodo potrudile biti v vodilni

skupini, če ne bo šlo drugače. Taka stališča kažejo tudi razlike v razumevanju koncepta Evrope več hitrosti.

Neuspeh pogajanj o evropski ustavi ne pomeni, da bo širitev ustavila evropsko povezovalje, saj so bili v Nici določeni potrebni mehanizmi za delovanje Evrope petindvajsetih. Po mnenju zagovornikov ustave pa bo oteženo uresničenje lizbonske strategije. Vztrajanje pri enakopravnosti vseh članic Evropske unije in vsakokratnem »čakanju na zadnjega« pri sprejemanju odločitev omejuje svobodo posameznih članic pri doseganju lizbonskih ciljev. Bilo je doseženo soglasje, videnj poti do njegove uresničitve pa je očitno več. Ali pa so nekatere bolj v ospredju kot druge?

Enakost in svoboda sta protislovni demokratični vrednoti, že odkar sta nehali biti pobožni razsvetljenski želji. ZDA so razrešile to protislovje tako, da so postavile hierarhijo vrednot, v kateri so imeli vsi državljani enako možnost dostopa in pravico do svobode; koliko so si je vzeli, pa je bilo odvisno od njihovih sposobnosti. Priseljenci so prihajali v ZDA iskat prav to svobodo in ne enakopravnosti svojih kultur. Enakost je postala cena svobode, posledica pa je bila ameriški narod.

Evropa se ne more zgledovati po ZDA, saj je skupnost zgodovinskih narodov. Enakosti ni mogoče uveljavljati na ravni kolektiva ali naroda, ampak samo na ravni posameznika. Zato zagovorniki intenzivnega povezovanja zahtevajo krepitev evropskih institucij, kot sta Komisija in Evropski parlament, in ozaveščanje o politični identiteti državljanov članic EU. Evropejec je tisti Francoz, Nemec, Britanec, Španec, Poljak, Avstrijec, Belgijec, Slovenec ..., ki je pripravljen kaj žrtvovati za Evropo. Včasih je identiteto potrjevala pripravljenost na žrtvovanje življenja, jutri bo to mogoče odpoved komisarju.

Evropski davek na dohodek podjetij bo ena prednostnih nalog Evropske unije v letu 2005. Evropska komisija naj bi ustrezno zakonodajo predložila jeseni 2004. To je tudi konkretna ambicija, ki je sprožila aktualno razglašanje »Evrope več hitrosti«. Zlasti Francija se zavzema za poenotenje davčne politike, medtem ko ji v imenu ekonomskega liberalizma najbolj nasprotuje Velika Britanija. Ker Evropska unija stoji ali pade na francosko-nemškem soglasju, je verjetno, da bo za uveljavitev enotnega evropskega davka za podjetja nastala »pionirska skupina« okrog Francije in Nemčije, ki bo manjšinsko uveljavila enotno davčno politiko.

»Okrepljeno sodelovanje«, kot se to imenuje v pogodbi iz Nice, bo še zmeraj v skladu z evropskim pravnim redom, saj gre za predvideno možnost ukrepanja »na zadnji stopnji«, ko Svet ugotovi, da »določenega cilja ne bo mogoče uresničiti v doglednem času«. Najmanj osem držav mora biti pripravljenih za »okrepljeno sodelovanje«, potreben pa je tudi zakonodajni predlog, ki ga bo Komisija imela, če bo uveden evropski

davek. Svet nato odobri »okrepljeno sodelovanje« s kvalificirano večino. Potem ko se »okrepljeno sodelovanje« začne, mora ostati na razpolago drugim članicam, da se mu pridružijo. Pri okrepljenem sodelovanju veljajo enaka pravila odločanja kot sicer, glede davčne politike torej soglasje. Ustavni predlog je za države, ki zastavijo »okrepljeno sodelovanje«, predvidel, da soglasno odločijo o prehodu na odločanje s kvalificirano večino v okviru svoje pionirske skupine. Velika Britanija je dosegla, da je bil ta predlog umaknjen iz ustave.

Prvi poskus »okrepljenega sodelovanja« v praksi bo imel torej za predmet davčno politiko, ki je ob socialni, kriminalnem pravu, zunanji politiki in obrambi največji problem soglasnega odločanja in pomeni največjo nevarnost paralize EU. Morda se bo z »okrepljenim sodelovanjem« tudi obrambna politika končno premaknila z mrtve točke, saj so Francija, Nemčija, Belgija in Luksemburg, pa tudi Velika Britanija, pripravljeni na veliko intenzivnejše povezovanje na tem področju kot drugi.

Eden poglavitnih vzrokov za današnjo razdvojenost Evropske unije je vztrajanje pri veliki širitvi, s katerim si je Evropa petnajstih poskušala pridobiti čas za lastne priprave na širitev, nazadnje pa se je kljub čedalje nestrpnješi vrsti v čakalnici sama znašla nepripravljena. Sklepati je mogoče, da bodo evropski politiki, ko bo Evropska unija prebrodila najnovejšo krizo, v prihodnje raje sprejemali manjše skupine novih članic ali celo vsako posebej. Nadaljnje širitve so eno od področij – kakor nasploh zunanja politika –, na katerem si Evropska unija verjetno ne bo mogla privoščiti »okrepljenega sodelovanja«. Morda bodo lahko nastale pionirske skupine za pomoč novim kandidatkam pri pripravah na članstvo. Slovenijo vidim v taki skupini za pomoč Hrvaški, morda tudi Turčiji.

Bistveno je, da bodo pionirske skupine ali mehanizmi »okrepljenega sodelovanja« spoštovali evropski pravi red in delovali pod nadzorom Evropske komisije. Čeprav naj bi se za različna področja povezovale različne članice v skladu s svojo pripravljenostjo ali svojimi interesi, je mogoče pričakovati, da bo sčasoma nastala »bolj združena Evropa«, v kateri bodo skoraj gotovo države ustanoviteljice, a ne nujno samo te, in ki bo dajala prednost skupnim strategijam in ciljem, ter neke vrste »odprta Evropa«, v kateri bodo zlasti zaradi prednosti skupnega trga in solidarnostnih instrumentov, kot so strukturni skladi, sodelovale vse države na evropski celini.

Negativen učinek tako razdeljene Evrope bi lahko bil podvajanje institucij in birokracije ali da bi si bolj integrirane članice celo prilastile institucije. Toda v ozračju neuspeha evropske ustave se zdijo nove oblike sodelovanja za učinkovitejšo Evropo najboljši način, kako se izogniti, da Evropa ne postane tako zvođenela, da se ji ne bi več imelo smisla pridružiti, kot je samozavestno slišati v eni od kandidatk za naslednjo širitev.

Mag. Irena Brinar

Fakulteta za družbene vede, Center za mednarodne odnose

**»Evropa dveh hitrosti« –
kakšne bi bile praktične posledice uveljavitve te zamisli,
kaj ta zamisel pomeni za proces nadaljnje integracije
Evropske unije, kakšna stališča naj v razpravah o omenjeni
zamisli zastopa Slovenija?**

»Več-tirna Evropa«, »prožnost«, »razlikovanje«, »okrepljeno sodelovanje«, »Evropa dveh hitrosti« – vsi ti različni predlogi imajo en sam cilj – odgovor na vprašanje, na kakšen način premostiti razlike v okviru vedno bolj heterogene Evropske unije, da ne bi bila ogrožena dinamika njenega razvoja. Splošni konsenz je, da potreba po diferencirani integraciji narašča in da se bo še stopnjevala. Razlogi so znani:

- a) Unija postaja vedno večja in vedno bolj notranje diverzificirana.
- b) Tradicionalna ločnica med integracijo (združevanjem) in sodelovanjem se seli v samo Unijo.
- c) Sedanja in prihodnje širitve bodo še povečale razlike med državami članicami, njihovimi regijami, itd. Že Tindemansovo poročilo (1975) je ugotovilo, da integracija s tem, ko poenoti mehanizme, ne poenoti tudi pogojev gospodarjenja, kar vodi do večanja razlik med akterji integracije. S tem je podkrepilo Brandtovo trditev (1974), da v razmerah ekonomskih in finančnih razlik med članicami integracije načelo enako obravnave vodi k zmanjšanju notranje kohezije.
- d) Na drugi strani se pristojnosti in aktivnosti Unije vedno bolj približujejo jedru suverenosti držav. S komunitarizacijo tradicionalnih medvladnih področij se bo to še nadaljevalo, pri čemer se države članice vedno težje dogovarjajo in dogovorijo o skupnih ciljih, ki bi jih naj dosegli s prenosom pristojnosti na Unijo.

Razprave o diferencirani integraciji se akumulirajo in kulminirajo pri vsaki naslednji širitvi in pri vsaki »zgodovinski odločitvi«, ki pomeni nadaljnje poglobljanje integracije. V zvezi s tem se pojavljata dva problema: 1. neenotna terminologija in nekritična uporaba le-te (pojmovna zmeda), ter 2. neizdelani koncepti in kot posledica tega abstraktne razprave.

Že Stubb (1996) je v sredini 90. let prejšnjega stoletja, ko se je razprava o diferencirani integraciji po petnajstletnem premoru (Brandt 1974, Tindemans 1975, Dahrendorf 1979 – Lamers/Schäuble 1994, Major 1994, Balladur 1994) šele začela, zbral kar 32

različnih angleških terminov (skupaj s francoskimi in nemškimi, pri katerih ne gre za prevod, pa kar 63), ki so bili v uporabi.¹ Od takrat se je besednjak okreplil še z najmanj 5 novimi, ki so produkt obeh pogodb iz Amsterdama in Nice ter spremljajočih razprav. Nenazadnje je J. Fisher (2000) nadgradnjo Lamersove in Schäubleve ideje o »evropskem jedru« poimenoval »center gravitacije«. Uporaba različne terminologije kaže na neenotnost konceptov ter na uporabo različnih terminov kot sinonimov, čeprav gre za popolnoma različne pomene. Na primer, zavzemanje za »core-group« ni isto kot za »okrepljeno sodelovanje«, čeprav oba termina sodita v okvir diferencirane integracije. Zaradi tega prihaja v razpravah do napačnega razumevanja in očitkov, kar mediji prenesejo v javnost in ustvari se mnenje o takšni ali drugačni Evropi in Evropejcih različnega ranga. Zato je pomembno, da udeleženci razprave uporabljajo enake pomene za enake termine. To je nujni predpogoj vsake resne razprave, ni pa zadosten. Potrebna je še konkretizacija koncepta.

Nihče od številnih avtorjev različnih konceptov diferencirane integracije ali njenih zagovornikov še ni do sedaj definiral področij (politik), kjer bi lahko prišlo do uporabe mehanizma 'tesnejšega sodelovanja', kriterijev za sodelovanje, in nenazadnje načinov izvajanja diferencirane integracije – od sprejemanja odločitev do sodnega nadzora. Zato je kakršna koli razprava lahko samo na splošni, teoretični ali akademski ravni.

Stubb je (na teoretični ravni) razporedil različne kategorije diferencirane integracije glede na 3 variable:

- a) čas (integracija več hitrosti)
- b) področje (integracija na osnovi variabilne geometrije) in
- c) zadeva/predmet (*integracija à la carte*).

Za prvo kategorijo diferencirane integracije je značilna skupina držav (jedro), ki je sposobna in pripravljena poglobiti integracijo v skladu s skupnimi cilji integracije. Ostale države se skupini priključujejo, ko so za to sposobne ali pripravljene. Zgodovina evropske integracije pozna kar nekaj primerov, ki sodijo v to skupino, na primer: gospodarska in denarna unija (GDU), harmonizacija DDV, pridružitvene pogodbe, prehodna obdobja iz pridružitvenih pogodb.

Druga oblika ali način diferencirane integracije izhaja iz nepremostljivih razlik med članicami integracije, zato podpira trajno in nepovratno delitev integracijskih struktur

¹ Za ponazoritev: two-speed, step-by-step, graduated integration, differentiation, hard core, variable speed, flying geese, orchestrating Europe, concentric circles, opt-in, opt-up, opt-out, opt-down, two-tier, multi-tier, two-level, multi-level, variable differentiation, asymmetrical integration, swing wing, circles of solidarity, many circles, imperial circles, restrained differentiation, multi-track, two-track, multi-floor, two-floor, structural variability, pick-and-choose, overlapping circles, bits-and-pieces, ad libitum integration, olympic circles itd.

na osrednje jedro in manj razviti preostanek integracije. Tudi tukaj bi našli nekaj primerov iz t. i. 'projektne integracije', npr. Airbus, Ariane, Eureka, Schengenski sporazum, evropski denarni sistem, Zahodnoevropska unija, Eurofor, Eurocorps, itd. Razlika med integracijo več hitrosti in variabilno geometrijo je v skupnih ciljih. Slednja namreč poteka izven *acquis communautaire* in zunaj institucionalnega okvira Unije.

Tretja oblika diferencirane integracije dovoljuje izbiro področij (ne)sodelovanja v integraciji, pri čemer članice zavezuje minimum skupnih ciljev, npr. VB, Danska in GDU, Irska in splav, VB in Socialna listina, derogacije iz pridružitvenih pogodb. Medtem ko je integracija več hitrosti projekt, katerega končni cilj je nadnacionalna integracija (ki ga bodo prejkoslej dosegle vse članice), ostaja *integracije à la carte* na medvladni ravni sodelovanja.

Dosedanje izkušnje diferencirane integracije, katere cilj je bilo hitrejše poglobljanje integracije, so v večini primerov pozitivne. Diferencirana integracija ni ostala končna faza, temveč le etapa v procesu komunitarizacije politik, v katerem so udeležene vse države članice Unije, z izjemo na področju GDU. Toda omenjeni primeri so potekali v drugačnih zgodovinskih okoliščinah, zlasti v drugačni fazi razvoja integracije – EU. Zato bi na podlagi teh izkušenj težko oblikovali model diferencirane integracije v Uniji 25 držav, ki ob tem, da je notranje še bolj heterogena, postaja z novo ustavno pogodbo notranje tudi bolj integrirana (enotni institucionalni okvir, odprava stebrne strukture, itd.).

Amsterdamska pogodba je kodificirala diferencirano integracijo kot enega od možnih načinov razvoja EU. Pogodba iz Nice je poenostavila celotni postopek in ga razširila tudi na t. i. drugi steber. Vendar pa določbe okrepljenega sodelovanja še niso dobile praktične potrditve, da bi lahko na njihovi osnovi presojali nadaljnje spremembe, ki jih prinaša ustavna pogodba (povečanje števila držav, ki lahko vzpostavijo okrepljeno sodelovanje, od 8 na 1/3; zmanjšanje števila postopkov; razširitev na celotno področje zunanje in obrambne politike; možnost spreminjanja načina odločanja; kriteriji za sodelovanje).

Novejšo tipologijo diferencirane integracije sta predstavila Dehousse in Coussens (2004). Njunjo razlikovanje oblik diferencirane integracije poteka:

- a) glede na obseg sodelovanja držav članic (od omejene skupine držav, ki jih povezuje točno določena odločitev, preko *ad hoc* skupine, ki sodeluje na specifičnem področju, do *avant garde* skupine, ki v stalni sestavi in istočasno sodeluje na različnih področjih);
- b) glede na vključenost v pogodbeno osnovo ločita diferencirano integracijo, ki se izvaja v okviru pogodbenih določb (npr. vnaprej določen diferenciran aranžma – GDU; okrepljeno sodelovanje, konstruktivna vzdržanost) ali izven njih.

Glede na povečane in razširjene pristojnosti Unije na številna področja gospodarskega in družbenega življenja so možnosti za sodelovanje zunaj pogodbenega okvira Unije omejene (R&R, izobraževanje, okolje, socialna politika). Hkrati pa so države zavezane spoštovati primarnost prava EU in se morajo vzdržati kakršnih koli aktivnosti, ki bi bile v nasprotju s cilji Unije.

Odrpte možnosti za diferencirano sodelovanje v okviru pogodb sta Dehousse in Cousseens našla na področju GDU, davčne politike in okolja (npr. uvedba energetskega in okoljevarstvenega davka), socialne politike, obrambe, skupne zunanje in varnostne politike ter na področju svobode, varnosti in pravice (skupne enote za nadzor zunanje schengenske meje). Zlasti slednje je s stališča Slovenije izredno zanimiva možnost, še zlasti, če Unija ne bo pristopila k enotni rešitvi varovanja zunanjih meja integracije. Ali bo diferencirana integracija na teh področjih sprožila centripetalne ali centrifugalne učinke, je odvisno od vsakega konkretnega eksperimenta, od časa in prostora, v katerem se bo odvijal, ter od notranjih in zunanjih okoliščin integracije.

Diferencirana (ali prožna) integracija se lahko izvaja na številne različne načine in v številnih zadevah. Diferencirana integracija omogoča sprejetje specifičnih ukrepov; predstavlja okvir za pogajanja; lahko se izvaja v okviru pogodb EU ali zunaj njih. Ne glede na njeno tako rekoč neizogibno prisotnost v nadaljnjem razvoju Unije, bi morali pred vsakim pojavom takšne ali drugačne diferencirane integracije odgovoriti na naslednja vprašanja: a) ali predlagani mehanizem zmanjšuje problem razlik med članicami; b) ali je projekt finančno in politično izvedljiv; c) ali mehanizem ohranja enovito institucionalno strukturo in enotnost pravne ureditve Unije; č) kakšen je njegov vpliv na demokratično legitimnost Unije; d) kako vpliva na preglednost delovanja institucij; e) kako vpliva na solidarnost in kohezijo med državami članicami; f) kakšno je njegovo dolgoročno razmerje do 'skupnostne metode'; g) kako vpliva na enovito podobo Unije navzven; h) ali ustvarja novo delitev med evropskimi državami?

Mitja Brus

Društvo Mladi evropski federalisti

Društvo **Mladi evropski federalisti** je nevladna in nestrankarska organizacija, ki se ukvarja predvsem z aktualnimi vprašanji, povezanimi z Evropsko unijo (EU) in evropsko celino. Skupaj z več kot 30 sorodnimi organizacijami in več kot 20.000 člani po vsej Evropi želimo EU usmeriti na pot večje preglednosti, demokratičnosti in odprtosti. Za nas je cilj federalno urejena Evropa, v kateri bo volja ljudstva bolj upoštevana in cenjena, institucionalna struktura pa razumljivejša in dostopnejša vsakemu prebivalcu EU. Da se ustvari celina miru in blaginje, se povezovanje držav ne sme ustaviti pri letošnji širitvi, ampak si mora EU prizadevati za priključevanje, stabilizacijo in demokratizacijo preostalih držav evropske celine.

Predstavljamo nekatera politična izhodišča do aktualnih vprašanj, ki jih društvo Mladi evropski federalisti zastopa v Sloveniji in tudi zunaj nje:

INSTITUCIJE EU

EU = država

EU se mora preoblikovati tako, da bo kar se da učinkovita. Zato mora dobiti svojo vlado, parlament in sodstvo, ki imajo klasične pristojnosti, kot jim pripadajo v nacionalnih državah.

Evropska komisija se mora čim prej preoblikovati v vlado EU in pridobiti s tem večje pristojnosti s področja izvršilne veje oblasti. Za učinkovito delovanje Evropske komisije naj se ne upošteva nacionalna zastopanost komisarjev, temveč zgolj njihova strokovnost, obenem pa naj komisija sledi načelu funkcionalnosti.

Svet EU mora postati zgornji dom parlamenta, sedanji **Evropski parlament** pa njegov spodnji dom. Oba domova morata biti enakovredna, pri čemer mora Svet EU izgubiti izključno pristojnost nad sprejemanjem in potrjevanjem zakonov. Evropski parlament je edini neposredno izvoljen organ in ima zato največjo legitimnost med organi EU. Evropski parlament je tudi edini organ z neposredno odgovornostjo do ljudstva, ki ga lahko izvoli in odstavi. Pridobiti mora svojo moč za sprejemanje in predlaganje zakonov in politik EU in se rešiti le obrobne vloge pri odločanju.

NAČIN SPREJEMANJA ODLOČITEV

Soglasje v Svetu EU je pogodba za neuspeh

Večinsko odločanje v Svetu EU se mora razširiti na vsa področja odločanja, saj soglasje pomeni varovanje nacionalnih držav, ki prevečkrat ne deluje v korist celotne EU. Če želimo, da projekt EU uspe, morajo države pozabiti na nekatere nacionalne interese, ki so največja ovira za hitrejše in kakovostnejše povezovanje. Cilj EU mora upoštevati mnenje vseh vpletenih strani, vendar pa se morajo sprejemati odločitve, ki pripomorejo k uspehu projekta EU in so kot take koristne za celotno EU in ne zgolj za posamezne države.

Poudarek na direktivah

Direktive, ki jih izdaja EU, dopuščajo nacionalnim državam, da v predpisanih okvirih na svoj način uredijo posamezna področja skupnega zanimanja. S tem dopuščajo državam ustvarjalnost in ohranjanje nacionalne identitete, hkrati pa povezujejo države med seboj in gradijo skupno evropsko identiteto. Ta način uresničevanja odločitev je najpravičnejši kompromis in kaže federalno sestavo EU, kjer federalne celice ohranjajo veliko mero samostojnosti znotraj okvirov, ki so cilj skupnega projekta EU.

EVROPSKA USTAVA

Evropsko ustavno pogodbo je treba sprejeti čim prej

Evropska ustavna pogodba sicer ni dokument, ki bi bil popoln. Manjka mu precej sestavin, ki bi zagotavljale večjo vlogo federalnih celic in uvajale več preglednosti in demokratičnosti. Je dokument, ki je bil prvič sprejet na najbolj demokratičen način in tako ne izraža le mnenj nacionalnih voditeljev. Poleg tega smo prvič dobili enoten dokument, ki celovito povzema vsa področja EU. Zato jo je treba čim prej sprejeti v obliki, kot jo je predlagala Konvencija, če se da še med irskim predsedovanjem, in nato ustanoviti pravo ustavno konvencijo z jasnim mandatom, ki bo ustavno pogodbo dopolnila in jo preoblikovala v pravo evropsko ustavo.

Ustavna pogodba naj bo zadnja odločitev, sprejeta z medvladno konferenco. Ta način odločanja je nedemokratičen, nepregleden in zamuden.

Evropska ustavna pogodba - Evropska ustava

Cilj držav članic EU ni le sprejetje evropske ustavne pogodbe, temveč mora biti sprejetje prave ustave EU, ki bi bila sprejeta in dopolnjena tako, kot se to dogaja v nacionalnih državah. Sprejeti jo mora dvodomni Evropski parlament, ki je edini neposredno odgovoren ljudstvu in jo kot edini zakonodajni organ lahko tudi dopolnjuje. Evropska komisija pa mora biti njen uresničevalec.

Več nacionalnih Konvencij

Slovenija je edina kandidatka, ki je za oblikovanje stališč do Konvencije oblikovala svojo »nacionalno konvencijo« – Forum za prihodnost Slovenije v EU. Na ta način je imela tudi civilna družba možnost izraziti svoja stališča do problemov, s katerimi se je ukvarjala Konvencija. Upoštevanje mnenj civilne družbe je nujen pogoj demokratičnega delovanja nacionalnih držav. Zato bi morala biti Slovenija ponosna na svojo raven demokratičnosti in sodelovanja s civilno družbo. Tak način sprejemanja pomembnih odločitev bi morala Slovenija trdno zagovarjati in spodbujati tudi v drugih državah članicah.

»EVROPA DVEH HITROSTI«

Evropa dveh hitrosti je možnost, ne pa rešitev

Če govorimo o Evropi dveh hitrosti v smislu poglobljenega sodelovanja več držav, kot jo določa osnutek ustavne pogodbe, ga podpiramo. Menimo pa, da to ne sme postati edina mogoča pot k večji integraciji, temveč zgolj realna in začasna rešitev nekaterih politik, ki vodi v hitrejši napredek celotne EU. Neenakomeren razvoj med državami lahko postane zaviralec napredka EU. Poglobljeno sodelovanje naj se podpira le do meje, ko je jasno razvidno, da je tako ravnanje gonilna sila in motivacija hitrejšemu napredku VSEH držav.

Če o Evropi dveh hitrosti govorimo v smislu ustvarjanja političnega federalnega jedra, ki bi vodil v ustanavljanje novih institucij in paradržavnih tvorb, pa tako povezovanje odločno zavračamo, ker ni v skladu z idejo združene Evrope. To bi povzročalo razlike med državami v EU in institucionalne preglavice.

SLOVENIJA V RAZŠIRJENI EU

Menimo, da si mora Slovenija prizadevati za čimprejšnje sprejetje ustavne pogodbe. Prav tako menimo, da mora prav zaradi svoje majhnosti zagovarjati federalistično ureditev EU, ki je edina pot k dolgoročnemu obstanku in uspešnemu delovanju EU. Kompromisno, celostno in vizionarsko ravnanje države v kočljivih razmerah naj se ujema z iskanjem sorodnih partnerjev, ki si skupaj prizadevajo za enotno in povezovalno politiko EU navznoter in navzven.

Vključevanje civilne družbe v razprave o prihodnosti Slovenije v evroatlantskih povezavah se nam zdi nujen pogoj za demokratično rast naše države. Razprava na način, kot je bil uveljavljen v Forumu za prihodnost Slovenije v EU, se mora nadaljevati tudi po 1. maju. Tovrstni posveti so najbolj demokratičen in najprimernejši način oblikovanja skupnih stališč civilne družbe in politike.

Priloga

SODELUJOČI NA POGOVORU O PRIHODNOSTI SLOVENIJE

Vabljeni k razpravi:

1. g. Borut Pahor, predsednik Državnega zbora RS,
2. mag. Anton Rop, predsednik Vlade RS,
3. g. Janez Sušnik, predsednik Državnega sveta RS,
4. mag. Irena Brinar, vodja projektov za mednarodno sodelovanje, Fakulteta za družbene vede,
5. g. Mitja Brus, predsednik Mladih evropskih federalistov,
6. dr. France Bučar, predsednik Slovenskega panevropskega gibanja,
7. mag. Franci But, minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano,
8. dr. Andrej Bajuk, predsednik stranke NSi,
9. gdč. Tina Fistravec, podpredsednica Mladih evropskih federalistov,
10. akad. prof. dr. Tine Hribar, redni član SAZU,
11. dr. Peter Jambreč, redni profesor, prodekan, Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije,
12. g. Janez Janša, predsednik Slovenske demokratske stranke,
13. prof. dr. Jože Krašovec, redni član SAZU,
14. dr. Jožef Kunič, predsednik Društva za mednarodne odnose,
15. dr. Mojmir Mrak, redni profesor, Ekonomska fakulteta,
16. g. Janez Potočnik, minister, SVEZ,
17. mag. Vojka Ravbar, izvršna direktorica, SKB banka,
18. dr. Ivan Rozman, rektor Univerze v Mariboru,
19. dr. Dimitrij Rupel, minister za zunanje zadeve,
20. dr. Lojze Sočan, redni profesor, Fakulteta za družbene vede,
21. dr. Marjan Svetličič, redni profesor, Fakulteta za družbene vede,
22. dr. Ciril Štokelj, veleposlanik – vodja Misije RS pri EU, Bruselj,
23. g. Franc Testen, predsednik Vrhovnega sodišča,
24. doc. dr. Cirila Toplak, docentka za področje politologije, Fakulteta za družbene vede,
25. dr. Boštjan Žekš, predsednik SAZU.

**Pogovori o prihodnosti Slovenije
pri predsedniku republike**

V. pogovor

SLOVENIJA IN EVROPSKA UNIJA

Ljubljana, 19. marec 2004

**IZDAL IN ZALOŽIL
URAD PREDSEDNIKA REPUBLIKE SLOVENIJE**

**LEKTORICI
Nuša Mastnak, Majda Tome**

**OBLIKOVALEC
Rudi Uran**

**TEHNIČNI UREDNIK
Rudi Uran**

**RAČUNALNIŠKO OBLIKOVANJE TEKSTA
Kramberger & Uran**

**MULTIMEDIJSKA OBDELAVA
VEMIZ MEDIA video produkcija**

**TISK
Dravska tiskarna Maribor**

**NAKLADA
600**

Avtorji so svoje prispevke, objavljene v tej knjigi, avtorizirali.